



UPPSALA  
UNIVERSITET

# Pox-rättegången, Mangafallet och Tintin-gate

- en diskursanalys av debatter och nyhetsrapportering i svensk media om tecknade serier och censur

*Elin Jansson*

Institutionen för ABM

Uppsatser inom biblioteks- & informationsvetenskap ISSN 1650-4267

Masteruppsats, 30 högskolepoäng, 2013, nr 597

**Författare/Author**

Elin Jansson.

**Svensk titel**

*Pox-rättegången, Mangafallet och Tintin-gate – en diskursanalys av nyhetsrapportering och debatter i svensk media om tecknade serier och censur.*

**English Title**

*The Pox Trial, the Manga Case and Tintin Gate – a Discourse Analysis of News and Debates in Swedish Media about Comics and Censorship.*

**Handledare/Supervisor**

Ulrika Kjellman.

**Abstract**

The study aims to examine how censorship and comics have been discussed in three debates. The aim is also to identify discourses and the orders and relations of power constructed in the debates, and to examine how librarians should handle debates about censorship and comics. Selected sources are articles from Swedish newspapers and tabloids about the debates on the Pox-trial, the manga case and the debate about Tintin in Kulturhuset. The results from the analysis indicates that the debates have been dominated by two main discourses: a discourse on freedom of speech and a discourse on social responsibility. Within the discourse of freedom of speech there is a range of perspectives that emphasize: artistic freedom, the need for open and free conversations, a discussion about how the comics are assessed in comparison with other media formats as well as a discussion about moral and moralism. The discourse of social responsibility results in a feminist and anti-porn discourse, a post-colonial and anti-racist discourse and a discourse on the protection of children and young people. Based on these results, the discourses can be analysed in relation to the laws, values and ethical guidelines for libraries. The analysis indicates that libraries and librarians should keep a balance between freedom of speech and social responsibility. They could keep up to date with research about censorship, comics and various genres in order to make informed decisions about how to handle comics in the libraries. The librarian should also assess the comics on the same bases as literature, music, film and other cultural expressions.

**Ämnesord**

tecknade serier, censur, förbjudna böcker, yttrandefrihet, kulturdebatter, biblioteksdebatt.

**Key words**

Comic books, Censorship, Freedom of speech, Debates.

## Innehållsförteckning

<b>Inledning.....</b>	<b>5</b>
Syfte och frågeställningar.....	8
Disposition.....	9
<b>Forskningsöversikt och bakgrund.....</b>	<b>10</b>
Tecknade serier.....	11
Censur.....	16
De tecknade seriernas status på biblioteken.....	22
Biblioteksdokument och riktlinjer för bibliotek.....	25
Övrig forskning med relevans för analysen.....	28
<b>Teori och metod.....</b>	<b>30</b>
Diskursanalys som teori.....	30
Faircloughs kritiska diskursanalys.....	32
Diskursanalys som metod.....	33
Val av teori och metod – motivering.....	34
Självreflexivitet – forskarrollen och de metodologiska och teoretiska grundförutsättningarna i kunskapsproduktionen.....	35
Etiska avvägningar.....	35
<b>Material.....</b>	<b>37</b>
Insamling, urval och avgränsning av material.....	37
<b>Undersökning av nyhetsrapportering och debatter om tecknade serier och censur.....</b>	<b>40</b>
Pox-rättegången, Mangafallet och Tintin-gate.....	41
Yttrandefrihet och socialt ansvar – två övergripande diskurser .....	44
Poxrättegången: en debatt om seriemediets status, yttrandefrihet och en lagstiftning med ett antipornografiskt perspektiv.....	44
Mangafallet: en debatt om yttrandefrihet, konstnärlig frihet och att skydda barnen	51
Tintingate: en debatt om serier, kulturarv och antirasistisk kritik.....	57
Debatterna om serier och censur i relation till etik och värdegrunder för biblioteken.....	66
<b>Slutdiskussion.....</b>	<b>71</b>
<b>Sammanfattning.....</b>	<b>76</b>
<b>Käll- och litteraturförteckning.....</b>	<b>77</b>
Material.....	77
Litteratur.....	79



## Inledning

Det har under olika perioder pågått debatter i svensk media om serier och censur, samt vad som är lämpliga eller olämpliga bilder och representationer att ha tillgängliga i publikationer som finns på biblioteket, i bokhandeln, i livsmedelsbutiken och i tidningsstället. Diskussioner om censur har även förts i förhållande till film, teater, bildkonst, musik, tv- och datorspel. Under senare decennier har även internet och olika digitala medier berörts i debatterna. Vad är det för slags bilder som sprids och vem/vilka exponeras för bilderna? Hur påverkar dessa bilder människors värderingar i allmänhet och hur påverkar de barn och ungdomar? Enskilda publikationer, händelser eller inlägg i det offentliga samtalet som förs i olika slags medier har utmynnat i diskussioner om moral och etik samt hur barnen och ungdomarna ska skyddas från att påverkas av bilderna eller berättelserna. Frågan om hur barn och ungdomar påverkas i negativ mening har varit återkommande långt tillbaka i seriehistorien. Det kan benämnas som ett av de mer långlivade perspektiven i debatter rörande kultur, konst och litteratur.

Under hösten 2012 uppstod flera parallella debatter, som även interagerade med varandra, angående rasistiska representationer i litteratur och kultur - framförallt i litteratur, serier och film som riktar sig till barn. Utlösande händelser var när Stina Wirséns barnboksfigur Lilla Hjärtat kritiserades för att reproducera rasistiska stereotyper genom att ha tecknats med estetiska drag från en tradition av rasistiska blackface-bilder och picaninny-figurer.

Inte långt efter debatten om Lilla Hjärtat rapporterade media om att barnbiblioteket TioTretton i Kulturhuset i Stockholm hade beslutat sig för att gallra ut bibliotekets Tintin-album eftersom dessa innehöll rasistiska stereotyper. Morgontidningarna *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet* publicerade artiklar med nyheten som redan samma dag följdes av starka reaktioner i form av åsikter från privatpersoner samt verksamma inom media, kultursfären och olika organisationer. Dessa åsikter offentliggjordes genom debattinlägg av olika slag; blogginlägg, skriftliga yttranden i tidskrifter och sociala medier, samt TV- och radiointervjuer. De åsikter som inledningsvis dominerade i debatten var negativa och förhöll sig kritiska till beslutet att gallra. Det gick dock att i debatten urskilja olika perspektiv och attityder, vilka gjordes synliga i förhållande till frågor om

censur, serier och rasism. Till exempel menade antirasistiska opinionsbildare, både organisationer och enskilda personer som deltog i debatten, att riktningen som diskussionerna hade tagit var ytterligare ett uttryck för rasistiska strukturer och värderingar i det svenska samhället. Andra aktörer som deltog i debatten var Seriefrämjandet och Serieteket som uttryckte kritik mot gallringen av Tintin.

Debatten om Tintin väckte en idé hos mig om att undersöka hur olika perspektiv och värderingar har förts fram i denna seriedebatt och i tidigare liknande debatter. Varken diskussionen om representationer i Tintinalbum, vad som skall vara tillåtet att publicera eller frågor om vad biblioteken ska tillhandahålla, är några nya ämnen för debatt. Debatter om censur och bibliotekens bestånd har haft en konstant närvaro under folkbibliotekens historia. Vid en översikt av seriedebatter i Sverige fann jag två tidigare debatter som påminde om Tintin-debatten och kunde ingå i en diskursanalys av debatter om serier och censur. En debatt jag fann intressant vid denna överblick var om Pox-rättegången, som syftar till en medial diskussion under 1989-1990 i anslutning till åtalet mot serietidningen Pox och dess ansvarige utgivare. Ytterligare en debatt som urskiljde sig var debatten om mangafallet, med vilken avses den diskussion som fördes under 2010-2012 om fallet där en serieöversättare specialiserad på manga stod åtalad för barnpornografibrott.

En grundläggande etisk riktlinje idag är att biblioteken inte skall ägna sig åt censur. Ett stöd för denna riktlinje kan bibliotekarier finna i *Unescos folkbiblioteksmanifest*.<sup>1</sup> Yrkesetiska riktlinjer för bibliotekarier som kan vara intressanta i en debatt om censur gäller hur bibliotekarier ska verka för tillgänglighet av det samlade kulturarvet samt värna om demokratiska värden.<sup>2</sup> Ibland blir det dock tydligt att vissa värden och principer kan hamna i konflikt med varandra. Ett exempel på detta är när yttrande- och tryckfrihet hamnar i konflikt med värden om att skydda människor från kränkande och diskriminerande skildringar i text och bild. Med anledning av detta blir det därför intressant att se hur värderingarna som kommer till uttryck i seriedebatterna kan förhållas till riktlinjer för bibliotek och bibliotekarier i fråga om exempelvis censur, yttrandefrihet, tillgänglighet och värnandet om demokrati och alla människors lika värde.

Denna uppsats syfte är inte att avgöra om TioTrettons planerade gallring av Tintinalbumen är censur, eller om tolkningar av lagstiftning i förhållande till publicering av tecknade serier är censur. Syftet är istället att undersöka hur ämnena debatterades i media och hur det går att förstå vilka diskurser och maktordningar som skapades i dessa debatter. Underliggande frågor i debatterna

---

<sup>1</sup> *Unsecos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest*, (2006), passim.

<sup>2</sup> Ohlsson, R. (2007), *Etiken och biblioteken*, s. 107.

har bland annat varit hur barn ska skyddas från vissa värderingar, om barn kan förhålla sig kritiskt till problematiska skildringar, samt när censur kan vara berättigat ur ett moraliskt perspektiv. Vissa konflikter mellan konstens autonomi och en vilja att problematisera och begränsa reproduktionen av rasistiska och sexistiska maktstrukturer är även en central problematik. Den framträder än mer vid en diskursanalys med syfte att synliggöra hur makt upprätthålls eller förändras genom språk och social praktik.

Under hösten 2012 uppstod även andra debatter om rasistiska skildringar inom olika konst och kulturyttringar och som vävdes samman med diskussionerna om Tintin och Lilla Hjärtat.<sup>3</sup> Debatterna efter den så kallade Tintin-gate om rasism och censur är fortgående och kan inte betraktas som avslutade vid genomförandet av denna undersökning. Jag har tidigare skrivit en c-uppsats om feministiska serier hämtade ur den svenska serietidningen *Galago*, men jag har även länge haft ett intresse för hur synen på tecknade serier har förändrats historiskt. Framförallt har 1950-talets debatter om tecknade serier som skadlig kultur för barn och unga intresserat mig, samt hur dessa debatter har påverkat efterkommande uppfattningar om tecknade serier. Sammanfattningsvis skall följande serie- och censurdebatter undersökas i uppsatsen:

- Debatten om Pox-rättegången och åtalet mot serietidningens förläggare Horst Schröder.
- Debatten om det så kallade mangafallet där erotiska manga-serier uppfattades som barnpornografiska och serieöversättaren Simon Lundström åtalades för barnpornografibrott.
- Debatten om gallringen av Tintin-album på barnbiblioteket TioTretton i Kulturhuset i Stockholm på initiativ av barnverksamhetens konstnärlige ledare Behrang Miri.

Gemensamt för dessa debatter är att de berör hur yttrande- och tryckfrihet ställs i konflikt med olika moraliska och etiska problem. De avhandlar också hur barn blir påverkade av kultur och hur barnen ska skyddas från detta genom avvägningar och beslut hos biblioteket och genom lagstiftning som kriminaliserar innehav eller spridning av vissa konstnärliga verk.

---

<sup>3</sup> Framförallt gav Makode Lindes konstverk *Painfull Cake*, samt den av Disney initierade redigeringen av den tecknade filmen *Tomtens verkstad*, upphov till livliga diskussioner angående rasistiska representationer.

## Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande uppsats är att undersöka nyhetsartiklar och debattinlägg om censur i samband med tre olika serierelaterade debatter i svensk media. Vidare är syftet att identifiera diskurser samt att undersöka vilka värderingar och normer som går att urskilja i debatterna och hur diskurserna producerar eller reproducerar maktordningar. Det kommer också att göras jämförelser mellan diskurserna om serier som har förekommit under dessa olika tidsperioder. Ytterligare en fråga som kommer att diskuteras är hur de värderingar som uttrycks kan förhållas till etiska riktlinjer för folkbiblioteken och bibliotekarierna.

Frågeställningar som skall besvaras i uppsatsen är:

- Hur har frågor om censur och serier debatterats och rapporterats i svenska medier i samband med ett antal olika händelser relaterade till tecknade serier och censur?
- Vilka diskurser går att identifiera? Reproduceras eller förändras diskurserna? Vilka maktordningar, normer och värderingar går att urskilja i diskurserna?
- Hur går det att relatera olika uppfattningar i media om serier och censur till de etiska riktlinjer som finns för bibliotek och bibliotekarier?

I analysen kommer jag vidare att lyfta fram exempel på vilka sociala konsekvenser de olika diskurserna kan resultera i för området tecknade serier samt hur det kan påverka vad som blir tillgängligt på biblioteket, i bokhandeln och i tidskriftsställen.

Resultaten av diskursanalysen skall ge en förståelse för hur diskurser produceras och reproduceras i förhållande till normer och värderingar i den samhälleliga kontext där de förs. Med en forskningsöversikt, en bakgrund om serier och censur och tidigare debatter om dessa ämnen kan analysen återknyta till hur serier har diskuterats och hur censur har behandlats gällande seriekonsten. I relation till det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet skall sådan kunskap kunna användas av informationsexperten, bibliotekarier och beslutsfattare inom bibliotekssammanhang. Kunskapen skall bidra till en dialog om hur det går att förhålla sig till frågor om serier, censur och debatter i offentlig media och en förståelse för diskursiva processer i en mediakontext.



## Disposition

Efter detta dispositionsavsnitt ges en översikt av tidigare forskning och bakgrund. Kapitlet tar upp forskning och bakgrund i gemensamma avsnitt som är indelade tematiskt under rubrikerna om tecknade serier, censur, de tecknade seriernas status på biblioteken, biblioteksdokument och riktlinjer för bibliotek samt övrig forskning med relevans för undersökningen. Anledningen till denna indelning är att forskningen lämpligast presenteras genom att kompletteras med annan litteratur som kan ge en mer enhetlig överblick och förståelse för bakgrunden till ämnet. Den historiska översikten av serier i Sverige samt av debatter om serier och censur skall göra det tydligare att förstå de uppfattningar som undersöks i analysen och som kan återkopplas till den tidigare forskningen och bakgrunden. Det är viktigt både för analysen och för läsarens förståelse av densamma att det går att förhålla materialet till dess historiska bakgrund.

Efter forskningsöversikten och bakgrundsavsnittet följer ett teori- och metodavsnitt som innehåller en beskrivning av de teoretiska utgångspunkter som också ligger till grund för metoden. Teorin har sin angreppsvinkel utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv och tar avstamp i Norman Faircloughs diskursbegrepp och metod för diskursanalys. Härvid diskuteras självreflexivitet och de metodologiska och teoretiska utgångspunkterna, samt etiska avvägningar i uppsatsarbetet. I materialavsnittet som följer därefter diskuteras urval och avgränsningar av nyhets- och debattartiklar. Efter dessa avsnitt inleds undersökningen som är indelad i underrubriker formulerade utifrån identifierade diskurser och de tre seriedebatterna. De två övergripande diskurserna om yttrandefrihet respektive socialt ansvar utmynnar i ett antal mindre diskurser som är positionerade utifrån olika perspektiv och huvudfrågor. I slutet av undersökningen jämförs de värderingar som utkristalliseras i debatterna med etiska riktlinjer och principer för bibliotekarier och bibliotek. Avslutningsvis ges en diskussion av resultaten samt en sammanfattning av uppsatsen.

## Forskningsöversikt och bakgrund

De tidigare forskningspublikationer som är relevanta för uppsatsens ämne kan sammanfattas som forskning rörande tecknade serier, forskning om synen på tecknade serier, forskning om censur och tecknade serier, samt forskning om censur och bibliotek. Även forskning som undersöker synen på genus, etnicitet, ålder och sexualitet inom området tecknade serier bedömer jag som relevant för att få en översikt av forskningsläget. Serieforskning har bedrivits inom olika vetenskapliga discipliner och tvärvetenskapligt mellan discipliner. Den mesta forskning om tecknade serier är producerad inom det litteraturvetenskapliga fältet, men det finns även ett antal studier som relaterar till tecknade serier inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet. Frågor om censur har undersökts dels inom biblioteks- och informationsvetenskapen men även inom kommunikations- och mediavetenskap samt inom litteraturvetenskapen.

Det finns en mindre mängd rapporter, avhandlingar och studentuppsatser som har undersökt serier och exempelvis studerat vilka idéer och värderingar som har kommit till uttryck och påverkat den allmänna synen på serier. Att det finns en relativt begränsad mängd forskning om tecknade serier kan förklaras av bakgrunden med de olika uppfattningar som tidigare under 1900-talet uttrycktes om serier i en mer samhällelig kontext, nämligen att det är en form av skräp- och konsumtionskultur, samt att serier har dålig inverkan på moralen och är osunt för barn att läsa. Den begränsade forskningen om serier för vuxna kan ha påverkats av spridda uppfattningar om att serier är kultur för barn och inte något som vuxna bör ha intresse för. Bilderböcker riktade till barn har avhandlats i något större omfattning inom forskningen.

I följande avsnitt behandlas tidigare forskning men även en bakgrund till området tecknade serier, framförallt vad serier har haft för status i Sverige men även i viss utsträckning hur synen har varit på serier i USA. Anledningen till att den amerikanska seriekulturen ges utrymme i bakgrundsgenomgången är att amerikansk forskning och debatt om serier och censur har en omfattande historisk betydelse för synen på serier i Sverige. Betoningen på svensk seriekultur är grundad i att det undersökta materialet är valt från svensk offentlig media och att

debatterna i materialet behandlar händelser som utspelat sig i Sverige som är kopplade till svensk lagstiftning eller riktlinjer för bibliotek.

## Tecknade serier

För att få en tydlig förståelse för vad som avses med tecknade serier behövs det en närmare definition av begreppet. I Sverige har seriedefinitioner diskuterats av exempelvis Fredrik Strömberg i uppsatsen och boken *Vad är tecknade serier? En begreppsanalys*. Strömberg kommer i sina slutsatser fram till att tecknade serier kan definieras på en rad olika vis och har så gjorts under seriehistoriens gång. Han presenterar de olika definitioner som har använts historiskt. Strömberg konstaterar dock att det inte finns en given definition som täcker alla användningsområden, men presenterar slutligen två egna förslag på definitioner. Det är dels en definition som Strömberg kallar för en allmän prototypdefinition som ser ut som följande:

En berättelse som utgörs av, ofta tecknade, bilder vilka kan återges i någon form av tryckt media och vars text, om sådan förekommer är väl integrerad i bilderna.<sup>4</sup>

Den andra definitionen som Strömberg föreslår är en mer specifik prototyp/komponentdefinition. Enligt denna definition beskrivs tecknade serier som: ”Sidoställda, orörliga bilder i medveten sekvens”.<sup>5</sup>

Som Strömberg själv nämner finns det inte en enda given definition, inte heller bland de två förslag som han själv presenterar. En vanlig och ofta refererad definition av tecknade serier har givits av serietecknaren och serieteoretikern Scott McCloud, som föreslår att serier kan definieras som:

Uttrycksform som består av sidoställda, föreställande och andra bilder i avsiktlig sekvens, vilka syftar till att förmedla information och/eller framkalla ett estetiskt gensvar hos betraktaren.<sup>6</sup>

Dessa definitioner ger en kortfattad beskrivning av vad som vanligtvis avses med begreppet tecknade serier. Seriebegreppet och vad som kan innefattas i detta är även ett ämne lämpligt för vidare forskning och kommer med stor säkerhet att fortsätta problematiseras och omformuleras.

Tecknade serier som konststart har en historia som sträcker sig långt tillbaka under kulturhistorien både i Sverige och i övriga världen. Seriehistoriens start i

---

<sup>4</sup> Strömberg, F. (2003), *Vad är tecknade serier? - En begreppsanalys*, s. 128.

<sup>5</sup> Strömberg, F. (2003), *Vad är tecknade serier? - En begreppsanalys*, s. 131.

<sup>6</sup> McCloud, S. (1995), *Serier – den osynliga konsten*, s. 9.

Sverige är svårt att ange en exakt tidpunkt för. Det kräver ett ytterligare förtydligande av seriebegreppet och vad som skiljer serier från andra konstformer. Med den ovan nämnda seriedefinitionen om sidoställda föreställande bilder i avsiktlig sekvens kan såväl grottmålningar, inskriptioner och målningar i gamla kyrkobyggnader falla under definitionen.

I *Swedish Comics History* ger Fredrik Strömberg en sammanfattning av svensk seriehistoria och svenska serieskapare. Strömberg nämner inledande att äldre bilder och målningar kan betraktas som en tidig period i seriernas historia, men plockar därefter upp seriehistorien vid det sena 1700-talet och tidiga 1800-talet. Konstnärer som nämns som viktiga för den tidiga seriekonsten i Sverige är Johan Tobias Sergel och Carl August Ehrensvärd. Pehr Nordquist räknas till de första svenska serietecknarna med text under illustrationer, och även Bruno Liljefors och Carl Larsson ägnade sig åt att teckna serier.<sup>7</sup> En person som brukar benämnas som en av de första och mest betydelsefulla serietecknarna i Sverige är Oskar Andersson som var verksam i humormagasinen under senare delen av 1800-talet och under tidiga 1900-talet. Humormagasinen innehöll bland annat serier och skämtteckningar, och Oskar Andersson bidrog med serier som *Urhunden* och *Mannen som gör vad som faller honom in*.<sup>8</sup> Till magasinen hörde exempelvis *Strix* och *Söndags-Nisse*.<sup>9</sup> Dessa tidningar lästes främst av män på barberarsalonger och när allt fler började raka sig själva hemma minskade tidningarnas popularitet.<sup>10</sup> Efter humormagasinen följde med början under 1920-talet en era med familjemagasin och serier som *Kronblom* och *91:an*.<sup>11</sup> Samtida med de svenska serieskaparna influerades svensk seriemarknad av olika europeiska och amerikanska serier, och en mängd olika serietitlar från Europa och USA letade sig in på svensk seriemarknad, exempelvis *Fantomen* och *Kalle Anka & CO*. År 1973 utkom första numret av serietidningen Bamse och gjorde stor succé på marknaden för barnserier.<sup>12</sup> Försäljningen av serietidningar har dock idag minskat i Sverige. Storleken på de upplagor som trycks och säljs är inte i närheten av vad de var under serietidningarnas storhetstid under 1900-talet. Dagens seriemarknad är mer inriktad på smalare serier för vuxna samtidigt som serietidningar för barn har minskat i omfattning.

Genom seriehistorien har en större del av seriemarknaden riktat sig till vuxna läsare och inte huvudsakligen till barn, vilket är en vanlig missuppfattning. Vid sent 1970-tal och under 1980-talet gavs en rad nya serietidningar och seriealbum ut med vuxna läsare som målgrupp. Viktig för den nya vågen av vuxenserier i

<sup>7</sup> Strömberg, F. (2003), *Swedish Comics History*, s. 7-20.

<sup>8</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, s. 55.

<sup>9</sup> Strömberg, F. (2003), *Swedish Comics History*, s. 21-24.

<sup>10</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, s. 55.

<sup>11</sup> Strömberg, F. (2003), *Swedish Comics History*, s. 25-30.

<sup>12</sup> Strömberg, F. (2003), *Swedish Comics History*, s. 45f.

Sverige var föreningen Fria serier som bland annat gav ut serietidningen *Mammut*. Ytterligare utgivning av betydelse för vuxenserierna var serietidningen *Svenska serier* som startades av Semic förlag.<sup>13</sup> *Svenska serier* utgjorde en plattform för en rad svenska serietecknare som senare skulle nå framgångar, exempelvis Martin Kellerman och Max Andersson.<sup>14</sup> Serietidningen *Galago* startades 1979 och finns kvar än idag som en plattform för serier riktade till vuxna läsare. Under 2000-talet har man talat om ”det svenska serieundret” vilket syftar till de framväxande generationer av serietecknare som kommit från bland annat serietecknarskolan, Kvarnby folkhögskola i Malmö. I Sverige har intresseorganisationen Seriefrämjandet varit viktig för seriernas ställning, och serieförlag som Epix, Medusa, Optimal, Kartago, Kolik och Galago har haft betydelse för utgivningen av tecknade serier. Serieteket, som är Sveriges enda specialbibliotek för tecknade serier, finns beläget i Kulturhuset i Stockholm och har ett bestånd av serier och även facklitteratur om serier.

Idag när man skall beskriva de serietraditioner som har haft störst betydelse för tecknade serier i en svensk kontext går det att tala om huvudsakligen amerikanska, europeiska och japanska serietraditioner. Inom amerikansk seriehistoria etablerade sig den dagliga seriesidan under 1910-talet och under 1930-talet hade serierna en höjdpunkt med följetongserier. Serietidningsindustrin började blomstra mot slutet 1930-talet när tidningen *Superman* introducerades. Serietidningar blev populära och fanns i en stor variation av genrer som superhjärte-, western-, kriminal- och skräckserier. Efter en nedgång för serieindustrin till följd av 1950-talets motstånd mot tecknade serier introducerades nya superhjärteserier under 1960-talet, och samtidigt uppstod en ny seriekultur med undergroundserier. Många av de äldre amerikanska serierna har under 1990-talet och 2000-talet filmatiserats vilket i viss utsträckning åter har ökat intresset för serierna.<sup>15</sup> I den europeiska serietraditionen utmärker sig främst de fransk-belgiska serierna. Under tidigt 1900-tal utvecklades dessa serietraditioner i barntidningar med inflytelserika tecknare som Georges ”Christophe” Colomb. En andra storhetstid för de humoristiska äventyrsserierna inom fransk-belgisk tradition var under 1950-talet med belgiska serier som exempelvis *Tintin* av Hergé och *Spirou* av André Franquin. Vid 1970-talet växte sig även en marknad för vuxenserier allt större i den fransk-belgiska seriekulturen.<sup>16</sup> De japanska mangaserierna ökade i popularitet framförallt bland unga läsare under 1990-talet och 2000-talet i Sverige. Dock fanns svensköversatta mangaserier för vuxna även under 1980-talet. Den japanska seriehistorien går långt tillbaka och det finns en

---

<sup>13</sup> Strömberg, F. (2003), *Swedish Comics History*, s. 51f.

<sup>14</sup> *Wikipedia*, svenska versionen, gå till: Svenska serier [2013-04-20].

<sup>15</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, s. 45ff.

<sup>16</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, s. 49ff.

lång tradition av att förmedla berättelser genom bilder. 1950-talet utgjorde en guldålder för de japanska serierna och en stilbildande serieskapare vid denna tid var Osamu Tezuka som skapade klassiker som exempelvis *Astro Boy*.<sup>17</sup> Dagens manga kan delas in i en rad olika undergenrer beroende på format, stil, teman och målgrupp för serierna. Som exempel på genrer kan nämnas josei manga – serier riktade till kvinnor, och seinen manga – serier riktade till män. Ecchi kallas en genre med erotiska serier med ungdomar som målgrupp.<sup>18</sup> Begreppet Hentai används utifrån en västerländsk definition för att beskriva pornografiska skildringar i manga och anime. Begreppet manga syftar till japanska tecknade serier och begreppet anime används som samlingsord för japansk animerad film. De mangaserier som skildrar underåriga flickor i pornografiska situationer kallas för lolikon, och motsvarande serier med underåriga pojkar kallas för shotakon.<sup>19</sup>

Forskning som mer översiktligt diskuterar tecknade serier och undersöker definitionen av serier finns att läsa om i tidigare nämnda uppsats av Fredrik Strömberg, *Vad är tecknade serier? – En begreppsanalys*, vilken även blev en bok med samma titel.<sup>20</sup> Strömberg konstaterar något som jag själv har uppfattat när jag försökt överblicka den forskning som bedrivits om tecknade serier i Sverige. Det finns inte någon större mängd svensk forskning som bedrivits på en högre nivå än i studentuppsatser inom litteraturvetenskap, konstvetenskap och biblioteks- och informationsvetenskap. En omfattande del av det som skrivits om ämnet tecknade serier i Sverige är på initiativ av Seriefrämjandet. Avhandlingen *Berättande bilder – Svenska tecknade serier för barn* av Helena Magnusson undersöker tecknade serier och författaren föreslår en utveckling med fortsatt forskning där tecknade serier riktade till barn blir inkluderade i diskussioner som rör barnlitteratur. Magnusson ger en historisk översikt om hur tecknade serier för barn har växt fram i Sverige samt vilka attityder som har funnits i synen på serierna.<sup>21</sup>

I artikeln ”Aren't these Boy Books?: High School Students' Readings of Gender in Graphic novels” presenterar Robin A. Moeller en undersökning om hur highschool-elever uppfattar serieromaner beroende på genusidentifikation. Mueller söker även svar på hur eleverna anser att serier kan användas i skolan. Resultaten i studien visar att eleverna associerar serieläsning och intresse för serier med nördkultur, och att de beskriver denna nördkultur som manligt kodad.<sup>22</sup> Studiens resultat är intressant i en diskussion om hur olika synsätt om serier och serieläsning kan spegla och reproducera föreställningar om genus med en

---

<sup>17</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, s. 51-54.

<sup>18</sup> *Wikipedia*, den svenska versionen, gå till: manga [2013-04-17].

<sup>19</sup> *Wikipedia*, den svenska versionen, gå till: hentai [2013-04-17].

<sup>20</sup> Strömberg, F. (2003), *Vad är tecknade serier? - En begreppsanalys*, Seriefrämjandet, Malmö.

<sup>21</sup> Magnusson, H. (2005), *Berättande bilder – Svenska tecknade serier för barn*. passim.

<sup>22</sup> Moeller, R. A. (2011), ”Aren't These Boy Books?: High School Students' Readings of Gender in Graphic Novels”, passim.

konsekvens att serier inte blir tillgängliga i lika stor utsträckning för olika grupper. Jag har inte funnit någon motsvarande forskning utförd i Sverige och kan därmed inte förhålla denna forskning till några resultat om serier och genuskodning i svensk kontext. Inom området genus och tecknade serier finns den genusvetenskapliga studentuppsatsen *Feministiska serier – vad de förmedlar och hur de gör det. En genusanalys av serier publicerade i serietidningen Galago* skriven av Elin Jansson. I uppsatsen undersöks hur feministiska teman har tagit plats i serietidningen Galago under åren 1978 – 2010. Studien visar att feministiska teman och frågeställningar har förekommit i serietidningen under hela dess tid som publikation men att tidningen under dess första två decennier dominerades av män som tecknade serier. De serier som har innehållit feministiska teman har nästan uteslutande skapats av kvinnor.<sup>23</sup>

Ett genusperspektiv på serier gavs 1973 i antologin *Seriöst om serier*. Under rubriken ”Varför har Tuffa Viktor keps?” skriver en av de medverkande författarna, Barbro Werkmäster, om könsstereotyper i seriernas värld. Exempel på stereotyper är toffelhjälten och hemmafrun som förekommer i familjeserier som *Blondie* och *Lilla Fridolf*. Werkmäster nämner en rad fysiska attribut som tilldelas seriefigurerna och markerar könstillhörighet på ett stereotypt vis. Ett sådant attribut för manliga seriefigurer utgör hatten, och som motsvarande attribut för kvinnliga seriefigurer finns huvudrosetten eller förklädet och sopkvasten.<sup>24</sup>

I samma antologi skriver Margareta Ekström under rubriken ”Hallå Blondie! Läs Betty Friedan!” om könsstereotypers centrala roll i serievärlden. Ekström menar att en större mängd populära serier i grunden bygger sin handling på könsroller. Bland exempel som Ekström väljer att lyfta fram finns den stereotypa kärnfamiljen Krikelin i den amerikanska serien *Blondie* samt de utdragna förlovningarna i äventyrsserier och hjälteserier mellan manliga hjältar och deras flickvänner.<sup>25</sup>

I rapporten *Smockor och smek : Hotande läsning – Om ungdomstidningar*, från 1980 av Inger Jalakas på uppdrag av en arbetsgrupp inom Statens ungdomsråd, undersöks vilka värderingar som förmedlas i ungdomstidningar. I rapporten definieras en ungdomstidning som ”en tidning som är mycket läst av ungdomar och/eller vänder sig speciellt till dessa i sin marknadsföring”.<sup>26</sup> Till ungdomstidningar räknar arbetsgruppen framförallt serietidningar som de menar är störst i genren, men även tidningar som *FIB-aktuell* och *Veckorevyn*. I rapportens inledning går även att läsa följande ”Ungdomarnas tidningar är viktiga.

---

<sup>23</sup> Jansson, E. (2010), *Feministiska serier – vad de förmedlar och hur de gör det. En genusanalys av serier publicerade i serietidningen Galago*, passim.

<sup>24</sup> Werkmäster, B. (1973), ”Varför har Tuffa Viktor keps?”, i *Seriöst om serier*, s. 142-154.

<sup>25</sup> Ekström, M.. (1973), ”Hallå Blondie! Läs Betty Friedan”, i *Seriöst om serier*, s. 155-166.

<sup>26</sup> Jalakas, I. (1980), *Smockor och smek : Hotande läsning – Om ungdomstidningar*, s. 11.

De kan användas till att konservera fördomar, till att ge komplex och falska illusioner om tillvaron. Men de kan också användas till att stödja ungdomarna och ställa upp för dem i deras vardag.<sup>27</sup> I *Smockor & smek: Hotande läsning – Om ungdomstidningar* som är sammanställd 1980 är förutsättningarna för rapportens tillkomst att 62% av alla unga i åldrarna mellan 8 – 15 år ofta läser serietidningar på sin fritid. 9 utav 10 förskolebarn läser serietidningar. Det blir med dessa siffror framför sig tydligt varför det vid tidpunkten för rapportskrivning var av stor relevans att undersöka vilka värderingar som förmedlas i serietidningar som riktar sig till unga som målgrupp.<sup>28</sup> I avsnittet ”Tuffa grabbar och yppiga kvinnor” ställs inledningsvis frågorna om de stora serietidningarna: ”Vilka värderingar förmedlar de och vilka fördomar hjälper de till att hålla vid liv? Framställs våld som något härligt eller något fasansfullt? Hur skildras olika folkslag? Hur skildras brottslingar? Och hur ser förhållandet mellan könen ut?”<sup>29</sup> Hur skildringar utifrån genus- eller rasföreställningar påverkar läsaren var således frågeställningar som formulerades även under 1980-talet.

## Censur

Begreppen censur och yttrandefrihet förekommer i materialet och återkommer i analysen, vilket gör det lämpligt med närmare förklaringar av dessa termer. Censur används i denna uppsats om exempel där det finns en vilja att begränsa spridningen av bild och text i tryckt material. Ordet censur kommer av latinets *censu'ra*, 'granskning' och definieras enligt *Nationalencyklopedin* som:

Förhandsgranskning av innehållet i olika kommunikationskanaler som tidningar, tidskrifter, böcker, teaterföreställningar, filmer, radio- och TV-program [---] Censur utövas normalt av statliga myndigheter, men även icke-statliga institutioner kan bedriva censur eller censurliknande verksamhet [---] Det officiella syftet med censuren är att förhindra spridning av sakuppgifter och synpunkter som enligt de styrande inte bör komma till allmän kännedom. Traditionellt har det varit innehåll av fem slag: meddelanden som ansetts hota landets säkerhet, de styrandes maktställning eller anseende, grundläggande religiösa värden, den officiella moralen (inte minst sexualmoralen) samt enskilda medborgares säkerhet eller anseende.<sup>30</sup>

I *Censorship – The Knot That Binds Power and Knowledge* skriver Sue Curry Jansen om censurbegreppet och censur i moderna samhällen. Enligt Jansen finns det felaktiga föreställningar om upplysningens strukturer som ett grundskydd mot censur. Jansens slutsats är att censur är ett bestående inslag i alla mänskliga

<sup>27</sup> Jalakas, I. (1980), *Smockor och smek : Hotande läsning – Om ungdomstidningar*, s. 11.

<sup>28</sup> Jalakas, I. (1980), *Smockor och smek : Hotande läsning – Om ungdomstidningar*, s. 15.

<sup>29</sup> Jalakas, I. (1980), *Smockor och smek : Hotande läsning – Om ungdomstidningar*, s. 44.

<sup>30</sup> *Nationalencyklopedin*, webbversionen, sökord: censur [2013-02-13].



samhällen – men det finns ett behov av en självmedveten och självkritisk vaksamhet över hur dessa inslag skall hanteras. Tillgången och kontrollen av information och kunskap är kopplat till maktfördelning, vilket det behövs en ökad förståelse och medvetenhet om, även i demokratiska samhällen med tryckfrihet.<sup>31</sup>

I materialet som undersöks i denna uppsats används begreppet censur på en rad skilda sätt och inte nödvändigtvis med förankring i dessa definitioner. Det kommer dock inte att vara mitt syfte att avgöra om debattörer som använder ordet gör det korrekt i enlighet med vedertagna definitioner och om de företeelser som debattörerna benämner som censur verkligen är det. Censur har under Sveriges historia utövats av den regerande makten och införande av tryckfrihet i Sverige kan dateras till år 1766 med införandet av tryckfrihetsförordningen.<sup>32</sup> Tryckfriheten upphörde dock efter några år men återinfördes med 1809 års regeringsform.<sup>33</sup> Enligt *Nationalencyklopedin* definieras tryckfrihet som följande:

[...] form av yttrandefrihet som främst gäller tidningar, tidskrifter, broschyrer och böcker. En nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för tryckfrihet är frånvaro av förhandsgranskning från myndigheters sida av skrifter som ska ges ut. Ansvar för eventuella tryckfrihetsbrott får utkrävas endast i efterhand.<sup>34</sup>

Begreppet yttrandefrihet syftar till den grundlagstadgade rätten att fritt få uttrycka sina åsikter. Yttrandefriheten kan benämnas som en av grundförutsättningarna för en demokrati. I Sverige finns vissa begränsningar av yttrandefriheten i form av lagstiftning mot förtal, olaga hot och spridning av konfidentiella uppgifter, samt en lagstiftning som kriminaliserar hets mot folkgrupp.<sup>35</sup> Enligt FN:s deklaration kan yttrandefrihet sammanfattas som följande: ”Denna rätt innefattar frihet för envar att utan ingripanden hysa åsikter och frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar genom varje slags uttrycksmedel och utan hänsyn till gränser.”<sup>36</sup>

Censur på bibliotek, tidigare uppfattningar om smutsig och skadlig litteratur, samt förekomsten och bruket av så kallade giftskåp på svenska bibliotek undersöks av Karin Arbelius i uppsatsen *Giftskåpet – Praktik och princip*. Arbelius undersöker även hur bruket av giftskåp kan kopplas till olika debatter om bibliotekscensur, idéer om smutsig litteratur samt till detta kopplade tankeströmningar som förekommit under 1900-talet.<sup>37</sup>

<sup>31</sup> Jansen, S.C. (1988), *Censorship – The Knot That Binds Power and Knowledge*, s. 4f.

<sup>32</sup> *Nationalencyklopedin*, webbversionen, sökord: censur [2013-02-13].

<sup>33</sup> *Nationalencyklopedin*, webbversionen, sökord: tryckfrihet [2013-02-14].

<sup>34</sup> *Nationalencyklopedin*, webbversionen, sökord: tryckfrihet [2013-02-14].

<sup>35</sup> *Wikipedia*, den svenska versionen, gå till: yttrandefrihet [2013-04-16].

<sup>36</sup> *Wikipedia*, den svenska versionen, gå till: yttrandefrihet [2013-04-16].

<sup>37</sup> Arbelius, K. (2011), *Giftskåpet – Praktik och princip*, passim.

Forskning med specifika problemformuleringar som rör serier och censur har jag funnit i form av några vetenskapliga artiklar. Dessa har främst ett historiskt perspektiv på hur censur har tillämpats på serier. Artikeln ”GLBTQ Content in Comics/Graphic Novels for Teens” har som syfte att med en historisk tillbakablick ge riktlinjer för hur bibliotekarier kan arbeta med att skapa ett seriebestånd för ungdomar. Studien ska ge en inblick i den historiska bakgrunden i USA och Kanada gällande konflikter mellan censur och intellektuell och konstnärlig frihet i fråga om serier som innehåller skildringar av GLBTQ-personers identiteter eller sexuella orientering. Resultaten visar att dagens utbud av serier för unga i USA och Kanada påverkas av det historiska arvet av censur av serier med GLBTQ-innehåll (i svensk kontext skulle GLBTQ översättas till HBTQ – homo, bi, trans och queer).<sup>38</sup>

Forskning har också bedrivits med syfte att studera hur debattörer som var kritiska mot serier på 1940- och 50-talet lyckades få ett så starkt genomslag. Seriekritiken resulterade i självcensur hos seriebranschen samt negativa attityder gentemot serier hos allmänheten och på biblioteken. I artikeln ”Seducing the Innocent: Fredric Wertham and the Falsifications That Helped Condemn Comics” presenterar Carol L. Tilley sin undersökning av hur psykiatrikern Fredric Wertham fabricerade och överdrev sina resultat i sin forskning och i arbetet med boken *Seduction of the Innocent* från 1954. Werthams bok hade dock betydelse för den rörelse mot tecknade serier som växte sig stark under 1950-talet, och gav underlag för de som förespråkade en begränsad försäljning av serier till barn.<sup>39</sup> I boken *Fredric Wertham and the Critique of Mass Culture* undersöker Bart Beaty kritiken mot serier och annan kultur som konsumerades av unga i USA under 1940-talet och 1950-talet. År 1942 rapporterades att 75 procent av all läsning bland amerikanska barn bestod i läsning av serieböcker. Siffror från 1943 visade att 95 procent av amerikanska barn mellan 8-11 år samt 84 procent av barnen mellan 12-17 år läste serier. För vuxna i åldern 18-30 år var siffran vid denna tidpunkt 35 procent. Till följd av sådana siffror tog en föreställning fäste om att tecknade serier huvudsakligen tilltalade och lästes av barn.<sup>40</sup> Werthams teorier innefattade idéer om att när barn läser serier med innehåll av våld, kriminalitet och sex kunde det resultera i att barnen tog efter beteenden som förekom i serierna. Werthams professionella roll som psykiater resulterade i att han konsulterades i senaten vid en utredning av serietidningsindustrin.

Till följd av det massiva motståndet mot skräckserier, kriminalserier och superhjälteserier bildades 1954 ”The Comic Magazine Association of America”

<sup>38</sup> Greyson, D. (2007) "GLBTQ Content in Comics/Graphic Novels for Teens", s. 130 – 134.

<sup>39</sup> Tilley, C. L. (2012), ”Seducing the Innocent: Fredric Wertham and the Falsifications That Helped Condemn Comics”, s. 383-413.

<sup>40</sup> Beaty, B. (2005), *Fredric Wertham and the Critique of Mass Culture*, s. 106.

(CMAA) av serieindustrin, vilka instiftade ”The Comics Code Authority” (CCA) i syfte att rensa bort de serier som hade våldsamma eller omoraliska inslag.<sup>41</sup> CCA bildades för att verksamma i serieindustrin utifrån egna regler själva skulle få styra publiceringarna och därmed även slippa statens inblandning och lagstiftning om censur.<sup>42</sup> Enlig reglerna fick serierna inte innehålla skildringar av rättsväsende eller regering på ett sätt som framställde dem negativt. Serierna skulle inte heller innehålla skrämmande eller våldsamma berättelser eller vad som ansågs vara sexuella abnormiteter som homosexualitet, perversioner eller våldtäkt. I konflikter mellan det goda och det onda skulle den goda sidan alltid vinna.<sup>43</sup> Det starka motståndet som riktades mot seriebranschen resulterade i vad som kan kallas slutet av de amerikanska seriernas guldålder.

En historisk översikt över orsaker till att censurera kultur riktad till ungdomar ges av Ronald D. Cohen i ”The Delinquents: Censorship and Youth Culture in Recent U. S. History”. Cohen menar att de grundläggande orsakerna till att begränsa och censurera ungdomskultur som exempelvis musik, film och serietidningar dels var att skydda barn och ungdomar från olika influenser och att skapa en nationell kulturell likriktning med kristen värdegrund och dels att förhindra uppblandning mellan olika kategorier för klass och ras/etnicitet.<sup>44</sup>

I Sverige kan debatter och debattinlägg om serier spåras till 1950-talet då det förekom en debatt om hur serier påverkar läsaren, framförallt unga läsare. Vanliga uppfattningar som fördes fram var att föräldrar och vuxna behöver se över hur barn konsumerar serier, eftersom serierna formar barnens värderingar och verklighetsuppfattning. Dessa röster förde vanligtvis fram kritik mot att barn överhuvudtaget läser serier. Tanken att serietidningar kunde läsas av vuxna och möjligheten att vissa serietidningar och serier därmed också riktar sig specifikt till vuxna var inte vanligt förekommande. Ett ambitiöst inlägg i seriedebatten och *om* seriedebatten gjordes 1954 av Nils Bejerot med den populärvetenskapliga studien *Barn, serier, samhälle*. Bejerot refererade till Wertham samt försökte ge en översikt av seriernas historia, av olika seriegenrer som fanns vid tidpunkten samt av hur seriedebatter och olika sorters motstånd mot serier hade uppstått runt om i världen. Ett av de argument som Bejerot förde fram för att serier var dåligt för barn var att han menade att serierna framställer människor på ett stereotyp vis, som antingen hjältar eller skurkar. Vidare menade Bejerot att övermänniskan framställdes som ett ideal samt att våld och råhet förkläddes som mod och manlighet. Kvinnorna i serierna illustrerades stereotyp och ofta i behov av hjälp

---

<sup>41</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, s. 46.

<sup>42</sup> Cowan, J. (2011), ”COMICS CODE (1954-2011)”, passim.

<sup>43</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, s. 46.

<sup>44</sup> Cohen, R. D. (1997), ”The Delinquents: Censorship and Youth Culture in Recent U. S. History”, s. 251.

och räddning.<sup>45</sup> Kritiken mot en dualistisk världsbild mellan godhet och ondska, de stereotypa kvinnskildringarna och glorifieringen av våld är kritik som får fäste och som återkommer även i senare debatter under 1900-talet och 2000-talet. Ytterligare ett inlägg i seriedebatten i samma seriekritiska anda som Wertham och Bejerot gjordes av Lorentz Larsson med undersökningen *Barn och serier* även denna bok utkommen 1954. Larssons undersökning utfördes efter ett beslut hos en seriekommité bildad av representanter från bland andra Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, ABF, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Högersns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund och Vita bandet. Undersökningen syftade till att kartlägga barn och ungdomars serieläsning och vilka åtgärder som kan vidtas för att hantera serieläsningen bland barn och ungdomar.<sup>46</sup>

Även inlägg med ett marxistiskt teoretiskt perspektiv har gjorts, så som exempelvis i Ariel Dorfman och Armand Mattelarts bok *Konsten att läsa Kalle Anka – om imperialistisk ideologi i Disneyserierna* från 1971. Författarna var inte aktiva debattörer i Sverige men boken översattes till svenska och kan ses som ett exempel på uppfattningar om serier som förekom vid denna tidpunkt. Den marxistiska kritiken mot seriekonsten som uttrycks i Dorfman och Mattelarts bok förekom under 1970-talet även inom andra områden som litteratur, film och musik. Liksom under 1950-talet handlade kritiken om hur värderingar i serierna påverkar läsaren, framförallt barnet som läsare. I Dorfman och Mattelarts bok var de centrala frågeställningarna hur serier, framförallt Disney-serier, förmedlar en imperialistisk och kapitalistisk ideologi.<sup>47</sup>

Sture Hegerfors och Hans Sidén skriver i boken *Sex och serier* om de erotiska och pornografiska seriernas historia. Sexuella skildringar i serier har en lång historia, men det har även förekommit metoder för att korrigera och censurera serier, vanligtvis av redaktörerna på serietidningar.<sup>48</sup> Hegerfors och Sidén menar att det under 1930- och 1940-talet i amerikanska serier förekom friare skildringar av kroppar och sexuella situationer men att de erotiska serierna blev mer återhållsamma efter seriekritiken under 1950-talet.<sup>49</sup> Wertham menade i *Seduction of the Innocent* att serier kunde påverka barns psykosexuella utveckling. I sin bok skriver Wertham att han av en lång rad ungdomar har fått bekräftat att serieböcker med sexuellt innehåll påverkade ungdomarnas utveckling och sexuella fantasier i en ohälsosam riktning. Vidare ska detta ha fått betydelse för deras beteende som

---

<sup>45</sup> Bejerot, N. (1954) *Barn, serier, samhälle*, s. 115-130.

<sup>46</sup> Larson, L. (1954), *Barn och serier*, s. 7f.

<sup>47</sup> Dorfman, A. & Mattelart, A. (1971), *Konsten att läsa Kalle Anka – om imperialistisk ideologi i Disneyserierna*, passim.

<sup>48</sup> Hegerfors, S. & Sidén, H. (1970), *Sex & Serier*, s. 191-195.

<sup>49</sup> Hegerfors, S. & Sidén, H. (1970), *Sex & Serier*, s. 5ff.

vuxna.<sup>50</sup> Werthams teorier om hur barns utveckling påverkas av serier fick stor spridning och influenser från den amerikanska seriedebatten märks i svensk kontext i den tidigare nämnda boken *Barn, serier, samhälle* av Nils Beijerot som utkom samma år som *Seduction of the Innocent*. Vid mitten av 1960-talet började de amerikanska undergroundserierna att spira och stod för en förnyelse av seriemediet genom att behandla ämnen i likhet med skönlitteraturens berättelser. Undergroundmagasinen experimenterade med satir och skildringar av sexualitet.<sup>51</sup>

Ett senare exempel på en svensk bok som diskuterar frågor om konstverk och censur är Dan Jönssons essäbok *Estetisk rensning – Bildstrider i 2000-talets Sverige* från 2012. Boken avhandlar hur olika så kallade konstskandaler hanterades i offentligheten under 2000-talet. Ett av de exempel som tas upp i boken är åtalet för barnpornografibrott mot mangaöversättaren Simon Lundström på grund av hans innehav av filer med mangateckningar som bedömdes som barnpornografiska.<sup>52</sup> Mediadebatten som skedde i samband med och i spåren av mangafallet är även en av de debatter som undersöks i denna uppsats.

Den tidigare diskussionen om stereotyper i serier som fördes i bland annat Nils Beijerots bok följs betydligt senare av ytterligare undersökningar som berör stereotyper. Rasistiska stereotyper har undersökts av Fredrik Strömberg, ordförande för Seriefrämjandet, redaktör för *Bild & Bubbla* samt författare till en rad böcker om tecknade serier. Strömberg har i boken *Serienegern – en berättelse om fördomar* skrivit om rasistiska stereotyper under de tecknade seriernas historia. I boken ges en översikt av hur svarta har porträtterats i serier och vilka olika stereotyper som framförallt har förekommit. Strömberg räknar upp fem sådana karaktärer som förekommit i serier riktade till en ickefärgad målgrupp. Dessa är ”tom”, ”coon”, ”picaninny”, ”den tragiska mulatten”, ”mammie” och ”bad bucks”. Stereotypen ”tom” kan beskrivas som den glada och lättsamma tjänaren som aldrig ifrågasätter den vita mannens auktoritet. Ordet ”tom” är taget från romanen *Onkel Toms stuga* av Harriet Beecher Stowe. En ”coon” är en busig och underhållande karaktär som leker med och förvränger språket. En yngre version av en ”tom” eller ”coon” är stereotypen ”picaninny”. Ytterligare en stereotyp är ”den tragiske mulatten” som slits mellan två världar genom att vara åtråvärd som delvis vit men inte accepterad på grund av att hon delvis är svart. En annan vanlig stereotyp är den kvinnliga karaktären kallad ”mammie” som framställs som en

---

<sup>50</sup> Wertham, F. (1954), *Seduction of the Innocent*, s. 177ff.

<sup>51</sup> Hegerfors, S. & Sidén, H. (1970), *Sex & Serier*, s. 10f.

<sup>52</sup> Jönsson, D. (2012), *Estetisk rensning – Bildstrider i 2000-talets Sverige*, s. 129-138.

lojal tjänare med en stor kropp. Den sista stereotypen som kan nämnas är så kallade ”bad bucks” vilka framställs som starka, rebelliska och våldsamma.<sup>53</sup>

I Sverige har enskilda seriefantaster engagerat sig i frågor om serier och censur. Viktiga aktörer i debatter om serier har utgjorts av representanter från tidigare nämnda Seriefrämjandet som även ger ut tidskriften *Bild & Bubbla*. Föreningen Seriefrämjandet bildades 1968 och har som syfte att öka kunskapen om serier samt att stötta utvecklingen av svensk seriekultur. I detta arbete ingår att sprida information samt att bevara svensk seriehistoria genom upprättandet av Svenskt Seriearkiv.<sup>54</sup> I amerikansk kontext förekommer också liknande serieföreningar vars mål är att stödja seriekonsten. Föreningen Comic Book Legal Defens Fund är särskilt inriktad på att stödja serieskapare i frågor kopplade till USA:s konstitutions första tillägg, gällande framförallt yttrandefrihet och pressfrihet. Organisationen ger stöd i form av juridisk och ekonomisk hjälp vid fall där serieskapare får sina verk åtalade eller begränsade.<sup>55</sup> Utöver tidigare nämnda Comic Code Authority, initierad av seriebranschen, fanns under 1900-talet särskilda intresseorganisationer som verkade utanför seriebranschen och för censur och begränsning av serieläsning hos unga. Ett sådant exempel utgör The National Organization for Decent Literature som var aktiva från 1938 fram till 1969. NODL var en romersk-katolsk intressegrupp som verkade för att begränsa ungdomars tillgång till tidningar, serier och serieböcker som organisationen ansåg stred mot deras moraliska regler.<sup>56</sup>

## De tecknade seriernas status på biblioteken

I Bart Beatys undersökning av Werthams seriekritik nämns även bibliotekariernas förhållningssätt till barn och ungas läsning av serier. Under 1940- och 1950-talets seriedebatter i USA engagerades bibliotekarier att ta ställning i frågan om seriernas betydelse för barns läsning och utveckling. I dessa diskussioner intog bibliotekarierna generellt antingen ett perspektiv som menade att serier var harmlös underhållning eller ett perspektiv där serier uppfattades som ett hot mot läsning och läskunnighet hos barn.<sup>57</sup> I artikeln ”About Face: Comic Books in Library Literature” ger Allen Ellis och Doug Highsmith en översikt av hur synen på tecknade serier inom den biblioteksvetenskapliga litteraturen har förändrats

---

<sup>53</sup> Strömberg, F. (2001), *Serienegern – En bildberättelse om fördomar*, s. 12-13.

<sup>54</sup> Seriefrämjandets webbplats > Föreningen [2013-04-22].

<sup>55</sup> Comic Book Legal Defens Fund webbplats > About [2013-04-22].

<sup>56</sup> O'Connor, T. F. ”The National Organization for Decent Literature: A Phase in American Catholic Censorship” s. 386.

<sup>57</sup> Beaty, B. (2005), *Fredric Wertham and the Critique of Mass Culture*, s. 106.

över tid.<sup>58</sup> Med fokus på litteraturen snarare än bibliotekarierna fastställer Ellis att även bibliotekslitteraturen under 1940-talet och 1950-talet präglades av idéer om serier som en form av skräplitteratur. Föreställningar dominerade om att serier hade mycket liten eller ingen betydelse för utveckling av läskunnighet. Till följd av dessa idéer betraktades serierna inte som värda en plats varken i folkbiblioteken, skolbiblioteken eller universitetsbiblioteken.<sup>59</sup> De censurdiskussioner som uppstod till följd av påtryckningar från grupper som ovan nämnda NODL bör inte underskattas menade Thomas O'Connor i artikeln ”The National Organization for Decent Literature: A Phase in American Catholic Censorship” från 1995. De uppfattningar och det debattklimat som spreds tidigare under 1900-talet i diskussioner om censur lever på olika sätt kvar vilket bibliotekarier både bör vara medvetna om och rikta uppmärksamhet mot.<sup>60</sup>

I boken *Serier på bibliotek – Allt du vill veta om serier du inte visste fanns* av Daniel Gustavsson diskuteras seriernas roll i biblioteken utifrån författarens egna kunskaper som seriebibliotekarie. Gustavsson ger en översikt av olika seriegenrer och presenterar en sammanfattning av svensk, amerikansk, asiatisk och europeisk seriehistoria. I enskilda avsnitt diskuteras även hur serier kan placeras och klassificeras i bibliotek samt vilken ställning serierna har i dag. Gustavsson ger även förslag på en rad serieböcker som kan vara lämpliga för bibliotek att börja med vid inköp av serier.<sup>61</sup> Boken kan ses som en handbok för bibliotekarier som vill utöka sina kunskaper om tecknade serier. Även i boken *Seriebiblioteket* som är utgiven av Seriefrämjandet och Fredrik Strömberg behandlas hur biblioteken kan arbeta med serier och hur synen på tecknade serier ser ut idag jämfört med tidigare. *Seriebiblioteket* listar även serier som kan vara viktiga för en seriebibliotekarie att ha kunskap om. Boken inleds med tre essäer om hur det är att arbeta med serier i pedagogisk verksamhet. Texterna genomsyras av en uppfattning som kan sammanfattas som följande: tecknade serier är en konstform som bör tas på allvar och som det behövs mer kunskap om bland bibliotekarierna på biblioteken. Essäerna är skrivna av Kristiina Kolehmainen, Mats Nordström och Fredrik Strömberg.<sup>62</sup> Kolehmainen grundade Serieteket som är Sveriges enda specialbibliotek för tecknade serier. Hon sammanfattar hur serier i ett bibliotekssammanhang kan delas in i huvudkategorier såsom den amerikanska, europeiska och japanska seriekulturen. Kolehmainen ger en beskrivning av hur bibliotekarier som vill arbeta med att bygga upp ett seriebestånd på bibliotek bör gå till väga. Det är främst viktigt att skaffa sig kunskap om tecknade serier, om

<sup>58</sup> Ellis, A, Highsmith, D. (2000), ”About Face: Comic Books in Library Literature”, s. 21-43.

<sup>59</sup> Ellis, A, Highsmith, D. (2000), ”About Face: Comic Books in Library Literature”, s. 22.

<sup>60</sup> O'Connor, T. F. (1995), ”The National Organization for Decent Literature: A Phase in American Catholic Censorship”, s. 386f.

<sup>61</sup> Gustavsson, D. (2010), *Serier på bibliotek – Allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, passim.

<sup>62</sup> *Seriebiblioteket*, (2005), red. Fredrik Strömberg, passim.

seriers historia och om genrernas historia. Av vikt är även att sätta sig in i förlagshistoria.<sup>63</sup> Mats Nordström arbetar med tecknade serier för vuxna på Malmö stadsbibliotek. Nordström menar att det motstånd som funnits och som fortfarande finns i viss utsträckning mot tecknade serier på folkbiblioteken beror på att många bibliotekarier inte är särskilt insatta i seriekonsten och ofta inte själva har läst serier i någon större omfattning.<sup>64</sup>

Ungdomars relation till serieromaner utgör ämnet för en studie av Mary Jane Heany vid Walden university i Minneapolis. Heany har undersökt och sammanställt hur det går att utveckla seriebestånd i skolbibliotek och vilka fördelar som finns med att göra detta. Slutsatserna är att det är fördelaktigt att utveckla ett seriebestånd dels för att det lockar fler elever att läsa och dels för att det är ett användbart format för att inhämta kunskap och information.<sup>65</sup>

Det finns även ett antal studentuppsatser som berör ämnet tecknade serier och bibliotek. Daniel Markstedt skriver i uppsatsen *Hci – bibliotekarierna och den nionde konstarten* om seriernas roll på svenska folkbibliotek. Uppsatsens syfte består i att besvara vad folkbibliotekarier har för attityder gentemot tecknade serier. Markstedts resultat visar att det finns en historisk bakgrund där de tecknade serierna har motarbetats på svenska folkbibliotek och varit präglande av 1950-talets debatt om tecknade seriers negativa inverkan på läsaren. Attityderna har dock förändrats under historiens gång och blivit neutrala eller mer positiva sedan 1980-talet. Vid undersökningens genomförande 1999 visade Markstedts enkätundersökning bland folkbibliotekarier att de hade en positiv syn på både barnserier och vuxenserier och ansåg att bägge företeelser har en självklar plats i biblioteket.<sup>66</sup> I uppsatsen *Tecknade serier och film på svenska bibliotek, i dagspress och inom akademien – en jämförande studie* från 2006 undersöker Sara Johansson hur serier blir representerade inom biblioteken, dagspress och i ett akademiskt sammanhang. Johansson vill även se hur seriers status historiskt har påverkats och påverkar synen på serier.<sup>67</sup> I sina slutsatser konstaterar Johansson att hos biblioteken ingår ofta seriebudgeten i skönlitteraturens budget och hamnar i en konkurrenssituation med skönlitteraturen. Inom akademien finns också svårigheter att etablera ett eget fält för tecknade serier vilket gör att kunskap om serier får svårt att positionera sig som annat än populärvetenskaplig kunskap. Dessa förhållanden bidrar till svårigheter för seriekonsten att etablera sig som en likvärdig konstform. Trots detta pågår det en positiv utvecklingstrend för de

---

<sup>63</sup> Kolehmainen, K. (2005), "Att arbeta med serier på bibliotek", s. 11-13.

<sup>64</sup> Nordström, M. (2005), "Serier på folkbibliotek", s. 15-17.

<sup>65</sup> Heaney, M.J. (2007), "Graphic Novels: a sure Bet for Your Library", s. 72 – 76.

<sup>66</sup> Markstedt, D. (1999), *Hci – bibliotekarierna och den nionde konstarten*, passim.

<sup>67</sup> Johansson, S. (2006), *Tecknade serier och film på svenska bibliotek, i dagspress och inom akademien – en jämförande studie*, passim.



tecknade serierna och för att denna utveckling ska fortgå menar Johansson att det behövs engagemang för att bevara och institutionalisera kunskap om serier.

Johansson refererar till grundaren av Serieteket, seriebibliotekarien Kristiina Kolehmainen som menar att det behövs ett nytt sätt att se på serier. Detta synsätt innebär att serier inte bör sluta att betraktas som en enda genre, när det snarare är så att variationen inom seriekonsten och serien som medie är omfattande.<sup>68</sup> I Sonja Viklunds uppsats *Rännstensläsning eller etablerad konstform? Att skapa värde hos enskilda verk bland tecknade serier och hos mediet som helhet. Exemplet Serieteket i Stockholm* undersöks möjligheter och arbetsmetoder för att lyfta de tecknade seriernas status och position i biblioteken, samt hur detta kan gå till med specialbiblioteket Serieteket som exempel.<sup>69</sup> I uppsatsen ges en presentation av Serieteket, specialbiblioteket för tecknade serier som startades 1996 på i en lokal på Södermalm i Stockholm för att år 1999 förflytta verksamheten till Kulturhusets lokaler i centrala Stockholm. Även Viklund intervjuar Kristina Kolehmainen som menar att det mest effektiva sättet för bibliotekarier att införskaffa kunskap om aktuella serier är att hålla sig uppdaterad genom seriepress som exempelvis Seriefrämjandets tidskrift *Bild & Bubbla* eller den amerikanska serietidskriften *The Comics Journal*.<sup>70</sup>

## Biblioteksdokument och riktlinjer för bibliotek

I censurdebatter har biblioteken som förmedlare av litteratur och andra medier haft en central roll för vad som ska tillhandahållas och vad som ska begränsas. I denna uppsats utgör en av frågeställningarna hur diskurser i debatter om serier och censur kan förhållas till etiska riktlinjer för bibliotek. Som stöd för analysen presenteras nedan riktlinjer för bibliotek och bibliotekarier, där demokratiska värden finns som centrala principer.

Bibliotekarier behöver liksom många andra yrkesgrupper diskutera och ha insikt i olika yrkesetiska problem och frågor för att själva inneha den kompetens som yrket och bibliotekens uppdrag kräver. De yrkesetiska diskussionerna fyller som syfte att dels bygga ett förtroende hos allmänheten för yrkeskåren, men även för att bygga en säkerhet kollegor emellan och inte minst för att skydda användarna.<sup>71</sup> Inom DIK Bibliotekarieförbundet har ett antal yrkesetiska riktlinjer antagits utifrån IFLA:s sammanställning av etiska regler för bibliotekarier och

<sup>68</sup> Johansson, S. (2006), *Tecknade serier och film på svenska bibliotek, i dagspress och inom akademien – en jämförande studie*, s. 65f.

<sup>69</sup> Viklund, S. (2007), *Rännstensläsning eller etablerad konstform? Att skapa värde hos enskilda verk bland tecknade serier och hos mediet som helhet. Exemplet Serieteket i Stockholm*. passim.

<sup>70</sup> Viklund, S. (2007), s. 14-16.

<sup>71</sup> Ohlsson, R. (2007), *Etiken och biblioteken*, s. 55.

andra informationsspecialister. Bland dessa riktlinjer nämns att bibliotekarier ska värna om demokratiska värden, bemöta sina användare opartiskt och med respekt samt verka för tillgång till det samlade kulturarvet och till information oavsett medium.<sup>72</sup> En punkt i IFLA:s sammanställning gäller att motverka diskriminering:

I sin strävan att främja delaktighet och motverka diskriminering ser bibliotekarier och andra informationsspecialister till att ingen förvägras rätten att få tillgång till information samt att skälig service ges till alla oavsett ålder, medborgarskap, politisk övertygelse, fysisk eller mental förmåga, könsidentitet, kulturell bakgrund, utbildning, inkomst, immigrations- och asylsökningstatus, civilstånd, härkomst, etnisk tillhörighet, religion eller sexuell läggning.<sup>73</sup>

Ytterligare en punkt bland IFLA:s regler behandlar objektivitet, personlig integritet och yrkeskompetens:

Bibliotekarier och andra informationsspecialister förhåller sig strikt objektiva och opartiska vad gäller insamling, tillgång och service. De strävar efter att anskaffa balanserade samlingar, tillämpa en rättvis servicepolicy, undvika att personliga åsikter påverkar och försvårar utförandet av arbetsuppgifterna, bekämpa korruption och uppnå högsta möjliga kvalitet i yrkesutövningen.<sup>74</sup>

*Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest* utgör viktiga riktlinjer för biblioteken i Sverige och har formen av en deklaration vilket gör det till en rekommendation snarare än ett tvång för hur Unescos medlemsländer ska utveckla sina bibliotek. Folkbiblioteksmanifestet utarbetades i sin första version 1949 genom ett samarbete mellan Unesco och IFLA (International Federation of Library Associations) och dess tredje version antogs 1994. I manifestet formuleras tolv punkter med syftet att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur.<sup>75</sup> Även skolbiblioteksmanifestet utvecklades genom samarbete mellan Unesco och IFLA, och antogs 2008. Manifesten används som idédokument runt om i världen vid diskussioner om biblioteksfrågor.<sup>76</sup>

De formuleringar i folkbiblioteksmanifestet som kan anses mest relevant för föreliggande uppsats är de meningar och formuleringar som berör tillgänglighet, censur, demokrati och likabehandling. I manifestet går att läsa om fri tillgänglighet av information som en förutsättning för demokrati:

Medborgarnas egna deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar kultur och information.<sup>77</sup>

---

<sup>72</sup> IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister, (2012), kortversion, passim.

<sup>73</sup> IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister, (2012), kortversion, s. 2.

<sup>74</sup> IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister, (2012), kortversion, s. 2.

<sup>75</sup> Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest, (2006), s. 7.

<sup>76</sup> Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest, (2006), s. 8.

<sup>77</sup> Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest, (2006), s. 9.

I följande citat ur folkbiblioteksmanifesten betonas att biblioteket skall vara tillgängligt för alla människor i samhället: ”Folkbiblioteket är till för alla, oberoende av ålder, ras, kön, religion, nationalitet, språk eller samhällsklass.”<sup>78</sup> Vidare nämns hur folkbiblioteket inte skall ge efter för censur i någon form och inte heller styras av kommersiella intressen:

Folkbibliotekets samlingar och utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar.<sup>79</sup>

I Sverige gäller sedan 1996 en bibliotekslag som innehåller bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet. Lagen väntas 2014 ersättas med en ny bibliotekslag. I den nuvarande lagen från 1996 står följande i paragraf 2:

Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.<sup>80</sup>

Bibliotekslagen innehåller även den åttonde paragrafen som vill rikta särskilda resurser till prioriterade grupper:

Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.<sup>81</sup>

Enligt bibliotekslagens nionde paragraf skall barn- och ungas behov även uppmärksammas av folk- och skolbiblioteken:

Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.<sup>82</sup>

De yrkesetiska riktlinjerna för bibliotekarier, Unescos manifest och bibliotekslagen är relevanta för en diskussion om hur bibliotekens värdegrunder ska styra vad som finns i dess bestånd. Det gäller i såväl diskussioner om litteratur och serier i allmänhet som i fråga om bibliotekens roll och bibliotekariers etiska avvägningar gällande enskilda verk.

---

<sup>78</sup> Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest, (2006), s. 9.

<sup>79</sup> Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest, (2006), s. 10.

<sup>80</sup> Bibliotekslag (1996:1596), 2 §.

<sup>81</sup> Bibliotekslag (1996:1596), 8 §.

<sup>82</sup> Bibliotekslag (1996:1596), 9 §.

## Övrig forskning med relevans för analysen

För att kunna analysera och identifiera olika perspektiv i debatterna har jag även orienterat mig något inom annan forskning som framstår som betydelsefulla i sammanhanget. Bland tidigare undersökningar som har analyserat mediedebatter om bibliotek går att finna Åse Hedemarks studie *Det föreställda folkbiblioteket – En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Hedemark undersöker ur ett diskursanalytiskt perspektiv hur olika aktörer i svenska medier har förhållit sig till folkbibliotekets roll och verksamhet.<sup>83</sup> Studien är relevant för att få en överblick av hur synen på bibliotekens uppdrag har förändrats över tid och hur olika diskurser har skapats och praktiserats.

Övriga forskningsområden och teoretiska fält som jag har försökt sätta mig in i är postkolonial teori och studier med ett postkolonialt teoretiskt perspektiv, vilket framstår som användbart för en förståelse av debatten om rasistiska representationer i serier. Exempelvis har jag funnit uppsatserna *Ett hav av vithet – Om betydelsen av etnicitet vid identitetsskapande* av Elin Björk och *Mångkultur i barnboken – En studie över hur kulturmöten, utanförskap, fördomar och normalitetens reaktioner gestaltas i bilderboken* av Jenny Englund och Jenny Åkerholm.

Björk har intervjuat fyra kvinnor med sin bakgrund eller sina föräldrars bakgrund i ett annat land än Sverige, och hur dessa informanter upplever att identitetsskapande för dem har skett i förhållande till konstruktioner av vithet och etnicitet. De slutsatser som Björk når utifrån intervjuerna är att etnicitet är något som har blivit viktigt för informanterna genom den betydelse det har givits från övriga samhället.<sup>84</sup> I Englund och Åkerholms studie undersöks barnlitteratur från två bibliotek. Litteraturen som analyseras valdes på grund av att de behandlar teman om kulturmöten och utanförskap. Resultatet visade att det enbart fanns en mindre mängd böcker som problematiserade dessa ämnen, och att det gjordes på en abstrakt nivå som skulle kräva en fördjupad diskussion.<sup>85</sup>

Även en förståelse för genusteoretiska utgångspunkter och en översikt av genusstudier och intersektionalitetsstudier om bilderböcker, serier och barnlitteratur är en grundförutsättning för att väl kunna analysera de diskurser som är centrala i flera av debatterna. Studier som jag har funnit med dessa perspektiv är exempelvis uppsatsen *Vad förmedlar bilderboken? - En analys av barnlitteratur ur ett intersektionellt perspektiv* författad av Ida Josefsson vid Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi vid Högskolan i Gävle. I

<sup>83</sup> Hedemark, Å. (2009), *Det föreställda folkbiblioteket – En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*, passim.

<sup>84</sup> Björk, E. (2011), *Ett hav av vithet – Om betydelsen av etnicitet vid identitetsskapande*, passim.

<sup>85</sup> Englund, J. & Åkerholm, J. (2010), *Mångkultur i barnboken – En studie över hur kulturmöten, utanförskap, fördomar och normalitetens reaktioner gestaltas i bilderboken*, passim.

uppsatsen undersöks fyra av de mest lästa barnböckerna vid tre bibliotek för att ur ett intersektionellt perspektiv analysera vilka värderingar som förekommer i litteraturen.<sup>86</sup> Studier om konstruktionen av kategorin ”barn” kan även vara relevant för sammanhanget. Eftersom alla seriedebatterna explicit rör frågor om hur bilderna speglar eller iscensätter ras, genus, sexualitet och ålder är det nödvändigt att ha en förståelse för vilka teorier och forskningstraditioner ur vilka debatterna och debattörerna tar avstamp.

---

<sup>86</sup>Josefsson, I. (2009), *Vad förmedlar bilderboken? - En analys av barnlitteratur ur ett intersektionellt perspektiv*, passim.

## Teori och metod

Det teoretiska perspektivet har en socialkonstruktionistisk utgångspunkt, vilket innebär att det teoretiska grundantagandet är att olika tillstånd, normer och värderingar konstrueras genom sociala och språkliga praktiker i olika sammanhang. Det socialkonstruktionistiska perspektivet utgår från att alla våra föreställningar och uppfattningar om världen är konstruerade genom hur vi använder språket och hur vi har möjlighet att tala om och agera i förhållande till vår omvärld. I en mediakontext kan detta ses som att företrädare för olika idéer utmanar och arbetar för att positionera sig och sin idé och förflytta gränserna för vad som är ett accepterat språk och agerande i ett specifikt sammanhang. Ett sådant sammanhang kan vara en debatt om vilka bilder eller texter som är lämpliga eller inte lämpliga att publicera, sälja eller köpa in till bibliotek, vad som lämpar sig att publicera i serietidningar, eller vad som bör finnas tillgängligt där det kan exponeras för barn.

Som metod har jag valt att använda mig av diskursanalys. Mer specifikt utgörs grunden för att analysera materialet av teorier utvecklade inom det diskursanalytiska teoretiska fältet. De teoretiska och metodologiska utgångspunkter som huvudsakligen utgör grunden för analysen av materialet är Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, vilken presenteras under nedanstående rubriker.

### Diskursanalys som teori

Diskursanalysen används i denna uppsats för att uttyda vilka idéer och föreställningar om verkligheten som förmedlas av olika aktörer i mediala debatter samt vilket språk som används för att konstruera olika diskurser. Grundläggande i en diskursanalys är antagandet att vi genom språket delar in verkligheten i kategorier och benämningar, samt tolkar och värderar vår omvärld. Dessa indelningar och sätt att värdera verkligheten får vidare konsekvenser för samhället och för människor.<sup>87</sup> Det påverkar hur vi ser på vår omvärld och på andra

---

<sup>87</sup> Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 151.

människor samt vilka värden som anses viktiga eller mindre viktiga och vad som anses rätt eller fel ur ett moraliskt perspektiv.

Boken *Diskursanalys som teori och metod* av Winther Jørgensen och Phillips används som grund för mina teoretiska och metodologiska utgångspunkter. Författarna menar själva att de diskursanalytiska angreppssätt de tar upp i boken är användbara för forskning som undersöker kommunikationsprocesser och kulturella utvecklingstendenser i samhället.<sup>88</sup> Det är av vikt att inte diskursanalys som analysmetod separeras från sin teoretiska och metodologiska grund. Premissen för teorierna är att språket som social praktik är grundläggande för den sociala konstruktionen av verkligheten. Teori och metod är i diskursanalysen tätt sammanvävda vilket också är anledningen till att de hanteras under en gemensam rubrik i denna uppsats.

Diskursanalys har socialkonstruktionismen som teoretisk grund. Det finns en rad av olika socialkonstruktionistiska angreppssätt bland vilka diskursanalysen är ett. Kritik mot socialkonstruktionismen har handlat om att dessa perspektiv på kunskap och identiteter relativiserar och upplöser regelbundenhet i det sociala samspelet. Denna kritik kan besvaras med att trots att kunskap och identiteter i teorin inte är något fast och statiskt finns det i alla sociala sammanhang begränsningar i hur vi kan förstå och tala om olika fenomen och individer.

Bland de diskursanalytiska angreppssätt som behandlas i Winther Jørgensens och Phillips bok bedömer jag Faircloughs kritiska diskursanalys som mest lämpad i förhållande till empirins karaktär och uppsatsens syfte. Fairclough betonar förändring och intertextualitet. Teorin om intertextualitet innebär att språk och text baseras på tidigare etablerade språkbruk, texter och diskurser. En text kan bygga på diskurser från en rad tidigare texter. Det är genom denna intertextualitet, när texter bygger på tidigare texter, som diskurser också förändras och tar nya vägar och former. Det går att se dels reproduktioner av befintliga diskurser, men även förändring av diskurser. Detta är något jag kommer att tillämpa vid analysen av materialet, för att se hur diskurser förändras eller reproduceras inom och mellan de olika debatterna och tidsperioderna då de har pågått.

Det diskursanalytiska perspektivet har sin grund även i en strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofisk tradition. Enligt dessa teorier är det genom språket vi förstår verkligheten. Genom språkliga diskurser gör vi verkligheten begriplig och konstruerar själva tolkningen av omvärlden. Språket förmedlar dock inte enbart information om verkligheten och världen sådan som den är, det konstituerar den. Förändringar i diskurser skapar således förändringar i hur vi uppfattar verkligheten.<sup>89</sup> Skillnaden mellan strukturalism och poststrukturalism

---

<sup>88</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 7-8.

<sup>89</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 10-16.

kan enklast sammanfattas med att poststrukturalismen inte ser strukturerna som statiska. Poststrukturalismen menar i likhet med strukturalismen att ett tecken får betydelse genom att skiljas åt från andra tecken, men till skillnad från strukturalismen menar poststrukturalismen att tecknens betydelse och strukturerna förändras beroende på sammanhanget där de uttrycks. Saussure som var en viktig företrädare för teorier inom strukturalismen gjorde en indelning av språket i *langue* och *parole*.<sup>90</sup> Denna uppdelning vänder sig poststrukturalismen mot och menar att det är i det konkreta språkbruket som strukturen uppstår.

Diskursanalysen har sin teoretiska bakgrund i Michael Foucaults teoribygge. Utgångspunkten är ett pluralistiskt synsätt där olika diskurser kan konkurrera och existera parallellt. Enligt Michael Foucault är makt något som utövas genom olika sociala praktiker. Makten är inte fixerad vid särskilda agenter, den är snarare spridd och rörlig. Makt producerar diskurser. När makt skapar åtskillnad mellan objekt i vår omvärld produceras en förståelse av verkligheten baserat på maktrelationer.<sup>91</sup> Foucaults teori om makt som socialt konstituerad är något som kommer att inkluderas i analysen.

### Faircloughs kritiska diskursanalys

Kritisk diskursanalys används som benämning dels om Faircloughs teorier men även för en större samling teoretiker inom samma inriktning. Jag kommer huvudsakligen använda mig av Faircloughs teorier, men Fairclough är i sig inspirerad av andra teoretiker och har verkat i ett sammanhang med influenser från olika teorier.<sup>92</sup>

En grundläggande aspekt i Faircloughs definition av diskursbegreppet är att diskurser både reproducerar och förändrar strukturer men samtidigt i sig formas av olika sociala praktiker. Winther Jørgensen och Phillips skriver att: ”Diskurs står således i ett dialektiskt förhållande till andra sociala dimensioner”. Vidare menar författarna att Fairclough själv ansåg det vara lämpligt att analysera språkanvändning i sammanhang som till exempel massmediala budskap. Enligt Faircloughs modell skapar diskurser vår uppfattning om verkligheten på tre nivåer genom att konstruera; sociala identiteter, sociala relationer samt kunskaps- och betydelsesystem.<sup>93</sup>

---

<sup>90</sup> Saussure delar in språket i *parole*, det konkreta språkbruket, samt *langue*, den bakomliggande språkstrukturen vilken möjliggör det konkreta språket.

<sup>91</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 17-20.

<sup>92</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 66.

<sup>93</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 71ff.



## Diskursanalys som metod

Vid analysen går det att undersöka materialet genom att se till två nivåer av diskurser. Dels genom att studera språkbruket i text och tal och dels genom att göra en sammanställning av vilka diskurser som används inom ett specifikt socialt sammanhang. Det går att identifiera att det förekommer särskilda diskursordningar inom en viss social kontext. Faircloughs tidigare nämnda tredimensionella modell kan sammanfattas som att språkbruket dels är texten, den diskursiva praktiken och den sociala praktiken. I Faircloughs modell bör text och diskursiv praktik åtskiljas analytiskt. Analysen bör gällande den diskursiva praktiken fokusera på hur en text bygger på redan förekommande diskurser och genrer samt hur texten tolkas av mottagaren.<sup>94</sup>

Med diskursanalys som metod kan även den konkreta texten analyseras. Textanalysen i sin tur fokuserar på det formella i texten och hur diskurser och genrer konstrueras lingvistiskt. Jag kommer inte i min analys att fördjupa mig i formella drag hos texten så som exempelvis grammatik. Jag kommer i viss mån att gå in på hur olika begrepp återkommer eller byts ut och därmed verkar reproducerande eller förändrande i det sammanhang de används, men jag kommer inte i detalj att kartlägga hur diskurser konstrueras lingvistiskt.<sup>95</sup>

Centralt i den kritiska diskursanalysen är att se hur språkbruket står i relation till social praktik, samt att undersöka hur diskursiv praktik påverkar och upprätthåller sociala ordningar och inverkar på social förändring. Denna aspekt av diskursanalysen kommer vara av stor vikt för det material som analyseras i uppsatsen. Som jag nämnt tidigare föreställer sig Fairclough relationen mellan social praktik och diskursordningar som dialektisk: genom språket och handlingar förändras eller upprätthålls diskurser, och via diskurserna förändras eller upprätthålls hur vi upplever och agerar i den sociala verkligheten.<sup>96</sup>

Jag nämnde tidigare att ett centralt begrepp för metoden är intertextualitet. Det går även att tala om interdiskursivitet. Med detta avses relationen och inverkan mellan diskurser inom en diskursordning, samt inverkan och relation mellan diskursordningar. En form av intertextualitet är manifest intertextualitet vilket syftar till när det är mycket tydligt att en text bygger på en tidigare text, genom att till exempel referera till den. Det går också att tala om en intertextuell kedja med vilket avses att en rad texter bildar en kedja genom att varje text bygger på en tidigare text och därmed bildar en kedja som hänger samman diskursivt.<sup>97</sup>

---

<sup>94</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 73ff.

<sup>95</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 75.

<sup>96</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 76.

<sup>97</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 77.

Viktigt att betona är också att möjligheten till social förändring genom diskursiv praktik ständigt begränsas och motarbetas genom reproduktion av redan existerande diskurser som styrs genom maktrelationer och genom att utesluta aktörers tillgång till vissa diskurser.<sup>98</sup> Detta är också en anledning till varför en diskursanalys av mediadebatter är intressant och relevant samt kan generera en förståelse för hur maktrelationer påverkar vad som tillåts och inte tillåts att sägas inom diskurser som är accepterade i exempelvis genren ”nyhetsrapportering” ”ledarsidor”, ”kultursidor” etcetera. Det är också intressant att undersöka hur olika diskurser som kommer till uttryck befinner sig i en dragkamp med andra diskurser inom samma genre och uttyda hur de förändras eller upprätthålls. Vilka maktordningar kommer till uttryck i diskurserna? Winther Jørgensen och Phillips nämner även att dessa maktordningar enligt Fairclough produceras, och upprätthålls, genom ideologier som betydelsekonstruktioner. Fairclough använder sig av hegemonibegreppet, tidigare använt av Gramsci och Althusser. Faircloughs definition skiljer sig dock från Gramsci och Althusserns definitioner. Enligt Fairclough är en hegemoni inte en enhetlig dominerande ideologi utan snarare ideologi som formas och skapas i en ständig process mot en ”betydelsekonsensus”. I hegemonibegreppet finns ett verktyg för att urskilja hur diskurser ingår i större diskurser och hur diskursiv praktik är delar av en större diskursiv praktik.<sup>99</sup>

### Val av teori och metod – motivering

Diskursanalysen som metod genererar en fördjupad förståelse och ett kvalitativt resultat genom en kvalitativ analys. Det socialkonstruktionistiska perspektivet skapar förutsättningarna för hur frågeställningarna kan formuleras. Valet av diskursanalys som teoretiskt perspektiv och som analysmetod innebär en metodologisk avvägning där forskaren väljer att nå en kvalitativ förståelse av materialet. En kvantitativ studie och metod hade givit ett annat resultat och en annan typ av kunskap, exempelvis genom att räkna hur frekvent olika begrepp används i ett antal texter och sedan utvärdera statistik över dessa. Genom att välja en kvalitativ metod har jag valt bort den kunskap som andra metoder hade kunnat frambringa.

---

<sup>98</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 78.

<sup>99</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 79ff.

## Självreflexivitet – forskarrollen och de metodologiska och teoretiska grundförutsättningarna i kunskapsproduktionen

Vid en diskursanalys behöver forskaren ställa sig utanför de undersökta diskurserna i största möjliga mån. Detta är givetvis en svår uppgift och innebär att forskaren bör vara uppmärksam på sina egna värderingar för att undvika att dessa styr vad som betraktas som naturligt eller givet i de undersökta diskurserna. I stället skall diskurserna skärskådas för att synliggöra just sådana naturaliserade värderingar. En medföljande konsekvens av teoriernas grundpremiss, att sanning och kunskap konstitueras socialt, blir också att de egna forskningsresultaten inte kan göra anspråk på att representera sanning. Ett svar på denna problematik är att forskningsresultaten enbart kan ses som, och utge sig för att vara, en av många möjliga representationer av verkligheten. Det är dock möjligt att med dessa premisser producera kunskap som ses som trovärdig och legitim. Det kan ske med stringens i användandet av teori och metod, med en logisk följdriktighet och en självreflexivitet gentemot den egna forskarrollen och forskarens roll i dess kulturella och sociala kontext.<sup>100</sup>

Inom kritisk diskursanalys uppfattas inte den egna forskningen som politiskt neutral. Den kritiska analysen ska skärskåda och synliggöra hur ojämlikhet upprätthålls genom det diskursiva skapandet och reproduktionen av maktförhållanden.<sup>101</sup> Denna angreppsvinkel, att själva forskningen omöjligt kan bedrivas utifrån en objektiv och neutral grund, utgör metodologiska och teoretiska grundförutsättningar för hur en diskursanalytisk metod kan tillämpas på ett kvalitativt material. Forskaren måste ständigt hålla sig vaksam över och reflektera kring hur de egna värderingarna inverkar i forskningsprocessen och arbetet med urval, val av teoretiska utgångspunkter, metodologiska avvägningar samt problemformuleringar och språkbruk.

## Etiska avvägningar

Debatterna som analyseras omfattar och avhandlar många problematiska och etiskt omtvistade frågor rörande sexualitet, våld, genus, rasism och främlingsfientlighet samt konstnärlig frihet, yttrandefrihet och censur. En rad omdiskuterade och såväl politiskt som emotionellt laddade frågeställningar berörs av olika debattörer, journalister, opinionsbildare, politiker, konstnärer, författare med flera som har olika ingångar och perspektiv på dessa ämnen när de medverkar i debatterna. Avsikten med uppsatsen är som tidigare nämnts inte att utröna några

---

<sup>100</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 28ff.

<sup>101</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 70.

svar gällande att vissa av dessa aktörer har rätt och att andra har fel i sak. De teoretiska utgångspunkterna och frågeställningen innebär dock att jag kommer att undersöka hur diskurser förändrar eller reproducerar makt, och att maktstrukturer lyfts fram i analysen vilket kan framstå som mer fördelaktigt eller mindre fördelaktigt för olika perspektiv och ansatser i debatterna. Detta innebär att om ett perspektiv eller en diskurs praktiseras som neutral och naturligt given i debatterna så bedöms den ur ett diskursanalytiskt teoretiskt perspektiv som en dominerande diskurs som också befäster makt genom att reproducera den egna överordningen. Slutsatser av denna sort är således en följd av de teoretiska och metodologiska utgångspunkterna snarare än ett värderande ställningstagande hos forskaren. Den avvägning som däremot har gjorts är vid valet av metod och teori och vid formuleringen av syftet. Dessa beslut är det avgörande för hur materialet kan analyseras och vad för kunskap som studien kan generera.

# Material

## Insamling, urval och avgränsning av material

Medielandskapet har tagit nya former och utvecklats under perioderna som materialet för denna undersökning är hämtat ifrån. Under 1980-talet och 1990-talet dominerade fortfarande traditionella medier som dagspress och kvällspress, tv och radio utan större konkurrens från digitala medier. Under mitten av 2000-talet började internet att få en allt större betydelse i olika samhälls- och kulturdebatter. När sociala medier och bloggar fick genomslagskraft som verktyg för att föra fram olika perspektiv ökade också hastigheten för hur snabbt en debatt blossar upp, tar spridning och sedan får reella konsekvenser för exempelvis den konkreta verksamheten på folkbiblioteken eller utgivningen av böcker eller serier på förlagen. Debatten om Tintin-albumen på Kulturhuset hann under ett par timmar under förmiddagen den 25 september 2012 behandlas i sociala medier och resultera i att Kulturhusets chef senare samma dag gick ut med ett pressmeddelande om att beslutet att gallra ut Tintin hade varit förhastat. Denna debatt skiljer sig därmed något åt i jämförelse med de två övriga debatter som utgör materialet för föreliggande uppsats. Framförallt debatten om Pox-rättegången sträcker sig över en längre period utan att det har producerats en lika omfattande mängd artiklar eller debattinlägg om ämnet som under debatten om Tintin-albumen. Mangafallet har en relativt stor mängd nyhetsartiklar och debattinlägg skrivna om sig, och ligger i likhet med Tintin-debatten inom en tidsperiod där det fanns tillgång till en större mängd olika mediekanaler med resultatet att debatten har förts växelvis både i traditionella medier, på webben och i sociala medier.

Det material som jag inledningsvis i uppsatsarbetet kom i kontakt med består av artiklar och debattinlägg i svensk dagspress och på webben, artiklar i biblioteks- och litteraturtidsskrifter, radio-inslag, tv-inslag, blogginlägg och diskussioner i sociala medier. Till en början baserade jag mitt urval på att plocka

inlägg som på ett representativt sätt speglar vilka olika perspektiv och uppfattningar som har förts fram i debatterna under olika tidsperioder. Efter att ha undersökt litteratur och tidskrifter om serie- och konstdebatter slöt jag mig vid att det särskilt var dessa tre debatter som var intressanta för en uppsats om serier och censur. Perioden 1985-2013 som jag vid uppsatsarbetets inledande skede försökte överblicka kan delas in i olika perioder med vissa framträdande frågeställningar i debatterna. Det har givetvis förekommit fler debatter än de tre som har valts till denna uppsats. Under 1985-1993 fördes debatter om serietidningar med våld och sexuella inslag och hur dessa påverkar läsaren. Under 1990-talets senare del fick manga-serier ett allt större utrymme på svensk seriemarknad och synades med bakgrund av de tidigare debatter som förts om sexualiserade bilder och innehåll i serier. Olika röster menade att manga-serierna framställde framförallt flickor på ett sexualiserat vis i de tecknade bilderna. Under 2000-talet blev manga-serier åter ett ämne för debatt när serieöversättaren Simon Lundström åtalades för barnpornografibrott på grund av de tecknade serier han hade i sin dator i arbetet att översätta serierna från japanska till svenska.

Ytterligare material som jag har kommit i kontakt med är en samling av olika dokument som varit i serieförläggaren och författaren Horst Schröders ägo och som insamlats i samband med åtalet och rättegången som hölls mot Schröder och hans utgivning av serietidningen Pox. Schröders förlag Epix (även Medusa förlag) utsattes för bojkott och motståndet mot förlagets publikationer orsakade ekonomisk förlust och svårigheter att driva vidare ett flertal tidningar. Materialet från rättegången mot Pox har varit användbart för att få en inblick i bakgrunden till debatten och där har jag utöver juridiska dokument funnit tidningsnotiser och personliga brev som relaterar till rättegången och debatten i anslutning till den. Material som analyseras i undersökningen utgörs dock enbart av tidningsartiklar i likhet med materialet för de övriga två debatterna. Tidningsmaterialet jag har funnit från debatten om Poxrättegången är dock inte lika omfattande som från debatterna om mangafallet och Tintin. Det slutliga urvalet av artiklar som jag refererar till i presentationen av analysen utgörs av en ungefärlig likvärdig mängd från de tre olika debatterna.

Detta breda och något spretiga material som jag inledningsvis orienterade mig inom avgränsades efterhand för att kunna överblickas och bearbetas. Dels avgränsades materialet utifrån tidsperioder då debatterna fördes och dels utifrån de mediala kanaler de har förts via. Materialet som kopplas till Pox-rättegången består av ett representativt urval av nyhetsartiklar och debattinlägg från åren 1989-1990. Debatten om mangafallet avgränsas med material från åren 2010-2012 och debatten om Tintin behandlas med motsvarande material från åren 2012-2013. Avgränsningen var genomgående en utmaning med anledning av hur

medialandskapet ser ut. Kanalerna och plattformerna för publicering och för informationsutbyte ser idag annorlunda ut jämfört med hur det såg ut innan webben och sociala medier hade en framskjuten position i kultur- och samhällsdebatter. Debatter förs under 2010-talet parallellt i de traditionella medierna och på webben och i sociala medier, men interagerar även däremellan. De traditionella medierna så som dagspress, kvällspress, tv-sändningar och radiosändningar har tagit steget till att utveckla webb-baserade plattformar som även i sin tur interagerar med sociala medier dels genom att på sina egna webbplatser tillåta kommentarsfält som kopplats till exempelvis Facebook och Twitter, och även genom att journalister och opinionsbildare som annars figurerat i de traditionella medierna också verkar inom sociala medier. Bloggar är ytterligare kanaler för olika aktörer att använda för att medverka i debatten och genom att blogginlägg i de sociala mediernas era främst länkas via Facebook, Twitter och andra bloggar kan enskilda blogginlägg få oväntat stor spridning och starkt genomslag i debatter. Att helt urskilja *var* den offentliga debatten äger rum är således en nästintill omöjlig uppgift att ta sig an. Analysen görs lämpligast på ett tydligt avgränsat material. Urvalet av debattinlägg och nyhetsartiklar har även motiverats av relevansen av innehållet, det vill säga i hur stor utsträckning innehållet relaterar till de enskilda debatternas centrala problemformuleringar och utifrån att de har publicerats någon av de dags- och kvällstidningar som urvalet har begränsats till. Jag har vid urvalet strävat efter att nyhetsartiklarna och debattinläggen skall vara relativt likvärdiga vad gäller representativitet för debatternas huvudstråk.

Det slutliga materialet för analysen utgörs av nyhetsartiklar och debattinlägg i *Svenska Dagbladet*, *Dagens Nyheter*, *Aftonbladet* och *Expressen/Kvällsposten*. Gemensamt för de dags- och kvällstidningar som artiklarna är hämtade från är att de dels verkar som traditionella papperstidningar och dels har en webbaserad plattform där tidningarnas webbsidor interagerar med sociala medier. Jag har med denna avgränsning valt bort de uppfattningar som har producerats i form av blogginlägg, Facebook- och Twitterinlägg samt i kulturtidskrifter och bibliotekstidskrifter. Orsaken är inte att inläggen i sociala medier och i bloggar inte skulle ha relevant innehåll eller att de inte påverkar debatter eller formar diskurser, utan snarare att en avgränsning måste ske för att materialet skall ha en hanterbar storlek för en kvalitativ analys som också ryms i en masteruppsats. Biblioteks- och kulturtidskrifter har valts bort på grund av att någon form av avgränsning var nödvändig och eftersom dessa tidskrifter inte når samma breda läsarkrets som dags- och kvällspressen gör. Av denna anledning bedömdes stora dags- och kvällstidningar som mer lämpade för en analys av offentliga debatter i media.

## Undersökning av nyhetsrapportering och debatter om tecknade serier och censur

I undersökningen används de diskursanalytiska teoretiska verktyg som presenterats i teori- och metodavsnittet ovan. Jag kommer att analysera språkbruket, intertextualitet, interdiskursivitet och hur underliggande normer och maktordningar förändras eller reproduceras inom och mellan diskurserna. Syftet är att närmare undersöka vilka idéer som förs fram och om debattinläggen bygger på samma eller olika diskursiva element, samt om det går att se förändringar inom diskurserna. Vidare undersöks om diskurserna gör anspråk på olika värden eller samma värden. Utifrån materialet identifieras de huvudstråk som förekommer i debatterna. Resultaten av analysen presenteras utifrån dessa huvudstråk; de mest framträdande diskurserna. Diskurserna presenteras under gemensamma rubriker utifrån debatterna med anledning av att perspektiven i viss mån bygger vidare på tidigare förekommande diskursiva element, och eftersom språkbruk och sociala föreställningar i växelverkan förändras eller återskapas genom debatterna. I analysen görs även en jämförelse av de värderingar som kommer till uttryck i debatternas diskurser och de värderingar som kommer till uttryck i dokument med etiska riktlinjer för bibliotek och bibliotekarier.

Övergripande har två dominerande diskurser kunnat identifieras vilka även går i polemik med varandra. De kan utifrån Faircloughs teori om diskursordningar placeras överst i diskursordningen inom den sociala kontexten svensk dags- och kvällspress.<sup>102</sup> Dessa två diskurser benämns i analysen som en diskurs om yttrandefrihet och en diskurs om socialt ansvar. Under dessa övergripande diskurser urskiljer sig ett antal mindre diskurser som samverkar på olika nivåer i debatterna. Diskursen om yttrandefrihet samverkar interdiskursivt med diskursen om socialt ansvar i förhållande till ytterligare en dimension i debatterna, nämligen gällande det mest genomsyrande elementet; de demokratiska värdena. Idén om demokrati utgör baserat på Faircloughs definition av ett hegemonibegrepp en ideologi och hegemoni som skapas och formas i en ständigt pågående process, där

---

<sup>102</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 73.



de olika perspektiven och diskurserna vill nå konsensus om definitionen av ett demokratiskt samhälle.<sup>103</sup>

Diskurserna om yttrandefrihet respektive socialt ansvar följer av hur censur historiskt och än idag används för att balansera individuell frihet och yttrandefrihet mot en statlig ansvarsroll. I debatterna diskuteras olika former av censur som kan förekomma i demokratiska samhällen med grundlagsskyddad tryckfrihet och yttrandefrihet. I sin forskning om censur som ett inslag även i öppna och demokratiska samhällen lyfter Sue Curry Jansen fram att det behövs en reflexivitet över hur maktstrukturer tystar viss kunskap och information och låter annan information vara tillgänglig. Det behövs en ökad insikt i hur begränsning av och tillgång till kunskap och information är kopplat till maktfördelning i samhället.<sup>104</sup> Kopplingen mellan hur makt fördelas i samhället och styr tillgängligheten till kultur samt vilka diskurser som dominerar i det offentliga samtalet är relevant för analysen av debatterna. Det är i dessa gråzoner mellan yttrandefriheten, den lagstiftande makten, och ett gemensamt samhälleligt ansvar, som debatterna och dess problematik tar avstamp. Inledningsvis ges en introduktion till de tre debatterna om Poxrättegången, mangafallet och Tintin i Kulturhuset.

## Pox-rättegången, Mangafallet och Tintin-gate

Materialet som skall undersökas i analysen utgörs av ett urval tidningsartiklar och debattinlägg som publicerades i samband med tre debatter relaterade till tecknade serier och censur. Serier och censur är debatternas gemensamma nämnare. För att förstå analysen ges en kortare inblick i de händelser och publikationer som varit i centrum för debatterna.

”Pox-rättegången” syftar till rättegången som följde ett åtal som 1989 restes mot serieförläggaren Horst Schröder med anledning av innehållet i serier i serietidningen *Pox*. Schröder anmäldes för olaga våldsskildring och anmälan gjordes av rörelsen Folkaktionen mot Pornografi vars huvudsakliga mål var att skapa opinion mot pornografi. Horst Schröder friades i januari 1990 men drabbades av ekonomiska motgångar bland annat på grund av att konsumentkooperationen valde att bojkotta hans publikationer.<sup>105</sup> Debatten som följde uppstod som en reaktion mot anmälan, rättsprocessen och lagstiftningen som kriminaliserade pornografiska skildringar i tecknade bilder. Den diskurs som

---

<sup>103</sup> Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000), *Diskursanalys som teori & metod*, s. 80f.

<sup>104</sup> Jansen, S. C. (1988), *Censorship – The Knot That Binds Power and Knowledge*, s. 8ff.

<sup>105</sup> *Wikipedia*, den svenska versionen, gå till: Horst Schröder, Pox, Epix förlag och Folkaktionen mot Pornografi, [2013-04-17].

initierade debatten kan benämnas som en antipornografisk diskurs under den mer övergripande diskursen om socialt ansvar. Detta skedde genom anmälan om olaga våldsskildring. De reaktioner som bemötte denna anmälan kan placeras in under den andra övergripande diskursen om yttrandefrihet och innefattade en rad mindre diskurser om frihet från en begränsande sexualmoral samt om konstnärlig frihet vilket även kunde återkoppla till att seriekonsten i sig utsattes för hårdare kritik än andra konstarter. Pox-debatten hade även föregåtts under 1980-talet av andra seriedebatter där exempelvis den svenska serietidningen *Elitserien* vållade upprörda reaktioner över sexuellt innehåll och satir, vilket resulterade i anmälningar till Konsumentverket och slutligen en nedläggning av tidningen efter enbart ett utgivet nummer.<sup>106</sup> Pox-debatten uppstod således i ett sammanhang där diskussioner, bojkotter och anmälningar av svenska vuxenserier redan hade förekommit.

Debatten om mangafallet syftar till den debatt om åtalet och rättsprocessen mot serieöversättaren Simon Lundström. Lundström är specialiserad på översättning av japanska serier och hade på sin dator 51 bilder föreställande figurer som kunde tolkas som underåriga skildrade på ett sexuellt sätt. Lundström fälldes först i tingsrätten och hovrätten men friades slutligen i Högsta domstolen. Bakgrunden till åtalet var barnpornografilagstiftningen som kan tolkas som att tecknade bilder föreställande minderåriga människor, eller figurer liknande människor, i sexuella situationer kan bedömas som barnpornografiska. Bilderna kan tolkas som barnpornografiska även om händelserna de skildrar enbart är fiktiva och inte inneburit några verkliga övergrepp.<sup>107</sup> I Sverige är det sedan 1999 olagligt att inneha barnpornografi och sedan 2010 olagligt att titta på barnpornografi. Åtalet och problematiken gällande lagstiftningen och kriminaliseringen av konstverk avhandlades i offentliga medier med dels röster som menade att lagstiftningen var nödvändig för att skydda barn och unga i allmänhet, även om ett övergrepp inte hade skett i fysisk mening, och dels röster som menade att kriminalisering av fantasibilder var en inskränkning av tanke- och yttrandefriheten. Debatten om mangafallet kom liksom i debatten om Pox-rättegången att kretsa kring frågor om yttrandefrihet, konstnärlig frihet samt gränsdragningar gällande sexuella skildringar i fiktion och sexuella situationer i verkligheten. En grundläggande skillnad mellan debatterna var att diskussionen om mangafallet även kretsade kring barn och att specifikt skydda barn från övergrepp. Att verkliga barn inte skall skildras i sexuella situationer rådde det enighet om i debatten, och frågan rörde därmed inte vad som är acceptabel sexualitet för vuxna individer utan enbart en fråga om ifall teckningar med

---

<sup>106</sup> Läs mer om *Elitserien* i *Bild & Bubbla* nr 1/85 s. 20, och i *Bild & Bubbla* nr 1/86 s. 15.

<sup>107</sup> *Wikipedia*, den svenska versionen, gå till: mangafallet [2013-02-26].

barnliknande figurer anses innebära övergrepp. I diskussionen om Pox-rättegången uttryckte yttrandefrihetsdiskursen däremot en kritik om att rättsväsendet ägnade sig åt sexualmoralism riktad mot vuxna figurer i sexuella situationer.

Debatten om Tintin vilken är den debatt som ligger närmast i tid med undersökningens tillkomst syftar till diskussionen som följde efter gallringen av ett antal Tintin-seriealbum från barnbiblioteket TioTretton i Kulturhuset i Stockholm. Tintin-albumen syftar i debatten till serien *Tintins äventyr*, med originaltiteln *Tintin*. *Tintins äventyr* är en serie skapad av den belgiske serieskaparen Georges Remi med pseudonymen Hergé. Serien finns i tjugofyra album med titlar som exempelvis *Tintin i Sovjet*, *Tintin i Kongo*, *Blå Lotus*, *Enhörningens hemlighet* och *Tintin i Tibet*.<sup>108</sup> Även fast seriealbumet *Tintin i Kongo* inte hörde till de gallrade albumen från TioTretton kretsade en stor del av debatten runt detta seriealbum. *Tintin i Kongo* skapades under 1930-31 när Hergé fick i uppdrag att producera ett seriealbum som framställde Belgiens ockupation av Kongo på ett positivt sätt. De svarta karaktärerna skildras i serien som primitiva och lättlurade. Hergé själv kommenterade denna serie med att han inte hade någon kunskap om Kongo när han skapade albumet. Det finns dock enligt Strömberg vissa rasistiska skildringar även i senare Tintinalbum som exempelvis *Koks i lasten* från 1958.<sup>109</sup> *Tintins äventyr* räknas till en seriegenre som kan benämnas som komiska äventyrsserier. Albumen har varit stilbildande och kombinerade inslag av deckare, äventyr och situationskomik vilket har inspirerat efterföljande serieskapare.<sup>110</sup> Debatten om Tintin i Kulturhuset benämndes i sociala medier som ”Tintin-gate” efter att gallringen hade avslöjats i dagstidningarna och utmynnat i en debatt om yttrandefrihet och rasism. I debatten om Tintin-albumen har en diskurs om yttrandefrihet en ledande position där den går i polemik med en diskurs om socialt ansvar och mer specifikt en postkolonial och antirasistisk diskurs. En diskurs om hur barnen påverkas är också central i Tintindebatten och samverkar interdiskursivt med diskursen om yttrandefrihet och demokrati. Detta sker när det argumenteras för att barn bör ha tillgång till ett kulturarv även om det innehåller exempelvis rasistiska representationer, samt att barn har förmågan att förhålla sig kritisk till sådana bilder. I samband med att barnens rätt till kulturarvet byggs upp med demokratiargumentet möts även idén om yttrandefrihet och idén om socialt ansvar; att det bör finnas ett gemensamt ansvar för att värna om yttrandefrihet.

---

<sup>108</sup> Strömberg, F. (2005), *Seriebiblioteket*, s. 50.

<sup>109</sup> Strömberg, F. (2001), *Serienegern*, s. 41.

<sup>110</sup> Peterson, L. (1984), *Seriealbum på myternas marknad*, s. 113.

## Yttrandefrihet och socialt ansvar – två övergripande diskurser

Den diskurs som tydligast har utkristalliserats i analysen och som har en dominerande roll i samtliga tre debatter är diskursen om yttrandefrihet. Denna diskurs svarar till och går i dialog med en diskurs om ett samhälleligt socialt ansvar. Ett antal språkliga och idémässiga element som förekommer inom yttrandefrihetsdiskursen är att det talas om yttrandefrihet, censur, moralpanik, utrensning och en fri konst. Samtliga av begreppen används inte alltid i en och samma text, men de förekommer i texter som rymmer likartat innehåll. Begreppet censur omnämns inte sällan på ett sådant sätt att det ger kopplingar till censur som förekommit historiskt i form av förbud, utrensning och bränning av böcker på order av en statlig instans. Debattörerna som lyfter fram dessa tankegångar framhåller yttrande-, tanke- och tryckfrihet som grundläggande principer för ett demokratiskt och frihetligt samhälle och att dessa principer kan beskrivas som neutrala i förhållande till exempelvis analyser om maktstrukturer utifrån kategorier för genus, etnicitet, sexualitet eller ålder. Generellt finns en förståelse för de perspektiv som framhåller socialt ansvar, men yttrandefrihetsperspektivet lyfter fram yttrandefriheten och inte sällan den konstnärliga frihet som principer som är överordnade de övriga perspektiven som också gör anspråk på argumentet om demokratiska värden.

### Poxrättegången: en debatt om seriemediets status, yttrandefrihet och en lagstiftning med ett antipornografiskt perspektiv

Yttrandefrihetsdiskursen har i samtliga debatter dominerat i tidningsartiklarna och utgjort reaktioner mot diskurser som har initierat debatterna. I fallet med Poxrättegången uppstod en debatt till följd av en anmälan mot serietidningen *Pox* eftersom anmälaren ansåg att serier som hade publicerats i tidningen kunde prövas mot tryckfrihetsförordningens nya tillägg om olaga våldsskildring. Anmälan gjordes utifrån ett antipornografiskt perspektiv som ville begränsa tillgängligheten av serier innehållande sexuella våldsskildringar. Detta perspektiv tog inte plats i de stora kvälls- och dagstidningarna men agerade genom att anmäla *Pox* och startade därmed upp debatten. Det antipornografiska perspektivet intar en ansats som problematiserar hur genus och sexualitet skildras i serier. I vissa fall leder ett sådant perspektiv fram till kritik mot pornografiska bildskildringar. I den feministiska analysen problematiseras hur pornografiska bilder speglar och konstruerar en maktordning där kvinnor och kvinnors sexualitet är underordnad män och mäns sexualitet. Detta perspektiv kan även samverka med en diskurs om

att skydda barn i ett resonemang om att bildskildringar av barn eller av figurer liknande barn är problematiska om de kan uppfattas som sexuella skildringar.

År 1989 anmäldes serieförläggaren Horst Schröder av nätverket Folkaktionen mot Pornografi för olaga våldsskildring. Rättegången mot serietidningen *Pox* och ansvarige utgivaren Schröder var den första av sitt slag mot en serietidning i Sverige. Processen utmynnade i att Schröder friades av domstolen, men problemen fortsatte för Schröder och hans förlag eftersom rättsmålet följdes av bojkott från konsumentkooperationen.<sup>111</sup> Under tiden för rättegången och bojkotten av Schröders serietidningar debatterades frågorna om serier och censur i media. En yttrandefrihetsdiskurs gick i polemik med antipornografiska perspektiv som hade initierat debatten. Dessa antipornografiska perspektiv argumenterade utifrån en kvinnorrättsynpunkt respektive en sexualliberal position. I de debattinlägg som argumenterar för yttrandefrihet märks även en sexualliberal diskurs som menar att motståndarna till pornografi ägnar sig åt moralism.

Folkaktionen mot Pornografi bildades av Kvinnofronten som ett nätverk för privatpersoner och representanter ur olika kvinnorrättsorganisationer, med det gemensamma målet att arbeta för ett samhälle fritt från pornografi. Som bakgrund till den anmälan mot Schröder fanns en nystiftad lag som gjorde det möjligt att anmäla skildringar av våld och sexuellt våld. Folkaktionen mot Pornografi var kritiska till vissa, som de uppfattade det, grova bilder som förekom i Schröders tidningar, framförallt ett antal sekvenser ur serier i serietidningen *Pox*. Med sin anmälan ville de pröva hur de våldsskildringar som förekom i serierna kunde tolkas utifrån lagen om olaga våldsskildringar. Den analys som kritiker mot pornografiska bilder grundar sin uppfattning i är att bilderna normaliserar och banaliserar sexuella övergrepp och våld, framförallt övergrepp mot kvinnor eller barn. Folkaktion mot Pornografi hade som syfte att begränsa förekomsten av våldspornografiska bilder som skulle kunna påverka läsarens syn på sexualitet och normalisera sexuella övergrepp för läsaren. Dessa argument har likheter med diskurser i samband med tidigare debatter om serier, exempelvis hos nämnda Fredric Wertham och Nils Bejerot. I svensk kontext argumenterade Bejerot för att stereotypa skildringar av manliga karaktärer och kvinnliga karaktärer kunde förstärka föreställningar om exempelvis manlighet som kopplat till våldsutövning och kvinnlighet som kopplat till hjälplöshet och utsatthet.<sup>112</sup> Den kritik som startade upp seriedebatterna på 1940-talet och 1950-talet producerade vissa föreställningar och diskurser om tecknade serier som även senare kan spåras i olika synsätt om tecknade serier. Fredric Wertham uttrycker i *Seduction of the*

---

<sup>111</sup> Wikipedia, den svenska versionen, gå till: Horst Schröder [2013-02-27].

<sup>112</sup> Bejerot, N. (1954), *Barn, serier, samhälle*, s. 97-126.

*Innocent* att läsning av serier med vissa sexuellt grova skildringar kan leda till ett sado-masochistiskt beteende.<sup>113</sup>

I samband med att Pox-rättegången närmade sig sitt slutskede skrev Johannes Åman i *Dagens Nyheter* om hur yttrandefriheten och tryckfriheten hotas i och med tryckfrihetsförordningens punkt 13, paragraf 4, kapitel 7 om olaga våldsskildring i bilder, eftersom lagen inte omfattar enbart fotografier och rörliga bilder med verkliga människor utan även teckningar.<sup>114</sup> Denna problematik berörs även i diskussioner om mangafallet, och är där en central frågeställning i debatten. De debattörer som berör denna aspekt menar att lagstiftningen är felaktigt formulerad när den kriminaliserar bilder där ingen verklig människa har utsatts för övergrepp eller våld. I Åmans resonemang berör även frågan om yttrandefrihet och tryckfrihet i fallet *Pox* att konstaterar inte bedöms och värderas likvärdigt i tolkningen av lagstiftning. Enligt Åman framstår det som orimligt att kultur som kategoriseras som skräpkultur i större utsträckning än annan kultur skulle påverka människor att begå exempelvis våldshandlingar. Detta är även vad som sker när justitiekanslerns smakpreferenser blir avgörande för när en våldsskildring skall betraktas som försvarlig menar Åman i sin text.<sup>115</sup> Är sexuella våldsskildringar godtagbara i en roman, i en spelfilm eller i en serie? Blir skildringens försvarlighet beroende av hur erkänd författaren, regissören eller konstnären är?

Vidare menar Åman att det i grunden handlar om en rädsla för farliga tankar och skriver följande:

Kriminalisering av tecknade bilder som är sprungna ur rena fantasier måste emellertid uteslutande grundas på någonting annat, nämligen rädslan för farliga tankar. Härmed är vi ute på farlig mark. Ty det är denna rädsla som alltid varit drivfjädern bakom censur och andra statliga frihetsinskränkningar. Om vi accepterar att serier som skildrar sexuellt våld är för farliga för att få läsas, hur försvarar vi då det skrivna ordets frihet? Fantasier kan ju uttryckas i ord lika väl som i bild, och vad är det som säger att inte också en roman som skildrar sexuellt våld och tvång skulle kunna påverka människor? Varför skulle det förövrigt bara vara skildringar av sexuella fantasier som hetsar människor att begå handlingar som skadar andra? En annan aspekt som tål att funderas över är om det verkligen är den s k skräpkulturens våldsskildringar som har den djupaste inverkan på människor.<sup>116</sup>

I det citerade stycket ovan framgår en central frågeställning inom yttrandefrihetsdiskursen i samband med debatten om Pox-rättegången. Censur och inskränkningar av människors friheter vad det gäller det skrivna och uttalade ordet innebär i praktiken ett försök att kontrollera människors tankar och fantasier, och att förbjuda möjligheten att uttrycka och sprida dem. Motiveringen av sådana begränsningar framstår som godtycklig när konstformer och mediaformat inte

<sup>113</sup> Wertham, F. (1954), *Seduction of the Innocent*, s. 177ff.

<sup>114</sup> Åman, J. (1990-01-19), "Det sluttande planet", *Dagens Nyheter*, s. 2.

<sup>115</sup> Åman, J. (1990-01-19), "Det sluttande planet", *Dagens Nyheter*, s. 2.

<sup>116</sup> Åman, J. (1990-01-19), "Det sluttande planet", *Dagens Nyheter*, s. 2.

behandlas likvärdigt med anledning av dess olika status som kulturellt och konstnärligt uttryck. Detta kan återkopplas till de tecknade seriernas historia och rädslan för att barn skall påverkas. Om serieformatet uppfattas som riktat till barn blir det av större vikt att kontrollera dess innehåll, särskilt om det råder föreställningar om att barn inte kan filtrera eller förhålla sig kritiskt till exempelvis stereotypa bilder, generaliseringar, överdrifter eller satir. Föregående citat innehåller också en anspelning på värderingen av olika konstarter. Litteraturens överordnade ställning återfinns och reproduceras i citatet när Åman frågar sig hur vi ska kunna försvara det skrivna ordet om vi inte kan försvara tecknade serier. Ett argument till seriernas försvar blir implicit att censur av bilder kan leda till censur av den ännu värdefullare litteraturen.

Den sista dagen för rättegången mot *Pox* ansvarige utgivare Horst Schröder publiceras i *Svenska Dagbladet* en text som ger en sammanfattning av rättsprocessen och dess bakgrund, samt en översikt av rättegångens innebörd för yttrandefriheten och för serien som konststart och medium. I texten citeras Horst Schröder: ”Tecknade serietidningar är fortfarande det sista mediet som ännu inte tillåts innehålla sexuellt våld. Om jag fälls kommer fördomarna att finnas kvar.”<sup>117</sup>

I ovanstående citat fångas en del av den tidigare nämnda kritiken mot att tecknade serier bedöms annorlunda än andra konstarter som exempelvis litteratur, film och musik. Det framgår vidare i artikeln att Schröder visst medger att flera av bilderna innehåller sexuellt våld, men att lagen inte bör vara tillämplig på tecknade bilder. Ett argument som Schröder för fram är att tecknade serier är en etablerad konststart och bör behandlas likvärdigt med andra konstarter. Enligt texten råder det också oenighet mellan chefsåklagarens uppfattning och Schröders uppfattning om seriernas syfte. Frågan om hur serierna ska tolkas i förhållande till lagstiftningen framstår som beroende av seriernas syfte, vilket innebär att det konstnärliga värdet och konstnärens intentioner med de enskilda serierna och i seriemediet i helhet får betydelse för utfallet. Chefsåklagaren Bondestam menade att serierna syftade till att ge läsaren sexuell stimulans och att *Pox* använder de konstnärliga argumenten för att ursäkta en skildring av sexuellt våld. Bondestam citeras med ett uttalande som ger en bild av att åklagaren även värderar seriernas innehåll utifrån en egen uppfattning om moraliskt riktig sexualitet: ”De kan ge en felaktig bild av sexualiteten och kärleken”<sup>118</sup> Uttalanden av denna sort kan betraktas som ett exempel på vad som i dessa sammanhang benämns som sexualmoralism och moralpanik. Citatet ovan innehåller dels värderingar om sexualitet och dels bygger de vidare på åklagarens uppfattning om att serierna har

---

<sup>117</sup> SvD Nyhetsredaktion (1990-01-19), ”Konststrid om våldsam sexserie”, *Svenska Dagbladet*, s.6.

<sup>118</sup> SvD Nyhetsredaktion (1990-01-19), ”Konststrid om våldsam sexserie”, *Svenska Dagbladet*, s. 6.

som syfte att stimulera sexuellt snarare än att utgöra en konstnärlig skildring eller satir.

*Dagens Nyheter*s konstkritiker Leif Nylén skrev tidigare under debatten i november 1989 om Pox-rättegången och den brist på kunskaper om seriekonsten som präglar omständigheterna till den stundande rättegången mot Horst Schröder. Nylén nämner den paragraf i tryckfrihetsförordningen som Pox-publiceringarna prövas mot, nämligen paragraf 4 med tillägget om olaga våldsskildring när någon i bild skildrat sexuellt våld eller tvång. Nylén citerar justitiekanslerns handläggare Göran Håkansson som i en radiointervju har sagt: ”Vi tycker inte att det i det här fallet skulle vara en fråga om konst. Vi tycker att det här är en fråga om underhållningsvåld”.<sup>119</sup> Därefter beskriver Nylén vad förlaget Epix egentligen ger ut för typ av tecknade serier, för att fylla ut den kunskapslucka som kan tänkas finnas om seriekonst, nyare avantgardeserier samt traditioner av undergroundserier som finns som bakgrund till de serier som åtalet gäller. Nylén menar sammantaget att när handläggaren Göran Håkansson gör bedömningen att serierna inte har ett konstnärligt syfte så görs den definitionen och bedömningen baserat på bristande kunskaper om serier och seriehistoria.<sup>120</sup> Nylén förklarar detta genom att säga följande:

Att utgångspunkten för Pox är att serien utgör en konstform framstår som tämligen självklart. Det handlar aldrig om serier som på ett konventionellt sätt berättar någon enkel historia. Poängen är den originella stilen i teckning och text, det självsvåldiga fabulerandet, de överraskade perspektiven, de utstuderade parodierna och parafraserna. Där finns en spännvidd mellan det groteska och det romantiska, det realistiska och det abstraherande. Ofta handlar det om ganska usel konst, men det är en annan fråga. Det är inte JK:s sak att syssla med konstkritik, det saknar man kompetens för.<sup>121</sup>

Nylén nämner som exempel en av de publicerade åtalade serierna som är skapad av seriekonstnären och feministen Dori Seda. Nylén menar att JK framställer serien som en grov sadomasochistisk skildring, eftersom de med sina bristande kunskaper inte kan uppfatta att det i själva verket rör sig om en naivistiskt tecknad satir med feministiska undertoner. Vidare menar Nylén att JK inte kan se symboliska och metaforiska värden i de åtalade serierna. Resonemanget i artikeln leder fram till att punkten i lagtexten som kriminaliserar en skildring av sexualitet borde strykas då det motsvarande i brottsbalken inte är kriminaliserat med exempelvis sadomasochistiskt sex. En slutsats är att tryckfrihetsförordningen inte skall vara mer konservativ än brottsbalken.<sup>122</sup> I denna artikel märks drag av en diskurs som vill försvara yttrandefrihet, konstnärlig frihet och även motverka sexualmoralism. I likhet med den senare debatten om mangafallet påtalas

<sup>119</sup> Nylén, L. (1989-11-29), ”Stryk punkt 13”, *Dagens Nyheter*, s. 4.

<sup>120</sup> Nylén, L. (1989-11-29), ”Stryk punkt 13”, *Dagens Nyheter*, s. 4.

<sup>121</sup> Nylén, L. (1989-11-29), ”Stryk punkt 13”, *Dagens Nyheter*, s. 4.

<sup>122</sup> Nylén, L. (1989-11-29), ”Stryk punkt 13”, *Dagens Nyheter*, s. 4.



okunnighet om tecknade serier som konstform i rättsapparaten och i den offentliga debatten. Det påtalas även att tecknade serier bemöts med fördomar och föreställningar om att mediet utgör en lägre form av konstnärligt uttryck som kan definieras som skräpkultur och underhållning. I likhet med i mangafallet nämns hur lagstiftningen är inkonsekvent på ett sätt som missgynnar seriekonsten. I debatten av mangafallet påtalas att fiktiva sexuella skildringar med mindreåriga inte är kriminaliserade om de görs text, men att sådana fiktiva skildringar bedöms som övergrepp om de framställs i tecknade bilder. I debatten om Pox-rättegången påtalas det inkonsekventa i att sadomasochistiska skildringar i fiktiva tecknade bilder enligt tryckfrihetsförordningen är kriminella samtidigt som motsvarande handlingar inte är kriminaliserade i brottsbalken. Denna kritik från debattörer som särskilt tar ställning för en fri konst och för tryckfrihet har därmed också gemensamt att de vill belysa att det råder en kunskapslucka om tecknade serier hos de beslutsfattare som har stiftat lagarna, och hos de juridiska instanser som ska tolka lagstiftningen. Leif Nylén skriver återigen om fallet under rubriken ”En dag i moraldomstolen” i *Dagens Nyheter* den 23 januari 1990, strax efter att Horst Schröder har friats i rätten på samtliga åtalspunkter. Nylén skriver då följande:

Förnuftet segrade [---] Somliga misstänkte att det i själva verket handlade om en skenrättegång. Avsedd att som pilotfall skydda bilder som inte tillhör den kommersiellt-pornografiska produktionen mot lagens straffande arm. Men åklagaren gjorde naturligtvis sitt bästa. I slutpläderingen fortsatte han att hävda det rimliga i att konstnärliga kvalitetsfrågor avgörs i rätten. Man kan ju ta hjälp av experter, ansåg han, samtidigt som han förteg eller förlöjligade serieexperternas åsikter i målet. [...] På rättegångens andra dag tryckte han hårt på moralen. Det var inte längre så mycket en fråga om huruvida det förelåg skildringar av sexuellt våld eller ej. Det handlade snarare om att de åtalade serierna skulle innebära en kränkning av människan som könsvarelse, ge en vrångbild av kärleken, samlivet och sexualiteten, framställa sexualiteten på ett lågt sätt. Plötsligt var det som om den gamla paragrafen om sårande av tukt och sedlighet stod inskriven i lagboken igen. Och när åklagaren menade att en Bibelparafra inte anlog en tillräckligt biblisk ton tycktes den ha fått sällskap av den ännu äldre hädelseparagrafen.<sup>123</sup>

I föregående citat kommenterar Nylén hur rätten ägnar sig åt både sexualmoralism och bedömningar i konstnärliga kvalitetsfrågor. Nylén menar vidare att trots att serieexperter rådgjordes togs deras kunskaper och åsikter inte på allvar i rätten. Åklagarsidan betonade dessutom hur serierna kunde påverka sexualiteten negativt och hur de kunde ge en felaktig bild av kärlek och samliv.

Två dagar efter att Stockholms tingsrätt friat *Pox* ansvarige utgivare skriver *Svenska Dagbladet* på kultursidorna under rubriken ”Yttrandefrihetens vänner” att juryns friande kan ha varit avgörande för att stävja den opinion som man menar har verkat för att inskränka tryckfriheten och yttrandefriheten. I artikeln skriver

---

<sup>123</sup> Nylén, L. (1990-01-23), ”En dag i moraldomstolen”, *Dagens Nyheter*.

*Svenska Dagbladet* även följande om den utveckling som har föregått åtalet och tilläggen i tryckfrihetsförordningen:

Under 60- och 70-talen flyttades yttrandefrihetens positioner fram successivt. Men sedan kom reaktionen. Kraven på förbud hördes allt oftare. En del av förklaringen låg i videoexplosionen i Sverige. Våldsfilmers bars hem till vardagsrummen. Men förbudskraven begränsades inte till detta nya medium. Censurvännerna intresserade sig också för yttrandefrihetens kärnområde, den tryckta skriften.<sup>124</sup>

Bakgrunden till åtalet mot *Pox* kan enligt artikeln förstås som kopplad till mer omfattande idéströmningar om att begränsa olika medium, innefattande exempelvis våldsamma videofilmer. Dessa förbudskrav bör, enligt det yttrandefrihetsförsvarande perspektivet som *Svenska Dagbladet* intar, stävjas. I denna text framgår liksom i andra delar av materialet att den tryckta skriften innehar en överordnad position inom yttrandefrihetsdiskursen, och att försvaret av det skrivna ordet används som en strategi för att försvara seriemediets utrymme.

De censurvänner som nämns i det ovan citerade stycket ur *Svenska Dagbladet* märks dock inte av med en egen röst i tidningsartiklar eller på ledarsidor och kultursidor. I dags- och kvällstidningarna försvarar de verksamma journalisterna yttrandefrihet och uttrycker sig kritiskt mot censur. Inte i någon av artiklarna intar en journalist eller debattör en position som vill inskränka tryckfriheten eller yttrandefriheten. Ett liknande mönster framgår ur materialet från debatten om mangafallet, även om representanter från barnrättsorganisationer i viss mån intervjuas. Först i materialet från Tintin-debatten representeras ett perspektiv med egna röster som vill begränsa tillgängligheten av serier för att skydda olika grupper och begränsa yttrandefrihet till förmån för frihet från kränkningar.

I augusti 1990 efter att *Pox* friats i rätten skriver Nils-Petter Sundgren om *Pox*-rättegången i *Aftonbladet* i en artikel med rubriken ”Utan djävlar inga änglar – Slaget mot kommersialismen är förlorat, men moralisterna har hittat nya djävulskap.” Sundgren kopplar fallet till en bredare tendens i samhället och menar att den nya moralismen försöker begränsa det fria utbudet av musik, film, tv-serier, tecknade serier etcetera:

De censurmyndigheter som idag skall försvara anständighet och god smak har det svårare än någonsin. En viktig och vital strömning i den unga konsten idag använder det fula och fränstötande och provokativa som uttrycksmedel. Detta gäller både rockmusik, serier, film och teater. Eller som det heter i en baksidestext till *Pox*, ”Rå! Från! Äcklig!”<sup>125</sup>

I sin kritik till dessa strömningar frågar sig Sundgren vem som har rätt att sätta ramarna för en korrekt bild av kärleken och sexualiteten, och menar vidare att det

<sup>124</sup> SvD ledarredaktion, (1990-01-21), ”Yttrandefrihetens vänner”, *Svenska Dagbladet*, s. 6.

<sup>125</sup> Sundgren, N. P. (1990-08-03), ”Utan djävlar inga änglar – Slaget mot kommersialismen är förlorat, men moralisterna har hittat nya djävulskap.”, *Aftonbladet*.

kan uppstå problem med alla försök att sätta gränser för konsten eftersom den fortsätter med att experimentera och utmana gränser.

### Mangafallet: en debatt om yttrandefrihet, konstnärlig frihet och att skydda barnen

I debatten om mangafallet är yttrandefriheten, tankefriheten och tryckfriheten i fokus och liksom i Pox-rättegången kritiserar och granskar journalister och debattörer rättsväsendet och hur en lagstiftning tolkas och är utformad. Det finns samtidigt en diskurs om socialt ansvar och hur barn ska skyddas från övergrepp.

Även i debatten om mangafallet utgör ett perspektiv en diskurs som problematiserar sexualitet och makt. I juni 2010 dömdes serieöversättaren Simon Lundström för ringa barnpornografibrott vid Uppsala tingsrätt. Lundström hade i sin dator haft 51 mangateckningar som enligt svensk lagstiftning kunde definieras som barnpornografi.<sup>126</sup> Den bakgrund som initierade debatten grundade sig i lagstiftningen där tecknade bilder innefattades av barnpornografilagstiftningen, vilket ger upphov till en problematik som förekommit tidigare i liknande debatter, som exempelvis debatten om Pox-rättegången. En skillnad mot Pox-debatten var att i debatten om mangabilderna riktades fokus mer på hur bilderna skildrade barnliknande figurer som befann sig i sexuella situationer. Gällande mangabilderna talades det inte om våld i lika stor utsträckning men desto mer om gränsen mellan när en bild skildrar ett barn eller en vuxen i sexuella situationer. I bägge debatterna återfinns att det talas om skillnaden eller likställandet av fiktiva bilder och av bilder föreställande verkliga övergrepp. En fråga som ställs i denna diskussion är om den fiktiva skildringen kan bedömas som ett övergrepp. De som argumenterar för att även den fiktiva bilden bör vara kriminaliserad grundar detta i att själva skildringen förmedlar vissa värderingar som påverkar läsaren och som normaliserar övergreppen. Inom dessa diskurser talas det också om att bilderna är kränkande för gruppen kvinnor respektive för gruppen barn. Dessa utgör de grupper som objektifieras i bilderna, vilket också bidrar till en sexualisering av grupperna. Feministiska och antipornografiska diskurser försöker synliggöra en viss typ av maktordningar genom att skapa ett språk och teoretiska verktyg för en sådan analys, samt göra den analysen till en allmän uppfattning om dessa fenomen. Det är av betydelse att nämna att det hunnit ske vissa förändringar i samhället under den period som passerat mellan debatten om Pox-rättegången och debatten om mangafallet, vilket följaktligen innebär att den samhälleliga kontexten i vilken debatterna förs skiljer sig åt. Dessa kan inte beskrivas eller sammanfattas i korthet, men den tidsperiod som följer mellan Poxrättegången och de senare debatterna under 2010-talet ger en distans till debattmaterialet från Pox-

<sup>126</sup> *Wikipedia*, den svenska versionen, gå till: mangafallet [2013-02-26].

rättegången, vilket inte gäller i samma utsträckning för materialet ur manga- och Tintin-debatterna som har ett kortare tidsmässigt avstånd till denna analys.

I *Expressen* skriver Johan Wopenka i augusti 2010 om hur barnpornografilagstiftningen är problematisk och i sin nuvarande utformning i princip kriminaliserar en stor mängd seriesamlare och serieläsare av framförallt manga-serier men även erotiska serier i allmänhet. Som exempel nämner Wopenka traditionen inom manga-serier av så kallade chibi-figurer, vilka är vuxna mangafigurer som målas på ett barnliknande sätt. Wopenka menar vidare att det i Sverige finns en stor mängd serier inom olika genrer som skulle kunna bedömas som barnpornografiska utifrån en lagstiftning som innefattar även tecknade bilder. Vad som kan komma att definieras som barnpornografiskt blir således godtyckligt och svårt att avgränsa vilket Wopenka ger fler exempel på:

Vi behöver dock inte vända oss till Japan för att hitta diskutabla exempel. Barn i sexuella situationer ingår i åtskilliga äldre erotiska klassiker, däribland den anonymt publicerade "Kindergeilheit" (1900). Denna finns i Sverige bland annat i form av ett tecknat seriealbum, "En Don Juans ungdoms-synder" (1993). [---] Albumet gavs ut av Epix förlag, vars album och tidningar var och är föremål för samlarintresse. Upplagans storlek har inte gått att fastställa, men den är uppskattningsvis fyrsiffrig. Det kan alltså finnas några tusen seriesamlare som i dag kan misstänkas för innehav av barnporr.<sup>127</sup>

Eftersom seriemediet ger möjlighet att utifrån fantasin skapa figurer, både människoliknande och andra figurer, blir det svårt att sätta kriterier för när en serie ska omfattas av lagstiftningen.

I en kulturdebattartikel i *Dagens Nyheter* under augusti 2011 diskuterar Maria Abrahamsson, jurist och riksdagsledamot för Moderaterna, samt Jeanette Gustafsdotter, medierättsjurist och Tidningsutgivarnas tillträdande vd, och menar att mangadomen enligt dem är problematisk och bygger på felaktigheter samt att Högsta domstolen borde bevilja Simon Lundström prövningstillstånd. Abrahamsson och Gustafsson menar att tidsandan vid lagstiftningens tillkomst gjorde det svårt för kritiker att uttala sig utan att själv framställas "nära nog som medskyldiga till de fysiska övergrepp som barn av kött och blod utsattes för."<sup>128</sup> Abrahamsson och Gustafsdotter skriver vidare att lagen nu borde gå att diskutera på nytt med anledning av att den nuvarande utformningen är problematisk:

Med snart 15 års perspektiv på lagstiftningen kan det sägas som borde ha varit självklart från början: Det måste vara lika tillåtet att skildra fiktiva barn i tecknad form som i skrift, vilket det alltså inte är.<sup>129</sup>

<sup>127</sup> Wopenka, J. (2010-08-07), "Ska de serierna brännas på bål?", *Expressen*.

<sup>128</sup> Abrahamsson, M. & Gustafsdotter, J. (2011-08-01), "Mangamålet. Absurt att lagen gör serieexperter till pedofiler", *Dagens Nyheter*.

<sup>129</sup> Abrahamsson, M. & Gustafsdotter, J. (2011-08-01), "Mangamålet. Absurt att lagen gör serieexperter till pedofiler", *Dagens Nyheter*.

I det ovanstående citatet berörs liksom i debatten om Pox-rättegången att berättelser i tecknad form borde bedömas på likvärdiga grunder som det skrivna ordet. Denna likställning av konstformerna inför tryck- och yttrandefriheten utgör ett centralt argument i yttrandefrihetsdiskursen. Artikeln redogör vidare för vad författarna anser är problematiskt i lagstiftningen och i det perspektiv som vill tillvarata barns rättigheter och frihet från kränkningar. Abrahamsson och Gustafsdotter intar dock även en ståndpunkt där de menar att lagstiftningen i själva verket inte skyddar barn utan tvärtom försvårar förhindrandet av verkliga sexuella övergrepp mot barn:

Den 'kränkning av alla barn' som var grunden för lagstiftningen existerar inte när det gäller tecknade figurer. I seriernas värld finns varken verkliga gärningsmän eller verkliga offer. Och värst av allt, att peka ut Lundström och hans översättarkolleger som sexbrottslingar vänder bort fokus från de verkliga sexövergrepp som begås mot verkliga barn.<sup>130</sup>

Den yttrandefrihetsförsvarende diskursen överger således inte helt ett perspektiv om socialt ansvar men menar att barnen inte skyddas genom att rättsväsendet lägger resurser på åtalet mot Lundström eller liknande potentiella framtida rättsfall. Den fråga som framförallt genomsyrar texten är hur yttrande- och tryckfriheten kan försvaras och stärkas:

HD har nämligen ett utmärkt tillfälle att här ifrågasätta rådande rättsläge och pröva om förbudet mot innehav av tecknade bilder är förenligt med de grundläggande fri- och rättigheter som medborgarna är garanterade i Europakonventionen och enligt svensk grundlag. Genom att problematisera kring frågan kan HD medverka till att skruva tiden rätt i led.<sup>131</sup>

Lagstiftningen har därmed ett antal grundläggande problem enligt författarna: att olika konstformer bedöms på olika grunder, att lagstiftningen kan förflytta fokus från verkliga sexövergrepp, samt att kriminaliseringen av konstnärliga tryckta verk är oförenligt med medborgerliga fri- och rättigheter, svensk grundlag och Europakonventionen. Hur bildkonst och de idéer och värderingar som konsten förmedlar och reproducerar kan påverka läsare och samhället i stort är dock ett perspektiv som Abrahamsson och Gustafsdotter inte beaktar. Detta kan antas bero på att människors värderingar utifrån ett tanke- och yttrandefrihetsperspektiv skall stå utom påverkan från statlig instans.

I *Dagens Nyheter* intervjuas representanter från barnrättsorganisationer i samband med att Simon Lundström har fått sin friande dom 2012. Sammantaget uttrycker organisationerna Rädda Barnen och Ecpat att högsta prioritet för dem är levande verkliga barn som blir utsatta för övergrepp. De är dock inte helt tydliga

<sup>130</sup> Abrahamsson, M. & Gustafsdotter, J. (2011-08-1), "Mangamålet. Absurt att lagen gör serieexperter till pedofiler", *Dagens Nyheter*.

<sup>131</sup> Abrahamsson, M. & Gustafsdotter, J. (2011-08-1), "Mangamålet. Absurt att lagen gör serieexperter till pedofiler", *Dagens Nyheter*.

med hur de förhåller sig till fiktiva bilder som inte skildrar verkliga barn. Agneta Åhlund som är chef för Rädda Barnens Sverigeprogram intervjuas och uttrycker att det viktigaste vid rättsprocesser gällande barnpornografibrott är att koncentrera sig på verkliga levande barn och de övergrepp som de har utsatts för. De verkliga barnen ska identifieras och skyddas innan resurser läggs på att utreda teckningar och bilder. Åhlund menar dock att det ligger som uppgift hos rättsväsendet att göra en bedömning om vilka fall som lagen skall omfatta. Denna tolkning och gränsdragning ligger således hos rättsväsendet utifrån den befintliga lagstiftningen.

Vidare intervjuas Lars Arrhenius som är ordförande i Ecpat, en barnrättsorganisation som riktar in sig på att bekämpa barnsexhandel.<sup>132</sup> Ecpat har ett perspektiv där barnens rätt till att inte utsättas för kränkningar är den överordnade frågan. Det sociala och samhälleliga ansvaret och betydelsen av att skydda barn från kränkningar och övergrepp är utgångspunkten snarare än frågan om tryck- och yttrandefrihet. Arrhenius menar att fokus i debatten inte får förflyttas från barnens rättigheter och från problematiken med barnpornografi, samt att även tecknade bilder utgör kränkningar mot barn:

Även barnrättsorganisationen Ecpat menar att barnen måste stå i centrum. ”Risken med hela debatten kring de tecknade bilderna är att fokus flyttas från de stora problem som övergrepps bilder på verkliga barn utgör”, skriver Lars Arrhenius, ordförande i Ecpat i en kommentar. Men han tillägger att även tecknat bildmaterial kan vara en allvarlig kränkning av barn. [...] ”Det är bra att ärendet nu har prövats ända upp i HD men jag kan tyvärr konstatera att det fortfarande inte är helt tydligt vad som ska betraktas som barnpornografi. Ecpat är av den uppfattningen att tecknat övergreppsmaterial är en kränkning av barn i stort. Barns rätt att inte utsättas för kränkning måste väga tungt i detta sammanhang”.<sup>133</sup>

I *Svenska Dagbladets* kultursidor skriver Ricki Neuman om mangafallet och hur lagen tolkas för att skydda barn. I artikeln beskrivs hur riksåklagare Anders Perklev har skrivit ett brev till Högsta domstolen och föreslagit att domen ska prövas. Enligt Neuman föreslår Perklev ett klargörande av hur domstolen ser på teckningar när det gäller barnpornografi.

När det gäller fotografier råder ingen tvekan; ett barn har kränkts och ett brott har begåtts. Men finns där nödvändigtvis ett offer i samband med att någon ritat en teckning? [...] Ja, menar Anders Perklev och hänvisar till barnpornografilagen, som inte bara har som uppgift att skydda utpekade identifierbara barn, utan som också ska värna om ”barn i allmänhet”. Brott kan alltså begås utan specifika offer, genom att man ser det som att gruppen barn har kränkts.<sup>134</sup>

---

<sup>132</sup> TT, (2012-06-15), ”Barnen är viktigast”, *Dagens Nyheter*.

<sup>133</sup> TT, (2012-06-15), ”Barnen är viktigast”, *Dagens Nyheter*.

<sup>134</sup> Neuman, R. (2011-10-26), ”Mangaporren en tecknad gråzon”, *Svenska Dagbladet*.

Utifrån de perspektiv som beskrivs hos exempelvis Perklev konstrueras en diskurs där det är av vikt att kriminalisera kränkningar av barn som grupp. Denna diskurs har en strukturell syn på hur barn och minderåriga som grupp sexualiseras inte enbart av fotografier av verkliga övergrepp utan även av tecknade bilder vilket innebär att det sker en kränkning när sådana bilder sprids eller är tillåtna. Det finns ett maktperspektiv i denna diskurs som ser hur barn som en utsatt grupp behöver ett skydd från att framställas på ett sexuellt vis.

I augusti 2010 skriver Jens Liljestrand i *DN Kultur* om mangafallet och att lagstiftningen har tillämpats på ett sätt som är kulturfientligt, samt att inget verkligt barn har kränkts. Liljestrand är kritisk till hur lagstiftningen kan tolkas med stöd av att skydda barn från övergrepp, och lyfter fram att det inte finns någon forskning som stödjer ett samband mellan konsumtion av teckningar med påstått pornografiskt innehåll och verkliga övergrepp. Liljestrand jämför även med andra debatter där publikationer kan ha ansetts kränkande för religiösa grupper, och att yttrandefriheten då försvarades i större utsträckning av makthavare och debattörer. Ett krav om att lagstiftningen inte skall omfatta tecknade bilder är inte något som är särskilt gynnsamt menar Liljestrand, och det är enbart Piratpartiet som har fört fram ett sådant krav.<sup>135</sup>

Straffrättsprofessor Madeleine Leijonhufvud skriver den 5 augusti 2010 ett inlägg på *Dagens Nyheters* debattsida att hon instämmer med Piratpartiets uppfattning som Liljestrand har refererat till i sin text. Lagen om barnpornografibrott skall inte omfatta tecknade serier utan enbart gälla dokumenterade övergrepp på barn. Leijonhufvud refererar till en tidigare debatt, som föregick formuleringen av barnpornografilagstiftningen, om den eventuella problematik som skulle kunna uppstå med tolkningen av lagen. I dessa texter och referenser framträder en intertextuell kedja där debatten bygger vidare på tidigare texter och de idéer som olika textförfattare har presenterat. Leijonhufvud ger en mer akademisk beskrivning av de juridiska förhållandena och betonar i likhet med föregående debattörer att det är hanteringen av bilder på verkliga övergrepp som bör regleras av lagstiftningen, men menar vidare att den efterföljande hanteringen av bilderna skall betraktas som ett fortsatt brott mot den enskilda individen som utsatts för ett konkret övergrepp.<sup>136</sup> Det resonemang som Leijonhufvud för intar barnperspektivet och gör det med fokus på det barnet som individ och brottsoffer men menar däremot inte att teckningar föreställande barnliknande figurer kan betraktas som en kränkning på ett strukturellt plan.

Med den slutliga friande domen mot Simon Lundström framgår det att det även har betydelse för lagtolkningen vem innehavaren av en serie är. I Lundströms

<sup>135</sup> Liljestrand, J. (2010-08-03) "Jens Liljestrand: Barnporr-lagen tillämpas på ett kulturfientligt sätt. Här behövs en öppen och saklig diskussion", *Dagens Nyheter*.

<sup>136</sup> Leijonhufvud, M. (2012-08-05), "Det ska inte vara straffbart att avbilda fiktiva barn", *Dagens Nyheter*.

fall blir det av betydelse att han har som profession att översätta serier. *Dagens Nyheter* skriver i sin ledare efter den friande domen att den var önskad och glädjande men att utfallet kunde ha blivit ett annat för en person som inte arbetar som serieöversättare. Även *Dagens Nyheter* berör gränsdragningsproblematiken:

Problemet med lagstiftningen är dessvärre inte löst med HD:s dom. Tvärtom blir domen ännu en illustration av gränsdragningsproblem. Simon Lundström har, enligt uppgifter i tidskriften Fokus, ungefär fyra miljoner serieteckningar i sin bokhylla och dator. Av dessa bedömde tingsrätten 51 som barnpornografiska. Hovrätten satte ribban på en annan nivå och menade att 39 av teckningarna är att betrakta som brottsliga. Högsta domstolen landar vid en.<sup>137</sup>

Problemet med gränsdragningen angående vilka bilder som kan omfattas av lagstiftningen känns igen även från debatten om Pox-rättegången. Likheterna i problematiken märks i de skiftande uppfattningarna om hur en bild ska tolkas; som ett konstnärligt verk eller med syftet att stimulera sexuellt, samt hur publiceringens kontext får betydelse för bedömningen. I *Aftonbladet* publiceras en nyhetsartikel efter den friande domen och i artikeln beskrivs varför Högsta domstolen har friat till skillnad från vid tidigare domar av tingsrätten och hovrätten. Högsta domstolen fastslår att teckningarna kan anses pornografiska och föreställande barn, men det rör sig också fantasifigurer som inte kan misstas för verkliga barn.<sup>138</sup>

Den konflikt som kan uttydas mellan viljan att skydda barn från övergrepp och värnandet om tryck- och yttrandefriheten berörs av Karin Olsson i *Expressen* under rubriken ”Seriebrott”. Olsson framhåller att det i Sverige finns en intressekonflikt mellan å ena sidan en av världens mest liberala tryck- och yttrandefrihetslagstiftningar och å andra sidan en av de hårdaste lagstiftningarna mot barnpornografi.<sup>139</sup> Konflikten som Olsson lyfter fram utgör parter i de övergripande diskurserna om yttrandefrihet och individuellt ansvar respektive ett gemensamt och samhälleligt socialt ansvar för att skydda olika grupper i samhället. Denna konflikt förekommer i debatten om Pox-rättegången och följer som en röd tråd i debatten om mangafallet och debatten om gallringen av Tintinalbumen i Kulturhuset. Utifrån Faircloughs hegemonibegrepp kan konflikten även betraktas som en dialektisk process mot en betydelsekonsensus av perspektivet om demokratiska värden som ständigt i debatterna konstrueras och praktiseras som överordnade principer.

---

<sup>137</sup> DN ledare, (2012-06-16) ”Fler frågor än svar”, *Dagens Nyheter*.

<sup>138</sup> Röstlund, L. (2012-06-15), ”HD: manga är inte barnporr”, *Aftonbladet*.

<sup>139</sup> Olsson, K. (2010-01-29, uppdaterad 2010-08-08), ”Seriebrott”, *Expressen*.



## Tintingate: en debatt om serier, kulturarv och antirasistisk kritik

Debatten om Tintin i Kulturhuset kom att handla om hur gallring av omtyckta och uppskattade seriealbum uppfattades som censur. Centrala frågor som behandlades var hur yttrandefriheten skall bevaras, hur rasistiska representationer i kulturarvet skall hanteras i dag, om barn har förmågan att förhålla sig kritisk till serier de läser samt vad som främst utgör bibliotekens uppdrag.

I debatten om Tintin lyfts censur- och yttrandefrihetsfrågor i en nyhetsartikel av Gabrielle Gunneberg med rubriken ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur” från tidpunkten för Tintin-debattens start.<sup>140</sup> Enbart rubriken innehåller två begrepp som förekommer i de debatter som undersöks i denna uppsats. Ordet ”moralpanik” används för att betona hur kritik från motståndare kan ses som överdrivna reaktioner och rädslor över upplösning av moral och normer. Inte sällan används det mot vad som uppfattas som en begränsande och predikande sexualmoral. I detta fall används ordet för att läsaren ska uppfatta gallringen av Tintin som ett resultat av ett irrationellt och impulsdrivet beslut. I artikeln intervjuas en serieöversättare och i intervjun förekommer orden ”moralpanik” och ”censur” och ”förbud”. I intervjun framgår att Tintin är en mycket populär figur och att förbud inte är en bra metod för att skapa tolerans och förståelse. Genom dessa resonemang reproduceras en diskurs om att det är den neutralt läsaren som skall bli ”tolerant” mot de diskriminerade grupperna. Denna diskurs implicerar också att det är möjligt att läsa böcker och se bilder utifrån en neutral position, att ett verk kan värderas som friställd från historiska och sociala processer och berättigas enbart genom att vara populär och genom att ha ett kulturhistoriskt och konstnärligt värde. Samtidigt går dessa uttryck att betrakta som ett försvar av yttrandefrihet och tryckfrihet, som går i linje med de demokratiska värden som biblioteken har i uppdrag att värna om. Olika positioner som kan uppbackas med välmotiverade argument går att finna i debatten om Tintin. Det antirasistiska perspektivet driver linjen att människors lika värde och rättighet att inte utsättas för rasism bör överordnas argumentet om barnens rätt att få ta del av specifika verk eller argumentet om Hergés popularitet och betydelse för seriekonsten. Att just en gallring av Tintin blir uppmärksammat i nyhetsartiklar, tv-sändningar och i sociala medier beror på verkens spridning och att de i stor utsträckning är lästa och omtyckta av personer som har möjlighet att nå ut i olika mediala kanaler. *Tintins äventyr* har haft inflytande på andra serietecknare, varit stilbildande och hör till några de mest lästa serierna vilket resulterade i reaktioner över en gallring. Gallringar sker kontinuerligt på bibliotek och leder sällan till medial uppmärksamhet och upprörda känslor. I detta specifika fall med Tintin handlar uppmärksamheten om att beslutet togs som ett resultat av värdegrundsarbete, till

<sup>140</sup> Gunneberg, G. (2012-09-25) ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur”, *Svenska Dagbladet*.

skillnad från som i de vardagliga biblioteksrutinerna där gallring i de flesta fall görs för att en bok inte lånas ut tillräckligt mycket eller för att bibliotekets enskilda exemplar ser slitet och otidsenligt ut. Hur en gallring går till och vad det finns för bakomliggande orsak utgör således skiljelinjen för när det börjar benämnas som censur. I fallet med Tintin rörde det sig inte om böcker som ingen ville låna och inte heller om verk som saknade nya omarbetade utgåvor; det handlade om seriealbum som varit populära i flera generationer och som givits ut ett flertal gånger i Sverige.

I Gunnebergs artikel används ordet ”Tintinutrensningen” och språket formuleras fortlöpande i texten på ett vis som anspelar på censur, utrensning och moralism.<sup>141</sup> Ordet ”utrensning” för tankarna till icke-demokratisk maktutövning och censur under olika tidigare historiska epoker. Detta kommer även att märkas i språkbruket efterhand som debatten pågår, då kopplingar till politisk censur mer explicit benämns. Det talas återkommande om utrensning för att beskriva att Tintinalbumen plockas bort från TioTrettons hyllor. Att det talas om moralpanik återkopplar till de tankegångar som nämndes ovan i debatten om Pox-rättegången och Johannes Åmans resonemang om en rädsla för farliga tankar. I ett samhälle där moralpaniken får sätta ramarna för det accepterade och tillåtna finns det inte utrymme för ett fritt utbyte av tankar och idéer, och ett sådant samhälle kan inte betraktas som en fullvärdig demokrati. Språkbruket i artikeln ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur” återkommer också på kultursidorna i *Svenska Dagbladet* samma dag. Även där talas det om utrensning bland annat i rubriken ”Tintin utrensad från bibliotek”.<sup>142</sup>

Gunnebergs artikel tar även upp att *Tintin i Kongo* inte hör till de bättre bland albumen i serien *Tintins äventyr*. Det nämns att den då 23-årige Hergé blev uppmanad att göra albumet utan att han själv hade några större kunskaper om Kongo och de historiska och politiska omständigheterna. *Tintin i Kongo* hör dock inte till de album som TioTretton ville gallra ut, eftersom boken inte funnits på detta bibliotek.<sup>143</sup> Det enda bibliotek i Kulturhuset som har *Tintin i Kongo* i sitt bestånd är Serieteket, granne med TioTretton. På grund av att missuppfattningen redan hade spridits i media om att *Tintin i Kongo* hör till de utgallrade böckerna, diskuteras detta album trots att det inte varit aktuellt för gallring. En debatt om *Tintin i Kongo* är snarare intressant för en mer specifik diskussion om de rasistiska stereotyper albumet innehåller men vävs in i debatten om de utgallrade albumen på TioTretton. ”Serien *Tintin i Kongo* har tidigare debatterats för att sprida fördomsfulla bilder av afrikaner” skriver Gunneberg vidare i artikeln, vilket som bakgrund kan ge en förklaring till att just detta album felaktigt visades upp i

<sup>141</sup> Gunneberg, G. (2012-09-25), ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur”, *Svenska Dagbladet*.

<sup>142</sup> SvD Kultur (2012-09-25), ”Tintin utrensad från bibliotek”, *Svenska Dagbladet*.

<sup>143</sup> Gunneberg, G. (2012-09-25), ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur”, *Svenska Dagbladet*.

sammanhanget.<sup>144</sup> Debatten om Tintinalbumen i Kulturhuset verkar interdiskursivt med de debatter som tidigare förekommit om rasistiska stereotyper i det enskilda albumet *Tintin i Kongo*. Seriealbumet har vid tidigare tillfällen diskuterats just med anledning av dess rasistiska bildskildringar.

Dagen efter debattens uppstart med Tintin-nyheten fortsätter rapporteringen om Tintin på Kulturhuset. I en artikel med rubriken ”Nu får barnen läsa Tintin igen” i *Dagens Nyheter* går det att läsa i ingressen:

Kulturhuset ställer tillbaka de utrensade Tintinböckerna. Men Stockholms kulturborgarråd Madeleine Sjöstedt (Fp) är trots det mycket oroad över Kulturhusets värderingar. Nu har hon begärt en utvärdering.<sup>145</sup>

Artikeln illustreras med en bild av Kulturhusets dåvarande chef Eric Sjöström som lyfter Tintin-albumen från en bokvagn. Reaktionen från Madeleine Sjöstedt ska ses i ljuset av att hon är en representant för ett politiskt parti med vissa politiska värderingar samt att hon instämmer med och går i dialog med de kritiker som redan har uttalat sig negativt om gallringen av Tintinböckerna.

I artikeln intervjuas både Kulturhuschefen Eric Sjöström och kulturborgarrådet Madeleine Sjöstedt. Enligt Sjöström var beslutet om att ta bort Tintin enbart taget av den konstnärlige ledaren Behrang Miri. Sjöström menar dock att det var ett förhastat beslut och att han själv borde ha fått information om saken. Artikelförfattaren Fredrik Söderling återkopplar till en tidigare händelse i Kulturhuset där Sjöström skall ha stoppat en feministisk dansföreställning eftersom den innehöll utdrag ur Koranen och att det därmed fanns en hotbild mot föreställningen. Detta beslut skall dock Sjöström i efterhand också ha bedömt som förhastat.<sup>146</sup> Det impliceras genom artikelns upplägg att Kulturhuset skulle ha oklarheter i sina värdegrunder. Genom att Söderling nämner en tidigare liknande händelse som också kan betraktas som ett exempel på censur skapas en förutsättning för artikelns fortsättning där kulturborgarrådet Madeleine Sjöstedt kommenterar händelserna med gallringen av Tintin. Det beskrivs att Sjöstedt finner gallringen som oacceptabel och att Kulturhuset behöver införa ett värdegrundsarbete för att utreda hur man arbetar med sitt egentliga uppdrag; att värna om yttrandefriheten. Madeleine Sjöstedt citeras och jämför med situationen i Ungern:

Jag är orolig för den diskussion som pågår inom huset. Jag kan inte låta bli att jämföra med vad som pågår i länder som Ungern där bibliotek, teater och andra kulturella och konstnärliga uttryck är på väg att politiseras. Det bör bekämpas. Kulturhusets konstnärlige ledare säger

---

<sup>144</sup> Gunneberg, G. (2012-09-25), ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur”, *Svenska Dagbladet*.

<sup>145</sup> Söderling, F. (2012-09-26), ”Nu får barnen läsa Tintin igen”, *Dagens Nyheter*.

<sup>146</sup> Söderling, F. (2012-09-26), ”Nu får barnen läsa Tintin igen”, *Dagens Nyheter*.

nästan samma saker som man gör i Ungern. Genom att censurera biblioteksutbudet spelar han de främlingsfientliga krafterna rätt i händerna.<sup>147</sup>

Madeleine Sjöstedt uttalar sig som politisk representant för Folkpartiet och som kulturborgarråd i Stockholm. Hon har en ansvarsroll för kulturen och kulturinstitutionerna i Stockholm men även en ideologisk förankring och position där hon särskilt skall värna om liberala politiska värden. Sjöstedt tar tydligt ställning för att yttrandefriheten utgör en överordnad princip och uttrycker att censur snarare skulle gynna främlingsfientliga krafter. I intervjun nämner inte Sjöstedt något om hur värdegrundsarbete för likabehandling istället bör föras på bibliotek, men däremot att yttrandefriheten skall utgöra en central princip i kulturinstitutionernas värdegrunder. Rasism eller sexism i det gemensamma kulturarvet skulle kunna utgöra en problematik som vore relevant för värdegrundarbetet. Utifrån Sjöstedts resonemang är det dock underordnat yttrandefriheten vilket reproducerar en maktordning där utsatta gruppers upplevelse av förtryck osynliggörs och underordnas värden om yttrandefrihet som i sin tur konstrueras som neutrala och givna. Efter ett par veckor av Tintin-debatt finns även uppfattningar om att själva debatten i sig har varit gynnsam för en diskussion om rasism som annars inte skulle ha uppstått och synliggjort vissa problem och upplevelser. Ett exempel på detta är när Per Wirtén i oktober 2012 skriver i *Expressen* att ”utrensningen av Tintinböckerna på Kulturhuset var fel men nyttig för rasismdebatten”.<sup>148</sup>

I diskursen om yttrandefrihet uttrycks en vilja att försvara demokratiska värden. Till skillnad mot en antirasistisk diskurs och en feministisk diskurs har yttrandefriheten enligt detta perspektiv överordnats det sociala ansvaret bland de demokratiska principerna. I debatten har det även förekommit ett explicit och implicit uttryck för rasism eller oförståelse och oförmåga att se rasistiska strukturer. Den explicit rasistiska diskursen har förekommit i Tintin-debatten men då främst i medier som inte ingår i undersökningens material. En tydligare explicit rasism i samband med Tintin-debatten förekom på vissa främlingsfientliga webbsidor, på bloggar och i sociala medier. Dessa röster har således varit en inverkan för hur den övriga debatten har formats men de har inte tagit plats i de traditionella offentliga medierna. Däremot förekommer en rad uppfattningar som kan benämnas som en implicit rasistisk diskurs som ser bildskildringar som möjliga att frångå från dess historiska bakgrund och även möjliga att uppskatta som verk utan att påverkas av dess värderingar trots ett rasistiskt innehåll. En viss antydning till sådan implicit rasism kan ses i den dominerande diskurs som betraktar sitt eget perspektiv som neutralt och objektivt

---

<sup>147</sup> Söderling, F. (2012-09-26), ”Nu får barnen läsa Tintin igen”, *Dagens Nyheter*.

<sup>148</sup> Wirtén, P. (2012-10-04), ”Björntjänster”, *Expressen*.

och som främst riktar in sig på frågan om yttrandefrihet. Diskursen som konstruerar yttrandefriheten som överordnad en maktanalys bortser från betydelsen av att problematisera en eventuell underliggande maktstruktur, eller att problematisera sin egen position. Det är även möjligt att inom ramen för en maktanalys framhålla yttrandefrihet och demokratiska värden som viktiga principer, det är dock vidare relevant att undersöka utifrån vilket perspektiv och i vilka sociala sammanhang dessa värden försvaras. Som nämnts ovan i analysen om yttrandefrihetsperspektivet, konstrueras denna diskurs som neutral, objektiv och given. Den behöver inte argumentera för sin sak i någon större utsträckning. I likhet med diskursen om yttrandefrihet i samband med Tintin-debatten finns en sådan diskurs i samband med Pox-rättegången, men då i polemik mot en feministisk och antipornografisk diskurs.

I debatten om mangafallet verkar den feministiska och antipornografiska diskursen interdiskursivt med ytterligare en annan diskurs som kan benämnas som en diskurs om att skydda barn och ungdomar. Detta perspektiv kan placeras inom ramen för den övergripande diskursen om socialt och samhälleligt ansvar och möts vid punkten om hur barn kan skyddas från pornografiska skildringar i bild. I debatten om Tintin verkar på ett liknande sett den postkoloniala och antirasistiska diskursen interdiskursivt med en diskurs om hur barnen påverkas. Dock möter de motstånd från den diskurs som i analysen benämns som en yttrandefrihetsdiskurs. Yttrandefrihetsdiskursen menar att barnens förmåga att hantera svåra ämnen inte skall underskattas, och att barns kontakt med dessa ämnen inte hanteras bäst genom att böcker undanhålls från dem.

I *Svenska Dagbladets* artikel av Gunneberg den 25:e september framkommer utöver uppfattningen om det odemokratiska i att plocka bort Tintin även att detta innebär en underskattning av barns intelligens. I artikeln går det att läsa följande om barns intelligens och därmed förmåga till kritiskt tänkande och att diskutera frågor utifrån kontext:

Barn är intelligenta och förstår olika sammanhang. Jag tror att det hela handlar om att man har hakat på debatten om Stina Wirséns film som anklagats för rasistiska stereotyper. Det har blivit storm i ett vattenglas.<sup>149</sup>

Texten återkopplar intertextuellt till den tidigare och parallellt pågående debatten om Lilla Hjärtat. Det impliceras att det innebär en underskattning av barns intelligens att inte låta dem själva ta ställning till böckernas innehåll. Samtidigt uttrycks att anklagelserna om rasistiska stereotyper är ”en storm i ett vattenglas” vilket förminskar den antirasistiska kritiken om erfarenheter av att utsättas för rasism i vardagen. Detta kan förstås dels som att själva borttagandet av böckerna

---

<sup>149</sup> Gunneberg, G. (2012-09-25), ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur”, *Svenska Dagbladet*.

är felaktigt eftersom barnen själva kan förstå att de innehåller rasistiska stereotyper, och dels att själva kritiken mot de rasistiska stereotyperna inte vore berättigad utan snarare ett uttryck för överkänslighet. I denna nyhetsartikel reproduceras föreställningen om att personer som anser att rasistiska stereotyper är kränkande reagerar känslomässigt och reagerar överdrivet i förhållande till frågans storlek och relevans.

I *Dagens Nyheter* formuleras nyhetsartikeln om gallringen av Tintin på ett vis som framhåller att fler böcker kan komma att rensas ut på ett liknande sätt. I artikeln går att läsa att ”DN kan berätta att den älskade seriefiguren har rensats ut från bibliotekets hyllor. Nu har personalen fått i uppdrag att leta efter fler böcker med rasistiska eller homofobiska värderingar.”<sup>150</sup> TioTrettons då konstnärlige ledare Behrang Miri intervjuas och enligt Miri innehåller Tintinböckerna ett flertal olika exempel på rasistiska stereotyper:

Den bild Tintinböckerna ger av exempelvis afrikaner är afrofobisk. Afrikaner är lite dumma medan araber sitter på flygande mattor och turkar röker vattenpipor. Bilden av 'skogsturken' finns kvar, det handlar om exotisering och orientalism.<sup>151</sup>

Miri förklarar på vilket sätt han anser att innehållet i Tintinböckerna är rasistiskt. Begreppen ”exotisering” och ”orientalism” har sin bakgrund i ett postkolonialt teoretiskt fält som vill lyfta fram hur olika folkgrupper exotiseras, det vill säga hur de tillskrivs egenskaper och kulturella markörer utifrån ett västerländskt perspektiv och kulturellt arv med kolonialism. Syftet med gallringen av Tintinböckerna har utifrån ett postkolonialt teoretiskt perspektiv varit att begränsa mängden litteratur med exotiserande skildringar för att inte föra vidare de koloniala idéerna och stereotyperna. Detta perspektiv är också exempel på ett spår inom diskursen för ett socialt ansvar och kan benämnas som en antirasistisk och postkolonial diskurs. Den antirasistiska och postkoloniala diskursen vill visa hur det kulturella arv som tas för givet som neutral och självklar i själva verket bär på rasistiska värderingar. Inom denna diskurs finns också en intention att synliggöra rasistiska strukturer i samhället i stort och hur dessa finns närvarande i den efterföljande debatten till Tintin-gallringen. Inte enbart böckerna är rasistiska utan även debatten som följde efteråt visar tecken på en oförståelse inför vad som är exotiserande och rasifierande värderingar och föreställningar.

I *Dagens Nyheter* artikel nämns också Stina Wirséns karaktär Lilla hjärtat och hur en premiär av filmen *Liten skär och alla små brokiga* har stoppats. Bakgrunden är den diskussion som förts om att Lilla Hjärtat är ritad som en schablonartad blackface-figur. Söderling skriver vidare om intervjun att Behrang

---

<sup>150</sup> Söderling, F. (2012-09-25), ”Kulturhusets konstnärlige ledare kastar ut Tintin”, *Dagens Nyheter*.

<sup>151</sup> Söderling, F. (2012-09-25), ”Kulturhusets konstnärlige ledare kastar ut Tintin”, *Dagens Nyheter*.

Miri ser Kulturhusets värdegrundsarbete som mer långsiktigt och utarbetat än besluten och händelserna som omgav debatten om Lilla Hjärtat. Miri menar snarare att gallringen av Tintin var en del av en framarbetad vision som skall styra Kulturhusets verksamhet i överensstämmelse med diskrimineringslagen. I detta ingår att arbeta aktivt med antirasism och genus.<sup>152</sup>

I artikeln i *Dagens Nyheter* används ordet ”utrensning” och uttrycken ”kasta ut” och ”rensa ut”. Det talas däremot inte om gallring eller ”att gallra”. Gallring av böcker är något som görs kontinuerligt på alla bibliotek och är en del av rutinerna i arbetet på bibliotek. Språkbruket i artikeln förmedlar att detta inte handlar om gallring av böcker, det handlar istället om ”utrensning” vilket signalerar till mottagaren av texten att vi har att göra med en medveten styrning och censur av vad som ska rensas bort eller finnas kvar på biblioteket. För att genomföra gallring eller utrensning så krävs vissa kriterier för att avgöra om en bok ska gallras eller inte, för att undkomma att gallringen sker helt slumpmässigt. Som tidigare nämnts kan kriterier exempelvis vara att lång tid har gått sedan en specifik bok senast lånades ut, att det finns fler exemplar än vad som är nödvändigt, att bibliotekets aktuella exemplar är trasigt eller att boken helt enkelt bedöms som av låg kvalitet eller otidsenlig. I artikeln framgår att det i borttagningen av Tintinalbumen rör sig om värdemässiga och i någon mening politiska kriterier. Det förutsätts därmed att den dagliga gallringen av böcker till skillnad från Tintin-gallringen inte skulle basera sig på politiska eller värdemässiga kriterier. Något som också implicit uttryckts är att beslutet att behålla böckerna som väcker starka känslor när de ska plockas bort, exempelvis Tintin, inte i sig innebär ett politiskt ställningstagande som görs genom påtryckningar. Det väcker även frågor om hur konstnärliga verk värderas och att sättet på hur ett verk uppfattas kan vara kopplat till vissa politiska eller idémässiga värden. Det kan därmed likväl utgöra en politisk handling att aktivt försvara vissa typer av böcker eller serier som betraktas som viktigare än andra böcker.

Även *Aftonbladet* publicerar en nyhetsartikel om Tintin den 25:e september 2012. *Aftonbladet* skriver att *Dagens Nyheter* samt TT är källor till deras artikel. Enligt Behrang Miri som citeras i artikeln har barn inte förmågan att ta till sig det finstiltla eller underliggande för ett kritiskt förhållningssätt till dessa värderingar. Istället går barnen in i berättelsen i dess explicita uttryck, och tar till sig de fördomar och stigmatiserande bilder som kan finnas där, som i exempelvis Tintin-böckerna och vissa koloniala nidsbilder.<sup>153</sup> I *Aftonbladet* intervjuas även Seriefrämjandets ordförande Fredrik Strömberg:

---

<sup>152</sup> Söderling, F. (2012-09-25), ”Kulturhusets konstnärlige ledare kastar ut Tintin”, *Dagens Nyheter*.

<sup>153</sup> Gustafsson, I. (2012-09-25), ”Tintin-böcker kastas ut från Kulturhuset”, *Aftonbladet*.

”Jag tycker det är fel. Jag tycker inte att man ska censurera på det sättet, barn är smartare än så. Man ska snarare lyfta fram och prata om de dumheter vi gjort än att gömma undan dem, då gör vi bara om misstaget”, säger han till TT. Han håller med om att det finns fördomar i böckerna eftersom författarna är ”barn av sin tid” Men att censurera och gömma undan dem tror jag inte är rätt sätt att hantera det, säger han.<sup>154</sup>

Strömberg uttrycker en uppfattning som uttalades vid ett flertal tillfällen av olika aktörer i debatten, nämligen att censur inte är rätt väg att gå trots att böckerna innehåller rasistiska representationer. Det finns således inte ett förnekande om att Tintin-böckerna förmedlar rasistiska fördomar som var väl spridda vid seriernas tillkomst. Däremot menar Strömberg att det vore fel att gömma undan tidigare begångna misstag. Istället bör innehållet lyftas till en diskussion och barnen skall bedömas som intelligenta nog att kunna hantera innehållet. Även *Dagens Nyheter*s kulturchef Björn Wiman följer linjen att ett öppet samtal och diskussion leder framåt och ökar kunskapen om rasism och dess historiska bakgrund:

Jag tror att den våldsamma debatten kring både Tintin och Stina Wirséns film ”Liten Skär och alla brokiga” i grunden återspeglar samma idékonflikt som dominerat världen sedan fatwan mot Salman Rushdie: den mellan en individs rätt att uttrycka sig och ett kollektivs mer eller mindre befogade upprördhet över uttryckets innehåll. [...] Det finns två sätt att hantera denna konflikt. Det första är att tro att friktionen i det fria meningsutbytet långsamt skjuter mänskligheten i rätt riktning. Att vår kultur idag har en kvarvarande blind fläck vad gäller rasistiska uttryck mot svarta är säkert lika sant som att vi har det vad gäller judar (det var ingen slump att några av Hergés tidiga Tintin-serier även innehöll grov antisemitism). Om detta handlar nu debatten. Det blir bråk, diskussion, ett jävla liv. Det leder framåt.<sup>155</sup>

I sin krönika diskuterar Wiman hur det går att se på debatten. Ett förslag är att ha en dialektisk syn på hur ett fritt meningsutbyte långsamt leder fram till ett bättre samhälle, en bättre kultur och som jag tolkar det en mindre rasistisk och en mer medveten kultur. I ovanstående citatstycke märks den efterföljande debatten som fördes angående huruvida själva debatterna om Tintin och Lilla Hjärtat i sig hade präglats av rasistiska föreställningar och ett förminskande av utsatta gruppers upplevelser. Wiman avser försvara det fria samtalet och för fram argumentet att en diskussion i sig leder mänskligheten framåt. I många av de artiklar som ingår i materialet förekommer antingen en debatt om Tintin-albumens eventuellt rasistiska innehåll, eller en diskussion om hur debatten i sin tur är eller inte är rasistisk. En tredje och relativt vanlig variant är när artiklarna innehåller både debatt om de inledande sakfrågorna och ytterligare en diskussion om vad debatterna har burit med sig.

Mindre än ett år tidigare, i en ledare från oktober 2011 skriver Kvällspostens ledarredaktionen under rubriken ”Stoppa statens barnbokscensur” om hur vissa

<sup>154</sup> Gustafsson, I. (2012-09-25), ”Tintin-böcker kastas ut från Kulturhuset”, *Aftonbladet*.

<sup>155</sup> Wiman, B. (2012-09-30), ”Björn Wiman: Vad blir det kvar av konsten om allt socker tas ur saften”, *Dagens Nyheter*.



uttryck och formuleringar lyfts bort från barnböcker och att detta görs av barnboksinstitutet, med sanktion från staten. I ledaren pekar man på vilken den avgörande skillnaden är för när det rör sig om censur; det är när staten ingriper.

En verksamhet som SBI är politiskt styrd och får därför inte ägna sig åt att skriva om historien eller böckerna. Den 1 januari i år avskaffades filmcensuren. Det finns inget skäl att smyga in litteraturcensur bakvägen. Om barnboksinstitutet trixar med klassiker ska det inte ha en enda skattekrona till.<sup>156</sup>

Det har således funnits en tidigare diskussion om censur av barnböcker och vilka fördelar eller problem som finns med detta. En uttryckt uppfattning är utifrån ovanstående citat att censur av barnlitteratur ger barn en felaktig historieuppfattning. Dessa tankegångar är högst relevanta i samband med Tintin-debatten och frågan om barns förmåga till kritiskt tänkande och till att förhålla sig till historiska och sociala processer.

Ytterligare antirasistiska perspektiv framkommer i mediadebatten under perioden för Tintin-debatten. Exempelvis publicerar *Expressen* i oktober 2012 en intervju med den amerikanska journalisten och författaren Farai Chideya där Chideya intervjuas om hur hon uppfattar argumentet om att de rasistiska stereotyperna i Tintin och hur de kan fungera som en lämplig utgångspunkt för diskussioner med barn om rasism. Chideya säger att i USA kommer dessa ämnen in i undervisningen i åldrarna 12-14 år eftersom barnen då anses vara känslomässigt och intellektuellt mogna att hantera sådan information.<sup>157</sup> I sitt svar på frågan om hur bilderna kan uppfattas av barn nämner hon ett eget minne från när hon var liten och såg på en Disney-film om tomtens julverkstad där en figur föreställde en pickaninny-docka. Chideya menar att hon redan som barn förstod att det var en rasistisk bild men att hon även tyckte om den av andra anledningar. Oivvio Polite som intervjuar påpekar att det var en intressant kommentar eftersom denna tecknade film visas i Sverige varje julafton, vilket också förvånar Chideya.<sup>158</sup> Dockan i tomtens verkstad är också ett ämne som ska komma att debatteras under december 2012 när Disney beslutade att klippa bort denna sekvens med hänvisning till att den är rasistisk. Denna debatt undersöks inte i analysen men eftersom debatten skedde med vissa kopplingar till den tidigare Tintin-debatten och Lilla Hjärtat-debatten är denna diskussion relevant att nämna.

Jan Gradvall skriver i oktober 2012 en artikel i *Expressen* med syftet att reda ut vad han menar är felaktiga slutledningar och bristande faktakunskaper som förekommit i debatten om Tintin. Gradvall skriver att den debatt som följt under perioden efter ”Tintin-gate” är en intressant och relevant diskussion om rasism i

<sup>156</sup> Kvällspostens ledarredaktion (2011-10-20), ”Stoppa statens barnbokscensur”, *Kvällsposten*.

<sup>157</sup> Polite, O. (2012-10-15), ”Det är ju rätt ruttet”, *Expressen*.

<sup>158</sup> Polite, O. (2012-10-15), ”Det är ju rätt ruttet”, *Expressen*.

Sverige, men att denna diskussion om rasism egentligen har eller borde ha mycket svaga kopplingar till Tintin. Det första sakfel som Gradvall nämner är att debatten huvudsakligen hade seriealbumet *Tintin i Kongo* som utgångspunkt för sin analys av Tintin-albumens rasistiska skildringar. Gradvall skriver dock om detta album att det är det enda av Tintinalbumen som kan betraktas som rasistiskt, vilket är en premis som inte alla skulle acceptera.<sup>159</sup> Som nämndes tidigare argumenterade Behrang Miri för sitt agerande genom att mena att det förekommer stereotypa framställningar i andra Tintinalbum än *Tintin i Kongo*, och ger som exempel andra typer av exotiserande skildringar i serierna.

Ett spår under den övergripande diskursen om ett socialt ansvar utgör de perspektiv som vill lyfta fram och kritisera hur kulturella uttryck innehåller rasistiska stereotyper. En sammanfattning av den postkoloniala kritikens grundargument, mot vad man menar är den svenska kulturfärens blindhet inför rasistiska strukturer, ges i en text om Lilla Hjärtat några dagar före debatten om Tintin-gallringen skulle komma att brisera. I *Svenska Dagbladet* skriver den 21 september 2012 Ylva Habel, forskare i medie- och kommunikationsvetenskap, om hur hon menar att den svenska kulturfären på ett nästintill unikt vis har en uppfattning om sin egen vithet som mer moralisk vid jämförelse med motsvarande maktasymmetri internationellt. Inom den svenska kulturfären intar en grupp vita människor en position med tolkningsföreträde i debatter om hur ras och svarthet skildras, och ser sig själva som objektiva i debatterna.<sup>160</sup> Kritiken mot den svenska kulturfären är publicerad före Tintin-debatten men ger en talande bild för kritik som kan framföras även mot debatten om Tintin, då diskussionerna följer formeln av en överordnad yttrandefrihetsförsvarande diskurs som konstruerar sig som given och objektiv i relation till ett antirasistiskt perspektiv.

## Debatterna om serier och censur i relation till etik och värdegrunder för biblioteken

Framförallt i samband med Tintindebatten utgjorde bibliotekens roll och uppdrag ett centralt ämne för diskussionen. I Tintindebatten ifrågasattes Kulturhusets värdegrund av bland annat kulturborgarrådet Madeleine Sjöstedt. Vissa debattörer relaterade händelsen till hur böcker på bibliotek har bränts under tidigare historiska epoker, och att böcker har förbjudits på bibliotek i diktaturer. Sjöstedt gjorde en koppling till dagens Ungern och den censur som bedrivs där mot olika kulturella yttringar. Detta benämner jag ovan som en diskurs om yttrandefrihet,

---

<sup>159</sup> Gradvall, J. (2012-10-06), ”Tintinnitus”, *Expressen*.

<sup>160</sup> Habel, Y. (2012-09-21), ”Den svenska vithetens blinda fläck”, *Svenska Dagbladet*.

tryckfrihet och demokrati, vilken uppfattas och förmedlas som neutral och icke-politisk. Andra diskurser menar att biblioteken har ett ansvar för vilka värderingar som förmedlas genom bibliotekens bestånd, och att det finns ett ansvar i att beståndet ska vara förenligt med demokratiska principer om alla människors lika värde. Det existerar interdiskursivitet mellan den antirasistiska diskursen och diskursen för yttrandefrihet och tryckfrihet och de två perspektiven möts i sina argument om barnens bästa och om vad som är bäst ur samhällssynpunkt. Båda diskurserna plockar in element från en idé om ett demokratiskt samhälle för att skapa legitimitet för sitt egna perspektiv.

Biblioteken skall följa vissa principer och etiska riktlinjer dels för att agera i linje med särskilda demokratiska värderingar, och dels för att bygga ett förtroende för yrkeskåren och för biblioteket som institution. Som utgångspunkt för sådana riktlinjer och principer finns IFLAs sammanställning av yrkesetiska regler, bibliotekslagen samt *Unescos folkbiblioteksmanifest*.

De diskurser som jag funnit i debatterna går att analysera även utifrån sådana etiska riktlinjer och principer för att se om de värderingar och normer som de producerar är förenliga med dessa eller hamnar i konflikt med dem. Som nämndes i inledningen är en etisk riktlinje att biblioteken och bibliotekarierna inte skall ägna sig åt censur. *Unescos folkbiblioteksmanifest* innehåller en punkt som lyder enligt följande:

Folkbibliotekets samlingar och utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar.<sup>161</sup>

Utifrån ovanstående utdrag ur folkbiblioteksmanifestet bör inte bibliotekarier ge vika för påtryckningar från övriga samhället och samtida debatter för att censurera bibliotekets bestånd. De skall enligt ovanstående inte censurera av politiska eller ideologiska skäl, vilket är en intressant formulering eftersom alla ställningstaganden och gränsdragningar inom bibliotekssammanhang är högst politiska på grund av bibliotekens roll som informations- och kunskapscentrum. I förhållande till denna princip kan bibliotekarierna enbart göra gränsdragningar om vad som är etiskt gångbart att ha i ett biblioteks bestånd genom att själva förhålla sig så neutrala och opartiska som de kan men även utöva självreflexivitet över de egna värderingarna.

Bibliotekarier ska enligt etiska riktlinjer värna om demokratiska värden och även verka för att det samlade kulturarvet är tillgängligt.<sup>162</sup> Till demokratiska principer hör både yttrandefrihet och alla människors lika värde. Den antirasistiska diskursen betonar frågor om makt och representation. I undersökningen av

---

<sup>161</sup> *Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest*, (2006), s. 10.

<sup>162</sup> Ohlsson, R. (2007), *Etiken och biblioteken*, s. 107.

debatterna om tecknade serier lyftes de demokratiska värdena fram som överordnade principer på vilka de olika perspektiven och diskurserna gjorde anspråk.

Den antirasistiska analys som låg till grund för gallringen av Tintin syftar till att synliggöra hur stereotypa representationer reproducerar och speglar den historiska bakgrunden men även ojämlikhet mellan människor utifrån rasföreställningar i en nutida samhällelig kontext. En sådan antirasistisk diskurs har således för avsikt att sträva efter ett mer demokratiskt samhälle där även bibliotek är utformade efter behov hos alla grupper i samhället. En annan princip om att biblioteken inte skall censurera, samt att bibliotekarier ska verka för att det samlade kulturarvet är tillgängligt, skapar en problematik där tillgänglighetsprincipen står i konflikt med den antirasistiska diskursens strävan efter institutioner som arbetar för människors lika värde i praktiken. I de diskurser som betonar yttrandefrihet konstrueras yttrandefriheten som en överordnad princip i ett demokratiskt samhälle. Detta praktiseras av Sjöstedt i den ovan nämnda jämförelsen med situationen i Ungern. Sjöstedt menar att Kulturhuset inte bör gå en liknande väg där kulturutbudet och biblioteksbeståndet censureras och politiseras. Enligt Sjöstedt utgör således gallringen av Tintin-albumen ett angrepp på grundläggande demokratiska rättigheter och principer. Att det är en viktig princip att värna om ett demokratiskt samhälle råder det konsensus om i alla de analyserade diskurserna, däremot går uppfattningarna isär i slutsatserna om hur ett demokratiskt samhälle uppnås, vilka demokratiska principer som är viktigast samt vilken upplevelse av verkligheten som är den mest korrekta. I analysen har det framkommit hur yttrandefrihetsdiskursen till viss mån utgick från att bibliotekarier i det dagliga arbetet inte gallrar av politiska eller moraliska skäl, vilket skulle göra att Kulturhusets beslut om att gallra Tintin till en avvikelse från bibliotekens rutiner. Men utifrån en bakgrund av de biblioteksdokument som kan användas som riktlinjer för bibliotekarier bör olika medieformat behandlas likvärdigt och kontroversiellt innehåll inte vara avskräckande för att köpa in vissa verk som samtidigt håller hög kvalitet. Det vore dock relevant att undersöka vidare hur bibliotekarier i praktiken förhåller sig till dessa frågeställningar. Hur hanterar de erotiska serier, serier med våldsamt innehåll eller serier innehållande rasistiska stereotyper? Utan att ha intervjuat några bibliotekarier för denna studie gör jag antagandet att bibliotekarier i någon mening blir tvungna att ta ställning till var gränserna går för hur seriernas innehåll är förenligt med exempelvis principer om alla människor lika värde. I IFLAs sammanställning av yrkesetiska regler står följande:

Bibliotekarier och andra informationsspecialister förhåller sig strikt objektiva och opartiska vad gäller insamling, tillgång och service. De strävar efter att anskaffa balanserade samlingar,

tillämpa en rättvis servicepolicy, undvika att personliga åsikter påverkar och försvårar utförandet av arbetsuppgifterna, bekämpa korruption och uppnå högsta möjliga kvalitet i yrkesutövningen.<sup>163</sup>

Enligt ovanstående riktlinje skall bibliotekarierna förhålla sig objektiva och opartiska vid utformningen av bibliotekets bestånd. De skall således inte utifrån en egen politisk eller ideologisk uppfattning gallra ut vissa serier, böcker eller andra medier. Sådana beslut bör motiveras antingen utifrån bibliotekslagen, *Unescos folkbiblioteksmanifest* eller IFLAs övriga regler. I det enskilda biblioteket bör det utifrån dessa riktlinjer och regler finnas en dialog medarbetare emellan om hur verk med tveksamt etiskt innehåll skall hanteras.

Utifrån definitionen av censur som statlig kontroll av sexualmoral är en diskussion om censur i samband med Pox-rättegången en rimlig konsekvens av hur tryckfrihetsförordningens nya tillägg var formulerat samt hur rättsväsendet resonerade i samband med åtalet. Föreställningar om vad som är moraliskt riktig sexualitet att publicera och skildra i bild förmedlades implicit av den lagstiftande makten och explicit av den dömande makten. Bibliotekarier kan utifrån denna debatt reflektera över hur normer för sexualitet och genus präglar bibliotekets bestånd.

Med hänsyn till den kunskap som förmedlas från bibliotekarier specialiserade på tecknade serier går det även att utifrån debatterna dra slutsatsen att bibliotekarier som skall köpa in serier till bibliotek och ta beslut om ett biblioteks seriebestånd bör ha goda kunskaper om seriehistoria, förlagshistoria och om seriemediets stora variation av genrer och stilar. Enskilda verk bör värderas utifrån kvalitet, vilket kräver kunskap om serier för att kunna bedöma. Denna fördjupade kunskap om seriekonsten har saknats i viss mån i de fall som seriedebatterna har berört. I anslutning till Pox-rättegången fördes en uppfattning fram om att lagstiftare och rättsväsen saknade dessa nödvändiga kunskaper. Även i mangafallet ansågs lagstiftningen sakna en förståelse för seriemediets variation och uttryck. Dessa tankegångar fördes även fram i kritiken mot beslutsfattningen vid gallringen av Tintin. De kunskaper som saknades skulle bestå i en fördjupad förståelse för hur seriers kvalitet och värde bedöms på berättartekniska, bildtekniska och litterära grunder. En seriebok kan ha god bildteknisk kvalitet men sämre litterär kvalitet. Denna bedömning bör göras av bibliotekarier vid inköp av serier på samma vis som vid bedömningen av kvalitet hos en skönlitterär bok eller film. Tidigare forskningsresultat har visat att synen på serier har förändrats hos bibliotekarier och på biblioteken. Daniel Markstedts undersökning av bibliotekariers attityder gentemot serier visade att bibliotekarier idag har en

---

<sup>163</sup> IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister, (2012), kortversion, s. 2.

positiv inställning till både vuxenserier och barnserier.<sup>164</sup> Bibliotekarier som skall ta hänsyn till etiska riktlinjer om alla människors lika värde och samtidigt verka för att tillgängliggöra hela det samlade kulturarvet bör utifrån detta bedöma seriemediet och seriekonsten likvärdigt med exempelvis skönlitteraturen. I enlighet med ett sådant resonemang kan pornografiska eller erotiska skildringar i serier väljas bort från biblioteket enbart om konstnärligt likvärdiga verk inom andra konstarter skulle väljas bort på motsvarande grunder. I den utsträckning som tillåten skönlitteratur kan skildra våld, mord, kriminalitet och sex bör således serier kunna göra det utan att gallras eller förbjudas. De tecknade serierna bör istället bedömas utifrån andra kriterier som exempelvis kvalitet, vilket i seriemediet kan omfatta såväl bildtekniska kvaliteter, litterära kvaliteter och berättarmässiga kvaliteter. Varje konstart har olika kriterier som utgör grunden för bedömningar om dess kvalitet och konstnärliga värde och bör bedömas utifrån dessa, men i fråga om tecknade serier behövs fortfarande en ökad kunskap om seriernas historia och rika variation.

En relevant frågeställning utifrån analysen är även vilken effekt serierna kan ha för barns läsning. Som nämns i inledningen har serieutbudet för barn minskat i omfattning, även i Sverige. Amerikansk forskning har också visat att ett utbud av serier på biblioteken kan vara gynnsamt för ungas läsning och även användas i undervisningssyfte.<sup>165</sup> Seriers effekter på barn och ungas läsning och läsförståelse är därmed relevanta frågor att undersöka vidare och som kan diskuteras framförallt i relation till debatten om Tintinalbumen i Kulturhuset och även i förhållande till bibliotekslagens nionde paragraf som betonar att folk- och skolbibliotek skall "ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning."<sup>166</sup> Utifrån diskussionerna om att debatten i sig kan leda till exempelvis en ökad kunskap om rasistiska representationer i serier, litteratur och annan kultur, finns det anledning för bibliotekarier att reflektera över hur biblioteken bör hantera dessa frågeställningar. Metoder för att arbeta med litteratur som innehåller rasistiska eller sexistiska skildringar kan vara att aktivt skapa tillfällen för diskussioner, genom seminarium och boksamtal, eller som i fallet med Tintin-albumen, att köpa in utgåvor med förklarande förord.

---

<sup>164</sup> Markstedt, D. (1999), *Hci – bibliotekarierna och den nionde konstarten*, passim.

<sup>165</sup> Heaney, M. J. (2007) "Graphic Novels: a Sure Bet for Your Library", s. 72-76.

<sup>166</sup> Bibliotekslag (1996:1596), 9 §.

## Slutdiskussion

I analysen av tidningsartiklarna om seriedebatter syns de två övergripande diskurserna om yttrandefrihet respektive socialt ansvar. Vid diskussioner om yttrandefrihet och censur nämns också de tecknade seriernas tidigare lägre status som en anledning till att vissa specifika serier blir utsatta för kritik eller kriminaliseras. Bakgrundmaterialet och tidigare forskning har visat att i fallet med Pox-rättegången dominerades mediadebatten av en uppfattning att lagstiftningen inskränker yttrandefriheten och tryckfriheten, och att det rör sig om moralpanik och censur av konst i sexualmoralismens led snarare än att skydda individer från kränkningar. I Pox-debatten menar seriernas försvarare att seriekonsten döms hårdare än andra konstformer, som exempelvis skönlitteraturen. Samtidigt används som argument mot lagstiftningen att om serierna hotas kan även det skrivna ordet vara hotat. Detta befäster också det skrivna ordet som den överordnade uttrycksformen och försvaret av det som den yttersta frågan för yttrandefriheten. Det antipornografiska perspektivet tog inte något utrymme på ledarsidor, kultursidor eller i debattinlägg i de undersökta kvälls- och dagstidningarna. Det är inte möjligt att fastställa vad detta perspektiv huvudsakligen hade lyft fram för argument i sådana inlägg, och inte heller med säkerhet varför dessa inte hade någon stabil position att argumentera utifrån i media. Det antipornografiska perspektivet uttrycktes mer konkret i lagstiftningen och genom bildandet av nätverket Folkaktionen mot Pornografi. De journalister och ledarskribenter som primärt förde debatten försvarade yttrandefriheten och avfärdade eventuella analyser från en antipornografisk diskurs.

I debatten om mangafallet framförs huvudsakligen åsikten att barnpornografilagstiftningen är felaktigt utformad eftersom den saknar hänsyn till att tecknade bilder inte skildrar verkliga händelser utan fiktion. Debatten berör även hur gråzonerna med de tecknade bilderna resulterar i godtycklighet angående vilka teckningar som kan falla under lagen eller inte. De journalister och opinionsbildare som var kritiska till lagstiftningens utformning visade dock respekt inför komplexiteten i gränsdragningsproblematiken hos barnpornografilagstiftningen. En trolig orsak är att ämnet låg i nära anslutning till

verkliga övergrepp på barn och att tonen i debatten därför hölls på en relativt hänsynsfull nivå.

I samband med Tintin-rättegången uppstod en diskurs om socialt ansvar mer i dags- och kvällstidningarna till skillnad från vid de tidigare debatterna som helt dominerades av yttrandefrihetsdiskursen. Även Tintin-debatten dominerades, särskilt i nyhetsrapporteringen, av yttrandefrihetsdiskursen vilken uttryckte att demokratin är hotad när utrensning i bibliotek görs på politiska grunder. I Tintin-debatten diskuterades även hur barn kan förhålla sig kritiska när de läser och ser bilder med rasistiskt innehåll. Yttrandefrihetsdiskursen menade att barnen har en förmåga att tänka kritiskt och att barnens intelligens inte skall underskattas. Ur detta perspektiv osynliggjordes dock de barn som tillhör de grupper som rasismen är riktad mot. Diskussionen utgick från vita barn som skall lära sig att tänka kritiskt om ett kolonialt och rasistiskt kulturarv. Det som diskuteras är huruvida dessa barn besitter en förmåga att hantera rasistiska stereotyper och förhålla sig kritiskt till sådana framställningar. Den antirasistiska diskursen utgår från premissen att upplevelsen av att utsättas för rasistiska stereotyper är relevant för diskussionen om vad som ska finnas tillgängligt på biblioteken. Det antirasistiska perspektivet ville lyfta hur de rasistiska inslagen i vardagen påverkar rasifierade personer. I tidigare forskning har framkommit att individer ur grupper som blir definierade utifrån etnicitet påverkas av sådana föreställningar och definierar sig själva utifrån dem utan möjlighet att välja bort detta. Björks undersökning visade genom intervjuer att informanterna upplever etnicitet viktigt eftersom detta är något som givits betydelse från det övriga samhället.<sup>167</sup> Utifrån sådana forskningsresultat bör bibliotekarier och bibliotek väga in hur urvalet till bibliotekets bestånd kan påverka olika grupper i samhället.

Vad som varit påtagligt vid undersökningen är att olika grundläggande demokratiska principer ofta hamnar i konflikt med varandra i debatter om censur. Konstens autonomi hamnar inte sällan i konflikt med människors rätt att inte utsättas för kränkningar. Samtidigt är konsten en del av samhället och medskapande i vår förståelse av verkligheten. Konst är också social praktik som förändrar eller reproducerar föreställningar om olika kategorier av människor och om kulturella och politiska värden. Därför är kritiken av konsten liksom konsten i sig grundläggande verktyg för att bevara, förändra eller återskapa föreställningar. Dessa grundkonflikter återfinns och bearbetas i diskurserna i de tre seriedebatterna.

Det går att dra slutsatsen att den yttrandefrihetsförsvarande diskursen i stora drag inte förändrades under tiden för de tre debatterna. Huvudelementen med censurkritik, ett öppet samtal, fri konst och kritik mot bristande kunskaper om

---

<sup>167</sup> Björk, E. (2011), *Ett hav av vithet – Om betydelsen av etnicitet vid identitetsskapande*, passim.



tecknade serier är återkommande. I diskursen om socialt ansvar betonades olika aspekter vid de olika tidpunkterna för debatterna. Vid tidigt 1990-tal ansågs kritik mot skildringar av sexuellt våld som mer relevant än kritik mot exempelvis rasistiska framställningar i samma tidskrifter.

Argumenten om yttrandefrihet används av helt skilda intressegrupper och konstnärer och med syfte att försvara sina rättigheter, sin egen konst eller rätt att uttrycka sig. Samtida med denna uppsats tillkomst pågår konflikter där yttrandefrihet och konstens autonomi försvaras av såväl rasistiska och främlingsfientliga opinionsbildare och konstnärer som av feministiska och antirasistiska grupper, aktivister och konstnärer. Exempel på sådana uppmärksammade fall med helt skilda värderingar är Lars Vilks respektive Pussy Riot. Oavsett var man har sin ideologiska tillhörighet är det oundvikligt att hamna i en diskussion om människors rättigheter och vad som är ett eftersträvänsvärt samhälle. Konstnärliga verk har vanligtvis i syfte att gå i dialog med resten av samhället och de värderingar som finns där. I detta gemensamma och offentliga samtal kommer inte heller någon att kunna inta en neutral hållning, det krävs alltid ställningstaganden i någon mening.

Jag har genom analysen kunnat identifiera ett antal olika diskurser som är framträdande i materialet. Vissa av dessa är mer dominerande än andra samt reproducerar sin egen diskurs som politiskt och socialt neutral vilket innebär att de reproducerar sig som överordnade andra diskurser. Sådana överordnade diskurser är diskursen om yttrandefrihet, om demokrati samt diskursen om att skydda barnen. Andra perspektiv som har en stabil position men som inte betraktas som givna och neutrala är den feministiska och antipornografiska utgångspunkten representerad i lagstiftning respektive den postkoloniala och antirasistiska diskursen som tar ett visst utrymme i Tintin-debatten. Dessa framförs och beskrivs inte som neutrala och självklara utan som politiska i de analyserade artiklarna. I de artiklar som ingår i genren debattinlägg positionerar sig den antirasistiska diskursen som neutral utifrån sin egen analys av verkligheten som konstruerad genom maktrelationer. I de fall där de beskrivs av journalister i nyhetsartiklar beskrivs de som politiska och som om att de representerar ett enskilt perspektiv, det vill säga, inte en neutral position eller analys. Att de statligt implementerade uppfattningarna om socialt ansvar inte förmedlades som självklara kan framstå som paradoxalt. Det kan dock delvis ha sin förklaring i att journalister och media har som uppdrag att granska makten.

En uppfattning om den tidigare nämnda konflikten mellan olika demokratiska principer förekommer också i själva materialet, exempelvis när Karin Olsson skriver i *Expressen* om att yttrandefrihet och en vilja att begränsa diskriminering ibland krockar. Diskussioner om hur censur kan tillämpas för att hindra spridning

av vissa specifika värderingar är ämnen för debatt som kan förmodas fortsätta ha en återkommande roll i kultur- och samhällsdebatter. Ett exempel på ett ämne för en sådan debatt som inte har spelat ut sin roll är hur bibliotek ska hantera litterära texter som har en stor historisk betydelse men som innehåller icke-demokratiska värderingar, som exempelvis Adolf Hitlers *Mein Kampf* eller Benito Mussolinis *Det fascistiska manifestet*. Biblioteken gör alltid ett mer eller mindre medvetet urval, likaså förlag och bokhandlar. Dessa vilar i många fall på en politisk grund även om denna politiska grund ofta framstår som självklar. Vidare forskning på dessa områden kan vara intressant och relevant, framförallt i en tid när frågor om tillgänglighet, informationsbehov och upphovsrättsfrågor är omstridda och när det finns olika grupper som strider för olika intressen.

Intressant för en diskussion av resultaten är att den samhälleliga och historiska kontexten för seriedebatterna har betydelse för vilka diskurser som praktiserades vid de olika tidpunkterna. *Pox* blev 1989 anmält för olaga våldsskildring och den efterföljande debatten berörde också hur sex och pornografi får skildras i serier. Däremot behandlade denna seriedebatt inte alls hur rasistiska stereotyper förekom i *Pox*. En debatt om tecknade bilder och rasistiska representationer ansågs däremot relevant 2012 samtidigt som frågor om erotiska serier inte var ett brännande ämne för diskussion. En orsak till ett mindre laddat förhållande till erotiska serier år 2012 kan ha sin grund i att den svenska seriemarknaden har utvecklats i en riktning där många kvinnor tecknar serier och där feministiska serier har tagit sig ett utrymme på seriemarknaden. Det förekommer en hel del erotiska serier och dessa är vanligtvis inte enbart tecknade för en manlig heterosexuell målgrupp.

Förslag för vidare forskning i anslutning till denna uppsats frågeställningar vore att studera kringliggande normer och värderingar i samhället vid de olika tidpunkterna för de serierelaterade debatterna som undersöks i denna uppsats. En möjlig vinkel som kan undersökas i framtida forskning är hur debatterna om serier verkar interdiskursivt med samtida kultur- och samhällspolitiska debatter. Relevanta sådana debatter i nutid – 2013 – som har pågått i anslutning till debatten om Tintin är en bredare debatt om vad som bör sägas i de offentliga samtalen, framförallt gällande rasistiska uttalanden. En relevant faktor som ej går att bortse från i debatter i media rörande yttrandefrihet är att journalister tillhör en grupp som traditionellt har stridit för principer om yttrandefrihet och tryckfrihet. I debatter där yttrandefrihet och socialt ansvar står som motpoler är det inte förvånande om medier och journalister övervägande ger utrymme för positionering åt en diskurs som försvarar yttrandefrihet, vilket också har märkts i det undersökta materialet.

Med en bakgrund om seriehistoria och en historisk överblick av debatter om serier och censur är det möjligt att fastslå att kunskapen om seriekonstens historia

och om serier som konstart har funnits hos de serieintresserade personer som har tagit serieskaparna och de tecknade serierna i försvar i debatterna. Det framgår samtidigt att dessa kunskaper i mindre utsträckning har funnits närvarande i rättsväsendet vid de inledande händelser som har startat debatterna och nyhetsrapporteringen. Vid enstaka tillfällen har det i Tintindebatten återkopplats till betydelsen av den historiska kontexten genom att detta har nämnts i samtalet om seriealbumet *Tintin i Kongo* och hur Hergé själv i efterhand inte var nöjd med detta seriealbum. En oförmåga att kontrollera sakuppgifter alternativt en generell okunskap om serier och bibliotek har dock uppvisats av de medier som rapporterade om *Tintin i Kongo* i samband med TioTrettons gallring. Seriealbumet visades upp i medier som aktuellt för debatten trots att albumet inte fanns i TioTrettons bestånd varken före eller efter gallringen. I spåret av Tintindebatten har andra debatter om representation, rasism, näthat och censur följt. Det är inte möjligt att som en samtida betraktare fastställa en början och ett slut på denna debatt, men det går att konstatera att frågor om rasism är av intresse i svensk samhälls- och kulturdebatt år 2013.

Slutsatser utifrån analysen är att samtidigt som bristande kunskaper om seriemediet och seriekonsten har präglat de inledande händelserna, har också reaktionerna i media underminerat maktanalyser som har förts fram från feministiska och antirasistiska perspektiv. De maktanalyser som yttrandefrihetsdiskursen har överordnat sig avser att lyfta hur olika grupper av människor utifrån rasföreställningar, genus och sexualitet blir framställda på ett nedvärderande sätt vilket befäster maktordningar i samhället genom att det uttrycks i serier, litteratur, film och annan kultur. Utifrån de etiska riktlinjerna för bibliotek blir en vidare slutsats att principer om yttrandefrihet och tillgänglighet måste vägas och balanseras mot principer om alla människors lika värde. Den yttrandefrihetsförsvarande positionen bör inte ta sin överordning som given utan i större utsträckning argumentera för hur yttrandefrihet kan utövas utan att överordnade grupper innehar tolkningsföreträdet i debatter om representation och stereotyper inom kultur. De dominerande diskurserna genomgick inte i stort någon omfattande förändringsprocess under tidsperioden mellan de olika seriedebatterna. Centrala argument för att försvara yttrandefriheten krestade i alla debatterna om konstnärlig frihet, om att ett öppet samtal bidrar till ett mer demokratiskt samhälle och att konst kan vara mångbottnat och därmed tolkas och förstås ur många perspektiv. Det är därmed inte en uppgift för några statliga instanser att tolka betydelsen i de enskilda verken. I en dialog om serier bör det finnas en medvetenhet om hur seriemediet historiskt har behandlats annorlunda än andra konstarter och mediaformat, och hur tidigare attityder kan påverka de föreställningar som idag uttrycks i exempelvis debatter i media.

## Sammanfattning

Uppsatsen syfte är att undersöka hur censur och serier har diskuterats i tre serierelaterade debatter i svensk media. Syftet är vidare att utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv undersöka vilka diskurser som konstrueras eller reproduceras i debatterna samt vilka maktordningar, normer och värderingar som kan identifieras i diskurserna. Materialet som har undersökts består av nyhetsartiklar och debattinlägg i stora svenska dags- och kvällstidningar i samband med debatterna om Pox-rättegången, mangafallet och gallringen av Tintin i Kulturhuset. Resultaten från analysen av artiklarna visar att debatterna har dominerats av två övergripande diskurser; en diskurs om yttrandefrihet samt en diskurs om socialt ansvar. Inom diskursen om yttrandefrihet finns en rad perspektiv som betonas; om konstnärlig frihet, om ett behov av öppna och fria samtal, en diskussion om hur seriemediet bedöms vid en jämförelse med andra medieformat samt om kritik mot moralism. Diskursen om socialt ansvar utmynnar i en feministisk och antipornografisk diskurs, en postkolonial och antirasistisk diskurs, och en diskurs om att skydda barn och ungdomar. Yttrandefrihetsdiskursen och diskursen om socialt ansvar verkar interdiskursivt när de gör anspråk på demokratiska värden. I materialet har dock yttrandefrihetsdiskursen haft en överordnad position.

Utifrån dessa resultat analyseras hur diskurserna kan förhållas till lagar, värdegrunder och etiska riktlinjer hos biblioteken. Analysen visar att biblioteken och bibliotekarierna bör balansera yttrandefrihetsprincipen mot ett socialt ansvar och bedöma enskilda verk utifrån kvalitet. Bibliotekarierna som arbetar med tecknade serier bör vidare hålla sig uppdaterade med forskning och kunskaper om censur, serier och olika seriegenrer för att kunna ta välgrundade beslut om ett seriebestånd och för att kunna förhålla sig kritiskt till debatter i media om serier och censur. Utifrån analysen av debatternas centrala diskurser visar resultaten att bibliotekarierna bör vara självreflexiva i förhållande värderingar som uttrycks i mediadebatter om censur, och vidare bör de vara uppmärksamma på att bedöma serier på likvärdiga grunder med andra medieformat och konstformer.

## Käll- och litteraturförteckning

### Material

- Abrahamsson, Maria & Gustafsdotter, Jeanette, (2011-08-1), ”Mangamålet. Absurt att lagen gör serieexperter till pedofiler”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/mangamalet-absurt-att-lagen-gor-serieexperter-till-pedofiler> [2013-03-18].
- DN ledare, (2012-06-16), ”Fler frågor än svar”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/ledare/huvudledare/fler-fragor-an-2> [2013-04-17].
- Gunneberg, Gabrielle, ( 2012-09-25), ”Tintinöversättare: Moralpanik och censur”, *Svenska Dagbladet*, URL: [http://www.svd.se/kultur/tintin-oversattare-moralpanik-och-censur\\_7527290.svd](http://www.svd.se/kultur/tintin-oversattare-moralpanik-och-censur_7527290.svd) [2013-04-17].
- Gustafsson, Ida, (2012-09-25), ”Tintin-böcker kastas ut från Kulturhuset”, *Aftonbladet*, URL: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article15497718.ab> [2013-04-17].
- Habel, Ylva, ( 2012-09-21), ”Den svenska vithetens blinda fläck”, *Svenska Dagbladet*, URL: [http://www.svd.se/kultur/understrecket/den-svenska-vithetens-blinda-flack\\_7516230.svd](http://www.svd.se/kultur/understrecket/den-svenska-vithetens-blinda-flack_7516230.svd) [2013-04-17].
- Kvällspostens ledarredaktion, (2011-10- 20), ”Stoppa statens barnbokscensur”, *Kvällsposten*, URL: <http://www.expressen.se/ledare/111020-stoppa-statens-barnbokscensur/> [2013-04-17].
- Liljestrand, Jens, (2010-08-03), ”Jens Liljestrand: Barnporrlagen tillämpas på ett kulturfientligt sätt. Här behövs en öppen och saklig diskussion”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/jens-liljestrand-barnporrlagen-tillampas-pa-ett-kulturfientligt-satt-har-behovs-en-oppen-och-sakli> [2013-03-21].
- Leijonhufvud, Madeleine, (2012-08-05), ”Det ska inte vara straffbart att avbilda fiktiva barn”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/debatt/det-ska-inte-vara-straffbart-att-avbilda-fiktiva-barn> [2013-03-21].

- Neuman, Ricki, (2011-10-26), ”Mangaporr en tecknad gråzon”, *Svenska Dagbladet*, URL: <http://www.svd.se/kultur/mangaporr-en-tecknad-> [2013-04-17].
- Nylén, Leif, (1989-11-29), ”Stryk punkt 13”, *Dagens Nyheter*, s. 4.
- Nylén, Leif, (1990-01-23) ”En dag i moraldomstolen”, *Dagens Nyheter*, s. 4.
- Olsson, Karin, ”Seriebrott”, *Expressen*, 2010-01-29, uppdaterad 2010-08-08, URL: <http://www.expressen.se/kultur/karin-olsson/seriebrott/> [2013-04-17].
- Polite, Oivvio, (2012-10-15), ”Det är ju rätt ruttet”, *Expressen*, URL: <http://www.expressen.se/kultur/det-ar-ju-ratt-ruttet/> [2013-04-17].
- Röstlund, Lisa, (2012-06-15), ”HD: Manga är inte barnporr – högsta domstolen bedömer teckningarna som fantasier”, *Aftonbladet*, URL: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article14982889.ab> [2013-05-03].
- Sundgren, Nils Petter, (1990-08-03), ”Utan djävlar inga änglar – Slaget mot kommersialismen är förlorat, men moralisterna har hittat nya djävulskap.”, *Aftonbladet*.
- SvD Kultur, (2012-09-25), ”Tintin utrensad från bibliotek”, *Svenska Dagbladet*, URL: [http://www.svd.se/kultur/tintin-utrensad-fran-bibliotek\\_7526568.svd](http://www.svd.se/kultur/tintin-utrensad-fran-bibliotek_7526568.svd) [2013-05-04].
- SvD ledarredaktion, (1990-01-21), ”Yttrandefrihetens vänner”, *Svenska Dagbladet*, s. 6.
- SvD nyhetsredaktion, (1990-01-19), ”Konststrid om våldsam serie”, *Svenska Dagbladet*, s. 6.
- SvD nyhetsredaktion, (1990-01-20), ”Pox friad av juryn”, *Svenska Dagbladet*, s. 7.
- Söderling, Fredrik, (2012-09-25), ”Kulturhusets konstnärliche ledare kastar ut Tintin”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/kultur-noje/kulturhusets-nya-chef-kastar-ut-tintin> [2013-04-17].
- Söderling, Fredrik, (2012-09-26), ”Nu får barnen läsa Tintin igen”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/dnbok/dnbok-hem/nu-far-barnen-lasa-tintin-igen> [2013-04-17].
- TT, (2012-06-15), ”Barnen är viktigast”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/barnen-ar-viktigast> [2013-03-18].
- Wiman, Björn, (2012-09-30), ”Björn Wiman: Vad blir det kvar av konsten om allt socker tas ur saften”, *Dagens Nyheter*, URL: <http://www.dn.se/kultur-noje/kronikor/bjorn-wiman-vad-blir-det-kvar-av-konsten-om-allt-socker-tas-bort-ur-saften> [2013-04-17].
- Wirtén, Per, (2012-10-04), ”Björntjänster”, *Expressen*, URL: <http://www.expressen.se/kultur/bjorntjanster-1/> [2013-04-17].

- Wopenka, Johan, (2010-08-07), ”Ska de serierna brännas på bål?”, *Expressen*,  
URL: <http://www.expressen.se/gt/ledare/johan-wopenka/johan-wopenka-ska-de-serierna-brannas-pa-bal/> [2013-03-21].
- Åman, Johannes, (1990-01-19), ”Det sluttande planet”, *Dagens Nyheter*, s. 2.

## Litteratur

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*, Malmö: Liber.
- Arbelius, Karin, (2011), *Giftskåpet – Praktik och princip*, Masterexamen i biblioteks- och informationsvetenskap, Uppsala universitet: Inst. för ABM, 2011.
- Beaty, Bart, (2005), *Fredric Wertham and the Critique of Mass Culture*, Jackson: University Press of Mississippi.
- Bejerot, Nils, (1981), *Barn, serier, samhälle*, tredje upplagan, Stockholm: Kulturfront.
- Bibliotekslag (1996:1596) [http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Bibliotekslag-19961596\\_sfs-1996-1596/4](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Bibliotekslag-19961596_sfs-1996-1596/4)
- Bild & Bubbla*, nr 1/85 samt nr 1/86.
- Björk, Elin, (2011) ”Ett hav av vithet” : Om betydelsen av etnicitet vid identitetsskapande, Kandidauppsats i socialantropologi, Linköpings universitet : Inst. för kultur och kommunikation, 2011:002.
- Cohen, Ronald D., (1997), ”The Delinquents: Censorship and Youth Culture in Recent U. S. History”, *History of Education Quarterly*, Vol. 37, Nr. 3 1997, s. 251-270.
- Comic Book Legal Defens Fund webbplats, URL: <http://cblfd.org> [2013-04-22]
- Cowan, James, (2011), ”COMICS CODE '(1954-2011)’”, *Canadian Business*, 2/28/2011, Vol. 84, Nr. 3.
- Dorfman, Ariel & Mattelart, Armand, (1971), *Konsten att läsa Kalle Anka – om imperialistisk ideologi i Disneyserierna*, svensk upplaga 1977, Stockholm: uf-förlaget.
- Ekström, Margareta, (1973), ”Hallå Blondie! Läs Betty Friedan” i *Seriöst om serier*, red. Sture Hegerfors och Stellan Nehlmark, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 155-166.
- Ellis, Allen & Highsmith, Doug. (2000), “About Face: Comic Books in Library Literature”, *Serials Review*, 26(2): 2000. s. 21-43.

- Englund, Jenny, & Åkerholm, Jenny, (2010), *Mångkultur i barnboken – En studie över hur kulturmöten, utanförskap, fördomar och normalitetens reaktioner gestaltas i bilderboken*, Examensarbete lärarutbildningen, Mälardalens högskola: Akademin för utbildning, kultur och kommunikation, 2010, UÖÄ008.
- Greyson, Devon, (2007), "GLBTQ Content in Comics/Graphic Novels for Teens", *Collection Building*, Vol. 26, Nr. 4, s.130 – 134.
- Gustavsson, Daniel, (2010), *Serier på bibliotek – allt du vill veta om serier du inte visste fanns*, Lund: BTJ Förlag.
- Heaney, Mary Jane, (2007) "Graphic Novels: a Sure Bet for Your Library", *Collection Building*, Vol. 26 Nr. 3, s. 72 – 76.
- Hedemark, Åse. (2009), *Det föreställda folkbiblioteket – En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*, doktorsavhandling, Uppsala universitet: Inst. för ABM, 2009.
- IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister*, URL: <http://www.ifla.org/files/assets/faife/codesofethics/swedishcodeofethicsshort.pdf>
- Jalakas, Inger, (1980), *Smockor och smek : Hotande läsning – Om ungdomstidningar*, Rapportserien *Till varje pris*, Utgiven av en arbetsgrupp inom Statens ungdomsråd, Solna: Liber Förlag.
- Jansen, Sue Curry, (1988), *Censorship – The Knot That Binds Power and Knowledge*, New York: Oxford University Press.
- Jansson, Elin, (2010), *Feministiska serier – vad de förmedlar och hur de gör det. En genusanalys av serier publicerade i serietidningen Galago*, Kandidatuppsats i genusvetenskap, Stockholms universitet: Inst. för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap, 2010.
- Johansson, Sarah, (2006), *Tecknade serier och film på svenska bibliotek, i dagspress och inom akademien – en jämförande studie*. Magisterexamen i biblioteks- och informationsvetenskap, Uppsala universitet: Inst. för ABM, 2006.
- Josefsson, Ida, (2009), *Vad förmedlar bilderboken? - En analys av barnlitteratur ur ett intersektionellt perspektiv*, Kandidatexamen lärarprogrammet, Högskolan i Gävle: Inst. för pedagogik, didaktik och psykologi, 2009.
- Jönsson, Dan, (2012), *Estetisk rensning – Bildstrider i 2000-talets Sverige*, Stockholm: 10TAL Bok.
- Kolehmainen, Kristiina, (2005), ”Att arbeta med serier på bibliotek”, i *Seriebiblioteket*, red. Strömberg, Fredrik, Lund: BTJ Förlag.
- Larson, Lorentz, (1954), *Barn och serier*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.



- Magnusson, Helena, (2005), *Berättande bilder: Svenska tecknade serier för barn*, Stockholm: Makadam förlag.
- Markstedt, Daniel, (1999), *Hci – bibliotekarierna och den nionde konstarten*, Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Uppsala universitet: Inst. För kultur- och biblioteksstudier, 1999.
- McCloud, Scott, (1995) *Serier – den osynliga konsten*, Stockholm: Medusa.
- Moeller, Robin A. "Aren't These Boy Books?": High School Students' Readings of Gender in Graphic Novels, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, Vol. 54, Nr. 7, April 2011, s. 476-484.
- Nationalencyklopedin, webbversionen, URL: <http://www.ne.se> [2013-04-17]
- Nordström, Mats, (2005), "Serier på folkbibliotek", i *Seriebiblioteket*, red. Strömberg, Fredrik, Lund: BTJ Förlag.
- O'Connor, Thomas F. (1995), "The National Organization for Decent Literature: A Phase in American Catholic Censorship", *The Library Quarterly*, Vol. 65, Nr. 4, Oct. 1995, s. 386-414.
- Ohlsson, Richard, (2007), *Etiken och biblioteken*, Lund: BTJ Förlag.
- Peterson, Lars, (1984), *Serialbum på myternas marknad*, Stockholm: Liber Förlag.
- Seriebiblioteket*, (2005), red. Fredrik Strömberg, Lund: BTJ Förlag.
- Seriefrämjandets webbplats URL: <http://serieframjandet.se>
- Seriöst om serier*, (1973), red. Sture Hegerfors och Stellan Nehlmark, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Strömberg, Fredrik, (2001), *Serienegern – en bildberättelse om fördomar*, Malmö: Seriefrämjandet.
- Strömberg, Fredrik, (2003), *Swedish Comics History*, Malmö: Seriefrämjandet.
- Strömberg, Fredrik, (2003), *Vad är tecknade serier? - En begreppsanalys*, Malmö: Seriefrämjandet.
- Tilley, Carol L. (2012), "Seducing the Innocent: Fredric Wertham and the Falsifications That Helped Condemn Comics", *Information & Culture* (47:4) s. 383-413, 2012.
- Unsecos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest*, Svenska Unescorådets skriftserie nr 1/2006.
- Viklund, Sonja, (2010), *Rännstensläsning eller etablerad konstform? Att skapa värde hos enskilda verk bland tecknade serier och hos mediet som helhet. Exemplet Serieteket i Stockholm*, kandidatuppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Uppsala universitet: Inst. för ABM, estetik och kulturstudier, nr 2000:78.

- Werkmäster, Barbro, (1973) "Varför har Tuffa Viktor keps?", i *Seriöst om serier*, red. Sture Hegerfors och Stellan Nehlmark, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 142-154.
- Wertham, Fredric, (1954), *Seduction of the Innocent*, New York: Rinehart & Company.
- Whinter Jörgensen, Marianne, & Phillips, Louise, (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur AB.
- Wikipedia, den svenska versionen, URL: <http://sv.wikipedia.org>